

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Επιστήμες της Αγωγής: Επαγγελματική Μάθηση και Καινοτομίες στην
Εκπαίδευση

Διπλωματική εργασία

Οι Απόψεις των Υποψήφιων Εκπαιδευτικών για την Παιδική Ηλικία

της

Παρασκευής – Άννας Καρλή

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Σοφία Αυγητίδου, Καθηγήτρια Π.Δ.Μ.

Βαθμολογητές:

1. Ιωάννης Μπέτσας, Επίκουρος Καθηγητής Α.Π.Θ.
2. Δημήτριος Πνευματικός, Καθηγητής Π.Δ.Μ.

Φλώρινα, 2019

Copyright © Παρασκευή – Άννα Καρλή, 2019

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή, για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν στη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τη συγγραφέα και μόνο.

Όνοματεπώνυμο: Παρασκευή – Άννα Καρλή

A.E.M.: 631

Ηλεκτρονική διεύθυνση: vivikarl@hotmail.com

Τίτλος διπλωματικής εργασίας: Οι απόψεις των υποψήφιων εκπαιδευτικών για την παιδική ηλικία

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής και είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας. Η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία που έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και ιδέες άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ημερομηνία 18 – 06 – 2019 Η δηλούσα

Παρασκευή – Άννα Καρλή

Περιεχόμενα

Περίληψη	6
1. Εισαγωγή	8
2. Θεωρητική πλαισίωση	9
2.1 Εικόνες και λόγοι για την παιδική ηλικία	10
2.2. Η παιδική ηλικία στον εκπαιδευτικό λόγο	16
2.3. Εκπαιδευτικά περιβάλλοντα με στόχο την αλλαγή της προσωπικής θεωρίας των εκπαιδευόμενων	19
<i>Σκοπός της έρευνας</i>	21
<i>Ερευνητικά ερωτήματα</i>	22
3. Μέθοδος.....	23
<i>Συμμετέχοντες</i>	23
<i>Εργαλεία και διαδικασία συλλογής δεδομένων</i>	24
<i>Διαδικασία ανάλυσης δεδομένων</i>	29
4. Αποτελέσματα	35
4.1. Εικόνες και λόγοι για την παιδική ηλικία	35
4.2. Οντολογικά και Επιστημολογικά χαρακτηριστικά των πεποιθήσεων των συμμετεχόντων.....	51
4.3. Μετατοπίσεις στις απόψεις των συμμετεχόντων για την παιδική ηλικία	75
5. Συμπεράσματα – Συζήτηση.....	94
6. Βιβλιογραφικές αναφορές	99
7. Παράρτημα	103
7.1. Ανάλυση αρχικής περιγραφής των συμμετεχόντων για την παιδική ηλικία... ..	103
7.2. Κατηγορίες οντολογικών και επιστημολογικών χαρακτηριστικών που προκύπτουν από την πρώτη περιγραφή για την παιδική ηλικία	146
7.3. Κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά που διατρέχουν κοινούς λόγους για την παιδική ηλικία	152

7.4. Άντληση πληροφοριών των συμμετεχόντων για την αρχική περιγραφή της παιδικής ηλικίας	161
7.5. Μετατοπίσεις στα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά στο 2 ^ο φύλλο εργασίας	164
7.6. Μετατοπίσεις στα οντολογικά και στα επιστημολογικά χαρακτηριστικά στο 3 ^ο φύλλο εργασίας	177

Περίληψη

Στην παρούσα έρευνα εξετάζονται οι πεποιθήσεις των υποψήφιων νηπιαγωγών για την παιδική ηλικία κατά την είσοδό τους στο μάθημα της Προσχολικής Παιδαγωγικής και πώς αυτές διαμορφώθηκαν κατά τη διάρκεια των μαθημάτων. Σκοποί της έρευνας αποτέλεσαν η κατανόηση του πλαισίου της προσωπικής τους θεωρίας των υποψήφιων εκπαιδευτικών για την παιδική ηλικία, η ανάδειξη δομικών μοντέλων που προέκυψαν από τη σύνδεση των λόγων που εξέφραζαν για την παιδική ηλικία με συγκεκριμένα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά και η διερεύνηση μετατοπίσεων ή τροποποιήσεων στις αρχικές τους νοηματοδοτήσεις για την παιδική ηλικία, κατά τη διάρκεια παρακολούθησης ενός εισαγωγικού μαθήματος για την Προσχολική Παιδαγωγική. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν 45 πρωτοετείς φοιτητές και φοιτήτριες σε Τμήμα Νηπιαγωγών, που κλήθηκαν να αποτυπώσουν τις πεποιθήσεις τους για τα παιδιά ηλικίας 4 – 6 χρονών, συμπληρώνοντας τρία διαφορετικά φύλλα εργασίας. Από αυτούς επιλέχθηκαν 13 συμμετέχοντες, με βάση συγκεκριμένα κριτήρια, οι οποίοι λειτούργησαν ως μελέτες περίπτωσης, ώστε να εξεταστεί αν και κατά πόσο μετατοπίστηκαν από τις αρχικές τους περιγραφές για την παιδική ηλικία κατά τη διάρκεια των μαθημάτων. Πραγματοποιήθηκε μία εις βάθος μελέτη και ανάλυση των πεποιθήσεών τους που βασίστηκε τόσο στη συνεχή συγκριτική ανάλυση (επαγωγική διαδικασία) όσο και στο συνδυασμό της απαγωγικής ανάλυσης και της επαγωγικής ανάλυσης για τη διατύπωση δομικών μοντέλων για την παιδική ηλικία.. Παρ' όλο που υπήρχαν ποικίλες διαφορετικές νοηματοδοτήσεις για την παιδική ηλικία, οι περισσότεροι από αυτούς την περιέγραψαν ως μία μειονεκτική και ρομαντική κοινωνική κατηγορία. Οι λόγοι για την παιδική ηλικία σε συνδυασμό με τα κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά των πεποιθήσεων των υποψήφιων εκπαιδευτικών ανέδειξαν συγκεκριμένα μοντέλα, καθώς συγκεκριμένοι λόγοι συνδέονταν με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και το αντίστροφο. Οι μετατοπίσεις που εντοπίστηκαν στις πεποιθήσεις των υποψηφίων εκπαιδευτικών δεν ήταν ομοιογενείς για τους συμμετέχοντες, αλλά διαπιστώθηκαν διαφοροποιήσεις ως προς το είδος των οντολογικών και επιστημολογικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων. Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αναγνώρισε την παιδική ηλικία ως διαφοροποιημένη, αλλά φαίνεται να δυσκολεύτηκε να αναγνωρίσει τον ενεργό και συμμετοχικό ρόλο των παιδιών.

Λέξεις κλειδιά: Πεποιθήσεις υποψήφιων εκπαιδευτικών, παιδική ηλικία

Abstract

This study examines the beliefs of pre-service teachers' beliefs about childhood during their first lectures at the Preschool Pedagogy course and how these were formulated during this course. The purpose of this research was to understand the context of their personal theory for childhood, to highlight structural models that emerged from the association of the discourses about childhood with specific ontological and epistemological characteristics and the investigation of translocations or changes in their initial beliefs about childhood, during an introductory course on Preschool Education. The survey sample consists of 45 prospective teachers who were asked to describe children aged 4-6 years by completing three worksheets. Based on specific criteria, 13 of these participants were selected as case studies to examine whether they would change their initial descriptions of childhood after some courses. An in-depth study and analysis of their beliefs was carried out, based on both the continuous comparative analysis (induction process) and the combination of the deductive analysis and the inductive analysis for the promotion of specific models about childhood. Despite, the variation of descriptions, most of them described a minor and romantic childhood, while their ontological and epistemological assumptions seemed to be linked to specific reasons for childhood, creating some models about childhood. However, due to their strong beliefs about childhood, there were difficulties in their deconstruction and in the future, these beliefs may affect their role as teachers in classroom. The majority of participants recognized childhood as diverse, but it seemed difficult to recognize the active and participatory role of children.

Keywords: Pre-service teachers' beliefs, childhood

1. Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία διαπραγματεύεται το θέμα των πεποιθήσεων των υποψήφιων νηπιαγωγών για την παιδική ηλικία κατά την είσοδο τους στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών (εισαγωγικό μάθημα Προσχολικής Παιδαγωγικής στο Α' εξάμηνο) και τις πιθανές τροποποιήσεις που υφίστανται μετά από στοχευμένες εκπαιδευτικές παρεμβάσεις στο μάθημα της Προσχολικής Παιδαγωγικής. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος έγινε με γνώμονα τη σημασία αυτών των πεποιθήσεων στην υιοθέτηση σύγχρονων εκπαιδευτικών πρακτικών που αναγνωρίζουν τα παιδιά ως ικανά και δρώντα πρόσωπα και την ανάγκη μελέτης της δυνατότητας τροποποίησής τους σε ένα πλαίσιο συστηματικής παρέμβασης που προκύπτει από τη διερεύνηση των πεποιθήσεων των υποψηφίων εκπαιδευτικών στη διάρκεια ενός ακαδημαϊκού μαθήματος. Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνήσει αυτές τις πεποιθήσεις και τις οντολογικές και επιστημολογικές παραδοχές που τις χαρακτηρίζουν, καθώς πρόκειται για την πρώτη επαφή των συμμετεχόντων με το γνωστικό αντικείμενο της Παιδαγωγικής Επιστήμης. Επίσης, μέσα από αυτή την εργασία διερευνάται αν και κατά πόσο, οι συμμετέχοντες μετατοπίστηκαν από τις αρχικές τους αντιλήψεις για την παιδική ηλικία, κατά την διάρκεια του ακαδημαϊκού μαθήματος.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο στηρίζεται η έρευνα, το οποίο παρουσιάζει τις εικόνες και τους λόγους για την παιδική ηλικία, όπως αναδεικνύονται από τη βιβλιογραφία. Επιπλέον, στο θεωρητικό μέρος παρουσιάζονται έρευνες που μελετούν τη συγκρότηση της παιδικής ηλικίας στον εκπαιδευτικό λόγο και παρουσιάζουν τις οντολογικές και επιστημολογικές τους παραδοχές. Τέλος, καθώς η προσπάθεια για την αποδόμηση αυτών των πεποιθήσεων αποτελεί μία συστηματική διαδικασία σε κατάλληλα διαμορφωμένο περιβάλλον μάθησης, το θεωρητικό μέρος της εργασίας ολοκληρώνεται με το κεφάλαιο που αναδεικνύει τις προϋποθέσεις για ένα περιβάλλον μάθησης που προάγει τέτοιου είδους εννοιολογικές αλλαγές.

Στη συνέχεια, παρουσιάζεται αναλυτικά η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, οι συμμετέχοντες στην έρευνα, η διαδικασία συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων. Πρόκειται για τη μελέτη και τη συγκριτική ποιοτική ανάλυση των δεδομένων, σε συνδυασμό με τη μελέτη περιπτώσεων, με στόχο την εις βάθος μελέτη των

πεποιθήσεων των συμμετεχόντων. Τη μεθοδολογία διαδέχεται το κεφάλαιο των αποτελεσμάτων, στο οποίο παρουσιάζονται οι πεποιθήσεις των συμμετεχόντων για την παιδική ηλικία, καθώς επίσης και οι οντολογικές και επιστημολογικές παραδοχές που τις πλαισιώνουν. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι στον λόγο των συμμετεχόντων κυριαρχούν η μειονεκτική και ρομαντική παιδική ηλικία, η οποία φαίνεται να είναι ομοιογενής και συχνά να αποτελεί προθάλαμο της ενήλικης ζωής, αναδεικνύοντας τον παθητικό ρόλο των παιδιών. Οι λόγοι για την παιδική ηλικία σε συνδυασμό με τα κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά των πεποιθήσεων των υποψήφιων εκπαιδευτικών αναδεικνύουν συγκεκριμένα μοντέλα, καθώς συγκεκριμένοι λόγοι συνδέονται με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και το αντίστροφο. Στο τελευταίο κεφάλαιο των αποτελεσμάτων παρουσιάζεται η συνολική πορεία των συμμετεχόντων στο πλαίσιο του ακαδημαϊκού μαθήματος στο οποίο έγινε η διερεύνηση και οι συστηματικές εκπαιδευτικές παρεμβάσεις. Συγκεκριμένα, με βάση τη μελέτη περιπτώσεων παρουσιάζεται αν και κατά πόσο οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί μετατοπίστηκαν από τις αρχικές τους περιγραφές, αναφορικά με τους λόγους για την παιδική ηλικία και τα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά τους.

Τέλος, η εργασία κλείνει με τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει η έρευνα σε σχέση με τις πεποιθήσεις των υποψήφιων εκπαιδευτικών για την παιδική ηλικία που προκύπτουν και επιβεβαιώνονται τόσο από τη βιβλιογραφία, όσο και από άλλες σχετικές έρευνες. Αναφέρονται οι περιορισμοί της, ενώ γίνονται και προτάσεις και για περαιτέρω έρευνα και αξιοποίηση των δεδομένων της.

2. Θεωρητική πλαισίωση

Το θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας έρευνας βασίζεται σε δύο σκέλη, σε αυτό που αφορά τις εικόνες και τους λόγους για την παιδική ηλικία και τη συγκρότησή τους στον εκπαιδευτικό λόγο και σε αυτό που αφορά στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα που ευνοούν μετατοπίσεις και αλλαγές στις πεποιθήσεις των εκπαιδευόμενων. Οι πεποιθήσεις των εκπαιδευτικών, αλλά και των υποψήφιων εκπαιδευτικών για την παιδική ηλικία παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς αντικατοπτρίζονται και στην ποιότητα του έργου που παράγουν ή που θα κληθούν να παράξουν μελλοντικά (Sherwood, 2001). Η ποιότητα του έργου τους εξαρτάται από τον τρόπο που

νοηματοδοτούν την παιδική ηλικία, δηλαδή από τις προσδοκίες τους από τα παιδιά και από την εικόνα τους γι' αυτά (Moss, Dahlberg & Pence, 2000). Το σύνολο των πεποιθήσεων των υποψήφιων και εν ενεργεία εκπαιδευτικών για την παιδική ηλικία μπορούν να προσδιορίσουν τον ρόλο του εκπαιδευτικού και του μαθητή, τη φύση του μαθητή, αλλά και τον τρόπο μάθησής του (Ματσαγούρας, 1998, όπ.αναφ. στο Αυγητίδου, 2014). Η προσωπική θεωρία των υποψήφιων εκπαιδευτικών αναπτύσσεται και μεταλλάσσεται κατά τη διάρκεια της αρχικής τους εκπαίδευσης, καθώς οι αρχικές τους πεποιθήσεις προϋπάρχουν και αναδιαμορφώνονται με την απόκτηση νέων γνώσεων και τελικά μεταβάλλονται ύστερα από συστηματική παρέμβαση (Αυγητίδου, 2014).

Στα υποκεφάλαια που ακολουθούν παρουσιάζεται η παιδική ηλικία όπως περιγράφεται σε θεωρίες που παρουσιάζονται στην βιβλιογραφία και σε έρευνες για τις εικόνες και τους λόγους που συγκροτούνται στον εκπαιδευτικό λόγο, καθώς και οι προδιαγραφές εκπαιδευτικών περιβαλλόντων που στοχεύουν στην αλλαγή της προσωπικής θεωρίας των υποψήφιων εκπαιδευτικών.

2.1 Εικόνες και λόγοι για την παιδική ηλικία

Η παιδική ηλικία όπως είναι σήμερα γνωστή, δεν είχε την ίδια σημασία μερικούς αιώνες πριν. Για αρκετά χρόνια επικρατούσαν αντιλήψεις για την παιδική ηλικία, οι οποίες δεν στηρίζονταν σε κάποιο κοινωνικά δομημένο πλαίσιο. Υπήρξαν διάφορες προσεγγίσεις για την παιδική ηλικία, οι οποίες λειτούργησαν ουσιαστικά, ως κυρίαρχες εικόνες της παιδικής ηλικίας. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για το αθώο παιδί, το κακό παιδί, το έμφυτο παιδί, το φυσικά αναπτυσσόμενο παιδί, το ασυνείδητο παιδί (James, Jenks & Prout, 1998), για τα οποία δίνεται πιο αναλυτική περιγραφή στη συνέχεια.

- Το αθώο παιδί («the innocent child», James et al. 1998)

Η ιδέα του αθώου παιδιού έχει τις ρίζες της στο έργο του Ρουσσώ «Εμίλ», όπου η παιδική ηλικία νοηματοδοτείται ως μία φυσική και ιδανική συνθήκη, που τη χαρακτηρίζει η καλοσύνη και η αγνότητα (James et al. 1998). Ο συγκεκριμένος λόγος για την παιδική ηλικία αποστασιοποιείται από τα κοινωνικά πλαίσια, καθώς πρόκειται για μία φυσική κατάσταση που προσδιορίζεται από μία περίοδο αθωότητας και

αυθορμητισμού (Πεχτελίδης, 2014). Λόγω αυτής της αθωότητας, το παιδί χαρακτηρίζεται ως ένας «άγραφος πίνακας», που προστατεύεται από τους ενήλικες (Aries, 1962 όπ. αναφ. στη Sorin, 2005, σελ. 13) και κατά συνέπεια οι ενήλικες είναι αυτοί που αναλαμβάνουν την εποπτεία των παιδιών και καλούνται να πάρουν αποφάσεις, ώστε να τα προστατέψουν από καθετί βλαβερό. Σ' αυτή την εικόνα, αναδεικνύεται η ρομαντική εκδοχή της παιδικής ηλικίας, καθώς εμφανίζεται τόσο εξιδανικευμένη, ώστε τα παιδιά να χαρακτηρίζονται ως ευάλωτα και να λειτουργούν ως παθητικοί δέκτες στην αλληλεπίδρασή τους με τους ενήλικες (Sorin, 2005).

➤ Το κακό παιδί («the evil child», James et al. 1998)

Σε αντίθεση με το αθώο παιδί που περιγράφεται παραπάνω, το κακό παιδί αντιδρά σε κάθε είδους κανόνες ή πειθαρχία, με αποτέλεσμα να αποτελεί κακή επιρροή για τους συνομηλίκους του (Corsaro, 1997, Walkerdine, 1999 όπ. αναφ. στη Sorin, 2005). Ήδη από τον 16^ο – 17^ο αιώνα, επικρατούσε η αντίληψη ότι τα κακά παιδιά αποτελούν κίνδυνο (Πεχτελίδης, 2014) και για αυτό τον λόγο κρίνεται απαραίτητη η συμμόρφωσή τους μέσω της πειθαρχίας, ακόμα και της τιμωρίας. Απαραίτητη θεωρείται κάθε είδους γονική ή θρησκευτική καθοδήγηση, με στόχο τη συμμόρφωση αυτών των παιδιών (James et al. 1998), ώστε να γίνουν υπεύθυνοι ενήλικες μελλοντικά (Sorin, 2005).

➤ Το έμφυτο παιδί («the immanent child», James et al. 1998)

Καθιερώθηκε από τον Τζον Λοκ το 1689 και πρόκειται για το αθώο παιδί του Ρουσσώ, το οποίο έχει εξελιχθεί σε ένα παιδί με έμφυτη ζωντάνια. Ωστόσο, η συγκεκριμένη εκδοχή δεν μπορεί να ενσωματωθεί στο αθώο παιδί, καθώς σύμφωνα με τον Λοκ δεν υφίσταται μία τόσο εξιδανικευμένη κατάσταση. Διαφωνεί με την αντίληψη ότι τα παιδιά αποτελούν έναν «άγραφο πίνακα», καθώς υποστηρίζει ότι έχουν θεμελιωμένες γνώσεις. Επίσης, παρουσιάζει την παιδική ηλικία ως κάτι ξεχωριστό, καθώς τα παιδιά έχουν τα δικά τους ενδιαφέροντα και τις δικές τους ανάγκες και για αυτόν τον λόγο, δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ανεπαρκή ή ως εν μέρει ενήλικες. Τονίζει ότι με την κατάλληλη εκπαίδευση, τα παιδιά μπορούν να γίνουν συμβαλλόμενα μέλη της κοινωνίας και να αποκτήσουν ικανότητες αυτοελέγχου.

➤ Το φυσικά αναπτυσσόμενο παιδί («the naturally developing child», James et al. 1998)

Βασικός εκπρόσωπος της εικόνας για την παιδική ηλικία είναι ο Jean Piaget, ο οποίος την αναδεικνύει μέσω της θεωρίας του για τα στάδια ανάπτυξης των παιδιών. Σύμφωνα με τον Piaget, η παιδική ηλικία αποτελεί ένα φυσικό και όχι κοινωνικό φαινόμενο, μιας και συνδέεται άμεσα με τα βιολογικά χαρακτηριστικά που χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα. Επίσης, ο Piaget διαφοροποιεί την παιδική ηλικία από την ενήλικη ζωή, καθώς υποστηρίζει ότι η παιδική ηλικία χαρακτηρίζεται από έναν πιο διαισθητικό και παραστατικό τρόπο σκέψης, ο οποίος μέσω της σταδιακής ανάπτυξης παίρνει τη μορφή ενός αφηρημένου και αναλυτικού τρόπου σκέψης, αυτού του ενήλικα.

➤ Το ασυνείδητο παιδί («the unconscious child», James et al. 1998)

Αυτή η θεωρία έχει τις ρίζες του στις ιδέες του Freud σχετικά με το παρελθόν των ενηλίκων και την ανθρώπινη ωρίμανση, καθώς κατά την ανάπτυξη των παιδιών αναδεικνύονται δομικά στοιχεία της προσωπικότητάς τους ως μελλοντικών ενηλίκων. Η δράση και η σκοπιμότητα των παιδιών λείπουν από αυτή τη θεωρία, η οποία αναδεικνύει το ένστικτο ως μέσο κοινωνικοποίησης.

Ωστόσο, σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει για την παιδική ηλικία. Οι οικονομικές και κοινωνικές τάσεις και ροές έχουν επηρεάσει σημαντικά στην πορεία του χρόνου την παιδική ηλικία (Press & Woodrow, 2005, όπ. αναφ. στο Press & Woodrow, 2007). Στις σημερινές μελέτες και συζητήσεις υποστηρίζεται πως η παιδική ηλικία δεν είναι απλώς μία κατηγορία με ηλικιακά κριτήρια, όπως περιγράφεται παραπάνω (Αυγητίδου, 2014). Αντιθέτως, η παιδική ηλικία είναι μία κοινωνική κατασκευή των ίδιων των παιδιών, αλλά και των ενηλίκων (James et al. 1998· Arthur et al., 2005· Cannella, 2005· Sorin & Galloway, 2005 όπ. αναφ. στη Sorin, 2005), η οποία αποτελεί προϊόν διαφορετικών αξιών, λόγων και πρακτικών, με αποτέλεσμα να διαφέρει ανάλογα με τον τόπο, τον χρόνο και τις συνθήκες (Lowe, 2010). Με λίγα λόγια, πρόκειται για έναν όρο που κατασκευάστηκε από τις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες (Μακρυνιώτη, 1997· Pechtelidis & Stamou, 2015) και διαφέρει σημαντικά από τις κυρίαρχες εικόνες του παρελθόντος. Συνεπώς, τα παιδιά δεν αποτελούν παθητικούς δέκτες των διάφορων δομών που σχηματίζουν την παιδική ηλικία. Αντιθέτως, τα παιδιά είναι σε θέση να έχουν ενεργό και συμμετοχικό ρόλο στα πλαίσια της κοινωνίας που ζουν (Dencik & Schultz Jørgensen, 1999· Kuczynski, Harach & Bernardini, 1999· Matthews, 2007, όπ. αναφ. στο Sorbring, 2009· Coady & Page, 2005·

Page, 2008 · Tobin, 2005 · United Nations, 1989, όπ. αναφ. στο Mashford - Scott & Church, 2011 · Avgitidou et al. 2013), να λαμβάνουν αποφάσεις για ό,τι τα αφορά (Theobald, Danby & Ailwood, 2011), να συνεργαστούν ώστε να φτάσουν σε ένα κοινό αποτέλεσμα (Αυγητίδου, 2008) αλλά και να συμμετέχουν σε έρευνες που διεξάγονται για τα ίδια (Danby & Farrell, 2004). Οι James et al. (1998), στα πλαίσια ανάδειξης της παιδικής ηλικίας ως κοινωνικής κατασκευής, παρουσίασαν τέσσερις διαφορετικούς λόγους για αυτή, το «φυλετικό παιδί», το «ελλειμματικό παιδί», το «κοινωνικά κατασκευασμένο παιδί» και το «κοινωνικά δομημένο παιδί». Πιο αναλυτικά:

- Το φυλετικό παιδί («the tribal child», James et al. 1998)

Το ίδιο το παιδί «δημιουργεί και βιώνει» έναν δικό του κόσμο, διαφορετικό από αυτόν των ενηλίκων, στον οποίο είναι «αυτόνομο και ανεξάρτητο» (Avgitidou & Stamou, 2011 · Avgitidou et al. 2013). Ο κόσμος αυτός δεν βιώνεται από τα παιδιά ως φανταστικό δημιούργημα ή παιχνίδι αλλά ως αληθινός (James et al. 1998).

- Το ελλειμματικό παιδί («the minority group child», James et al. 1998)

Στο συγκεκριμένο λόγο τα παιδιά ζουν στον κόσμο των ενηλίκων και παρουσιάζουν αρκετές ελλείψεις τις οποίες μπορεί να καλύψει ένας ενήλικας (Avgitidou & Stamou, 2011 · Avgitidou et al. 2013). Οι ελλείψεις αυτές χαρακτηρίζουν τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στους ενήλικες και στα παιδιά, καθώς οι ενήλικες είναι αυτοί που αναλαμβάνουν να βοηθήσουν, να ενισχύσουν και να προστατέψουν τα παιδιά, καθώς αυτά δεν είναι σε θέση να το κάνουν (James et al. 1998)

- Το κοινωνικά κατασκευασμένο παιδί («the socially constructed child», James et al. 1998)

Πρόκειται για την περιγραφή της παιδικής ηλικίας με βάση την εποχή, την κοινωνία που ζουν ή των «κυρίαρχων Λόγων» (Avgitidou & Stamou, 2011 · Qvortrup, 1999 · Avgitidou et al. 2013). Ουσιαστικά η παιδική ηλικία δεν είναι μία σταθερή ή μόνιμη κατάσταση, αλλά ποικίλλει και διαφοροποιείται.

- Το κοινωνικά δομημένο παιδί («the social structural child», James et al. 1998)

Σε αυτόν τον λόγο, σε αντίθεση με τον λόγο της «κοινωνικά κατασκευασμένης» παιδικής ηλικίας, η παιδική ηλικία δεν διαφοροποιείται από τόπο σε τόπο ή από εποχή

σε εποχή, αλλά αποτελεί μόνιμο χαρακτηριστικό οποιασδήποτε κοινωνικής δομής. Η συγκεκριμένη τυπολογία αντιμετωπίζει την παιδική ηλικία ως ομοιογενή και γενικευμένη, δίχως να λαμβάνει υπόψη οποιαδήποτε παράμετρο, ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο υπάρχει (Avgitidou & Stamou, 2011· Avgitidou et al. 2013).

Ωστόσο, στη βιβλιογραφία εντοπίζονται και άλλες τυπολογίες για την παιδική ηλικία. Μερικές τυπολογίες αναπαράγουν επιλεκτικά ορισμένες από τις εικόνες που περιγράψαμε παραπάνω. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τη Sorin (2005) υπάρχουν τρεις βασικές εικόνες για την παιδική ηλικία το αθώο παιδί, το κακό παιδί και το παιδί ως μικρογραφία του ενήλικα («the miniature adult»). Στην τελευταία εικόνα τα παιδιά περιγράφονται ως ενήλικες και η παιδική ηλικία δεν διαχωρίζεται από αυτή ενός ενήλικα. Οι ενήλικες, από μέρους τους, αντιμετωπίζουν τα παιδιά ως ενήλικες και αναμένουν από αυτά και την ανάλογη συμπεριφορά. Εκτός από αυτές τις τρεις τυπολογίες για την παιδική ηλικία, η Sorin(2005) αναδεικνύει και κάποιες ακόμα:

- Το παιδί χιονοστιβάδα («The snowballing child», Kincheloe in Steinberg & Kicheloe, 2004, όπ. αναφ. στο Sorin, 2005)

Η συγκεκριμένη τυπολογία δεν αναφέρεται απαραίτητα στο «κακό» παιδί, ωστόσο αναδεικνύει την αυταρχικότητα στα παιδιά, περιγράφοντάς τα ως εγωκεντρικά ή κακομαθημένα, που παίρνουν ικανοποίηση μέσω των υλικών αγαθών. Χαρακτηρίζει το παιδί ως χιονοστιβάδα, καθώς υποστηρίζει ότι οι ενήλικες γονείς προσπαθούν να αποφύγουν κάθε είδους ξέσπασμα από μέρους των παιδιών, αρκεί να τους παρέχουν όσα ζητήσουν. Από την άλλη, τα παιδιά αναζητούν εξωτερικά κίνητρα στη σχέση τους με τους ενήλικες και προσπαθούν με αυτόν τον τρόπο να έχουν τον έλεγχο.

- Το εκτός ελέγχου παιδί («the out of control child», Sorin, 2005)

Αυτό το παιδί παρουσιάζει μία αντικοινωνική συμπεριφορά (Levy & Orlans, 2004, όπ. αναφ. στο Sorin, 2005), δεν υπακούει και δεν συμμορφώνεται σε κανόνες. Χαρακτηρίζεται από βίαιη, επιθετική συμπεριφορά, ακόμα και αυτοκαταστροφική.

- Το παιδί ως ενήλικας υπό διαμόρφωση («the adult in training», Sorin, 2005)

Σε αυτή την περίπτωση η παιδική ηλικία δεν λαμβάνεται υπόψη ως ένα ξεχωριστό στάδιο στη ζωή ενός ανθρώπου, αλλά παρουσιάζεται ως προετοιμασία για την ενήλικη ζωή. Το παιδί καλείται να αναπτύξει τις ικανότητες και τις συμπεριφορές ενός ενήλικα

και λειτουργεί παθητικά αναμένοντας την ενήλικη ζωή (Hutchison & Charlesworth, 2000, όπ. αναφ. στο Sorin, 2005).

- Το παιδί ως προϊόν («the child as commodity», Sorin, 2005)

Τα παιδιά ζουν υπό την ψευδαίσθηση της αυτονομίας, καθώς οι ενήλικες έχουν τον πλήρη έλεγχο και αποφασίζουν για αυτά (Woodrow, 1999 όπ. αναφ. στο Sorin, 2005). Πρόκειται ουσιαστικά για τα παιδιά των διαφημίσεων, τα οποία νομίζουν ότι είναι αυτόνομα και χαίρονται βλέποντας τον εαυτό τους σε ένα εξώφυλλο για παράδειγμα, ωστόσο είναι αυτά που αποτελούν αντικείμενο κατανάλωσης για τους ενήλικες (Wood, 2003, όπ. αναφ. στο Sorin, 2005).

- Το παιδί ως θύμα («the child as a victim», Sorin, 2005)

Η συγκεκριμένη τυπολογία αντικατοπτρίζει τα παιδιά που είναι θύματα πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων. Ζουν περιθωριοποιημένα και έχουν άγνοια ότι χρησιμοποιείται η εικόνα τους, σε διαφορετικά πλαίσια από το δικό τους (Baxter, 1993, όπ. αναφ. στη Sorin, 2005). Πρόκειται ουσιαστικά για παιδιά που βιώνουν την εμπειρία των πολέμων, τη φτώχεια και πολλές άλλες δύσκολες συνθήκες. Είναι και αυτά αδύναμα όπως και οι γονείς τους, λόγω των συνθηκών που ζουν.

- Το παιδί ως δρών πρόσωπο («the agentic child», Sorin, 2005· «Social actor/agent», Alanen, 2004)

Αυτή η τυπολογία έγινε ευρέως γνωστή από τους υποστηρικτές του Reggio Emilia (Corsaro, 1997, όπ. αναφ. στη Sorin, 2005), καθώς οι εκπαιδευτικοί του Reggio Emilia αντιμετωπίζουν τα παιδιά ως ικανά όντα, με δικαιώματα και αξίες (Rinaldi, 1998, όπ. αναφ. στο Tarr, 2003). Έρχεται σε αντιπαράθεση με τα ελλειμματικά παιδιά, καθώς σύμφωνα με έρευνες, ως δρώντα πρόσωπα τα παιδιά αναπτύσσουν ποικίλες στρατηγικές με σκοπό να διαχειριστούν τα ίδια διάφορες καταστάσεις (Mullender et al, 2003, όπ. αναφ. στο Van Krieken & Bühler – Niederberger, 2009). Αυτός ο λόγος για την παιδική ηλικία και αναλυτικότερα, ο λόγος της νέας κοινωνιολογίας για την παιδική ηλικία (James & Prout, 1997, όπ. αναφ. στο Leonard, 2005) αντιμετωπίζει το παιδί ως ικανό και κοινωνικό δρών υποκείμενο (Πεχτελίδης, 2014), με δικαιώματα (Cook, Blanchet - Cohen & Hart, 2004), συμμετέχει στις δραστηριότητες της κοινωνίας στην οποία ζει (Alanen, 1998· Roche, 1999· Mayall, 2000, όπ. αναφ. στο Πεχτελίδης, 2014· Alanen, 2004) και κατασκευάζει την παιδική ηλικία μαζί με τους ενήλικες

(Corsaro, 1997, όπ. αναφ. στο Sorin, 2005), όπως επίσης και τους δικούς του κανόνες (Danby, 2002, όπ. αναφ. στο Cobb, Danby & Farrell, 2005). Μέσω αυτής της τυπολογίας αναδεικνύεται το παιδί που συνεργάζεται με τους ενήλικες, συμμετέχει ενεργά τόσο στην εκπαίδευσή του όσο και στην καθημερινή ζωή, παίρνοντας αποφάσεις και δράοντας ουσιαστικά (Sorin, 2005).

2.2. Η παιδική ηλικία στον εκπαιδευτικό λόγο

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για την παιδική ηλικία είναι πολύ σημαντικές και κρίνεται αναγκαίο να εξετάζονται, καθώς συνδέονται άμεσα με τις πρακτικές και τις μεθόδους που εφαρμόζουν στην τάξη, καθώς και με τον ρόλο που αναλαμβάνουν κατά την εκπαίδευση των παιδιών. (Isenberg, 1990 · Spodek, 1988, όπ. αναφ. στο Avgitidou, Pnevmatikos & Likomitrou, 2013: 391). Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην τάξη καθορίζει κατ' επέκταση και τον ρόλο των μαθητών σε αυτή. Πιο συγκεκριμένα, οι οπτικές και οι πρακτικές που υιοθετούν, επηρεάζουν τις ευκαιρίες που προσφέρουν στα παιδιά για δράση και συμμετοχή (Johansson, 2004, όπ. αναφ. στο Αλεξίου & Αυγητίδου, 2014). Η λήψη αποφάσεων από τα ίδια τα παιδιά, καθώς και η συμμετοχή τους σε ζητήματα που τα αφορούν θεωρούνται τόσο σημαντικά που περιλαμβάνονται, μάλιστα, και στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού των Ηνωμένων Εθνών (United Nations, 1989, όπ. αναφ. στο Morrow, 2011 · Lansdown, 2001 · Cobb, Damby & Farrell, 2005 · James, 2007). Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού ορίζει πως τα παιδιά μπορούν όχι μόνο να εκφράζουν τις απόψεις τους (Davies, 1998: 325, όπ. αναφ. στο Αυγητίδου, 2002 · Lansdown, 2001), αλλά και να λαμβάνουν μέρος στις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων για ζητήματα που τα ενδιαφέρουν ως ίσα μέλη των κοινωνιών στις οποίες ζουν (Lansdown, 1994, όπ. αναφ. στο Αυγητίδου, Γεωργοπούλου & Μουταφίδου, 2013).

Έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σε εκπαιδευτικούς αναδεικνύουν ορισμένες εικόνες και λόγους για την παιδική ηλικία, οι οποίοι εντοπίζονται ήδη στη βιβλιογραφία, όπως το αθώο παιδί, το ελλειμματικό παιδί, το φυλετικό παιδί, το κοινωνικά δομημένο παιδί και το παιδί ως δρων πρόσωπο (Avgitidou & Stamou, 2011 · Avgitidou et al, 2013 · Avgitidou & Likomitrou, 2017). Ωστόσο, αναδεικνύουν και κάποιες άλλες εικόνες της παιδικής ηλικίας, όπως προκύπτουν από τις περιγραφές των

εκπαιδευτικών, οι οποίες διαφοροποιούνται μεταξύ τους, σε τρεις βασικές έννοιες, την ανάγκη για φροντίδα, τη χαρά και το παιχνίδι. Αναλυτικότερα:

- Το χαρούμενο και παιχνιδιάρικο παιδί («the joyful and playful child», Avgitidou et al, 2013)

Αυτό το παιδί χαρακτηρίζεται από έντονη επιθυμία για παιχνίδι και χαρά. Η ξεγνοιασιά αποτελεί δικό του προνόμιο, διαχωρίζοντάς το από τον ενήλικα και την ενήλικη ζωή, καθώς αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικά που οι ενήλικες δεν έχουν πια.

- Το αυθόρμητο γεμάτο ζωντάνια παιδί («the lively and spontaneous child», Avgitidou et al, 2013)

Πρόκειται για το παιδί που είναι γεμάτο ενέργεια και αυθορμητισμό. Ο αυθορμητισμός του και η αθωότητά του είναι αυτά που το διαχωρίζουν από τους ενήλικες, αλλά ταυτόχρονα παρουσιάζονται και ως αδυναμίες από μέρους των παιδιών. Τόσο αυτή η εικόνα της παιδικής ηλικίας; όσο και η προηγούμενη, σύμφωνα με τη συγκεκριμένη έρευνα (Avgitidou et al, 2013) παραπέμπουν στο φυλετικό παιδί. Ωστόσο διαφοροποιούνται από τον λόγο αυτό, καθώς δεν δίνουν ενεργό ρόλο στα παιδιά να κατασκευάσουν την δική τους παιδική ηλικία (James et al, 1998).

- Το ανώριμο παιδί («the immature child», Avgitidou et al, 2013)

Συσχετίζεται με τα στάδια ανάπτυξης του Piaget και αναδεικνύει την αδυναμία των παιδιών, σε σχέση με τους ενήλικες, λόγω της ανωριμότητας που τα χαρακτηρίζει. Με αυτόν τον τρόπο παραπέμπει στο ελλειμματικό παιδί, εστιάζοντας μόνο στο στοιχείο της ανωριμότητας.

- Ρομαντική παιδική ηλικία («the romantic childhood», Avgitidou & Stamou, 2011· Avgitidou & Likomitrou, 2017)

Πρόκειται για μία εξιδανικευμένη παιδική ηλικία, όπου όλα τα παιδιά ζουν χαρούμενα, διακρίνονται από ευαισθησία, λόγω του νεαρού της ηλικίας, ξεγνοιασιά και αυθορμητισμό. Παρουσιάζουν έντονη επιθυμία για παιχνίδι και δεν φαίνεται να έχουν κάποιον ενεργό ή συμμετοχικό ρόλο.

Συνοψίζοντας τις εικόνες και τους λόγους για την παιδική ηλικία που προκύπτουν από έρευνες που αναδεικνύουν τις πεποιθήσεις των ίδιων των εκπαιδευτικών,

διαπιστώνουμε ότι δεν διαφοροποιούνται πολύ από τις θεωρητικές κατασκευές που παρουσιάζονται στη βιβλιογραφία. Οι περιγραφές των εκπαιδευτικών δίνουν ωστόσο συγκεκριμένο νόημα στις θεωρητικές αυτές κατασκευές εντοπίζοντας τα δομικά τους στοιχεία στον εκπαιδευτικό λόγο, όπως για παράδειγμα η ανάγκη για φροντίδα, παιχνίδι και χαρά, που αναφέρονται παραπάνω.

Αξίζει, ωστόσο να αναφερθεί ότι τόσο στη βιβλιογραφία, όσο και στον εκπαιδευτικό λόγο, οι λόγοι που αναδεικνύονται για την παιδική ηλικία διατυπώνονται υπό το πρίσμα ορισμένων διχοτομήσεων. Πιο συγκεκριμένα, κάποιοι λόγοι αναδεικνύουν τον τοπικό χαρακτήρα της παιδικής ηλικίας, ενώ κάποιοι άλλοι τον οικουμενικό. Υπάρχουν λόγοι που αναδεικνύουν τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στους ενήλικες και τα παιδιά, μέσα από τη δράση ή την παθητική στάση των παιδιών, ενώ κάποιοι λόγοι εξετάζουν την παιδική ηλικία ως μία μόνιμη κατάσταση ή ως μία εξελικτική φάση της ζωής ενός ατόμου (James et al, 1998· Avgitidou et al, 2013).

Σε ό,τι αφορά τη διχοτόμηση της οικουμενικότητας και της τοπικότητας της παιδικής ηλικίας (James et al, 1998) η αναπτυξιακή ψυχολογία έρχεται σε σύγκρουση με την κοινωνικο – πολιτισμική θεωρία του Vygotsky, καθώς η πρώτη μελετά την ανάπτυξη των παιδιών χωρίς να λαμβάνει υπόψη το πλαίσιο αυτής, αντιθέτως με τη δεύτερη που διαφοροποιεί την παιδική ηλικία ανάλογα με το εκάστοτε πλαίσιο (Avgitidou et al, 2013). Αναφορικά με τη διχοτόμηση της δομής και της δράσης (James et al, 1998), τα παιδιά παρουσιάζονται από τη μία πλευρά, ως άβουλα όντα εξαρτώμενα από τις κοινωνικές δομές και από την άλλη πλευρά ως δρώντα υποκείμενα, με ικανότητες συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων και στη διαμόρφωση της καθημερινότητάς τους (Avgitidou et al, 2013). Η τελευταία διχοτόμηση αναφέρεται στη χρονικότητα της παιδικής ηλικίας, αναδεικνύοντας μία παιδική ηλικία είτε συνεχή είτε αναπτυσσόμενη (Qvortrup, 1994, όπ. αναφ. στο James et al, 1998 και στο Avgitidou et al, 2013). Με βάση αυτή τη διχοτόμηση, αναδεικνύεται το δίπολο ανάμεσα σε μία παιδική ηλικία σταθερή με μόνιμα χαρακτηριστικά και σε μία δυναμική παιδική ηλικία που συνεχώς αλλάζει (Avgitidou et al, 2013).

Σύμφωνα με την έρευνα των Avgitidou, Pnevmatikos & Likomitrou (2013), σε κάθε μία από αυτές τις διχοτομήσεις αναδεικνύονται ορισμένες οντολογικές και επιστημολογικές παραδοχές, οι οποίες είναι πολύ σημαντικές τόσο για την αρχική

εκπαίδευση των εκπαιδευτικών αλλά και για την μετέπειτα επαγγελματική τους πορεία, καθώς αναδεικνύουν τις πεποιθήσεις τους για την παιδική ηλικία και τη φύση αυτών. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι διχοτομήσεις αυτές, μέσω συγκεκριμένων διπόλων που προκύπτουν από τη μελέτη των οντολογικών και των επιστημολογικών χαρακτηριστικών των πεποιθήσεων των υποψηφίων εκπαιδευτικών για την παιδική ηλικία:

Πίνακας 1. Οντολογικά και Επιστημολογικά Χαρακτηριστικά της παιδικής ηλικίας

Οντολογικά Χαρακτηριστικά		Επιστημολογικά Χαρακτηριστικά	
Ομοιογένεια	Διαφοροποίηση	Γενικευμένη	Πλαισιωμένη
Είμαι	Γίνομαι	Στατική	Υπό Διαμόρφωση
Φορέας	Δομή	Βιολογική	Κοινωνική

Τα δίπολα «Ομοιογένεια – Διαφοροποίηση» και «Γενικευμένη – Πλαισιωμένη» αφορούν τη διχοτόμηση που σχετίζεται με την οικουμενικότητα και την τοπικότητα της παιδικής ηλικίας. Αντίστοιχα, τα δίπολα «Είμαι – Γίνομαι» και «Στατική – Υπό διαμόρφωση» αφορούν τη διχοτόμηση που σχετίζεται με τη χρονικότητα της παιδικής ηλικίας και το δίπολο «Φορέας – Δομή» με την διχοτόμηση που αφορά τη δράση και την παθητικότητα των παιδιών.

2.3. Εκπαιδευτικά περιβάλλοντα με στόχο την αλλαγή της προσωπικής θεωρίας των εκπαιδευόμενων

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών, όπως και των υποψηφίων εκπαιδευτικών για την Π.Η παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς, όπως ήδη αναφέρθηκε, αντικατοπτρίζονται στις εκπαιδευτικές τους επιλογές και στην ποιότητα του εκπαιδευτικού τους έργου (Sherwood, 2001). Η ποιότητα του έργου τους εξαρτάται από τον τρόπο που νοηματοδοτούν την παιδική ηλικία, δηλαδή από τις προσδοκίες τους από τα παιδιά και από την εικόνα τους για αυτά (Moss, Dahlberg & Pence, 2000). Σύμφωνα με τους Avgitidou, Pnevmatikos & Likomitrou (2013) τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται γενικά στην παιδική ηλικία, αντιμετωπίζουν τα παιδιά ως μία

κοινωνική κατηγορία, η οποία δε διαφοροποιείται. Μία κοινωνική κατηγορία, όπου όλα τα μέλη της έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά, δίχως να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες του κάθε παιδιού, καθώς και το κοινωνικό και πολιτισμικό του περιβάλλον. Επιπλέον, εξίσου σημαντικές είναι και οι πεποιθήσεις τους όσον αφορά και τη δυνατότητα λήψης αποφάσεων από τα ίδια τα παιδιά ως δρώντα πρόσωπα (James & Prout, 1997, όπ. αναφ. στο Τανακίδου & Αυγητίδου, 2016) για ζητήματα που τα αφορούν.

Συνεπώς, τόσο οι εκπαιδευτικοί, όσο και οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί με βάση την προσωπική τους θεωρία, δηλαδή το σύνολο των πεποιθήσεων, στάσεων, αξιών και εικόνων για την παιδική ηλικία, προσδιορίζουν τον ρόλο του εκπαιδευτικού και του μαθητή, τη φύση του μαθητή, αλλά και τον τρόπο μάθησής του (Ματσαγγούρας, 1998, όπ. αναφ. στο Αυγητίδου, 2014). Με αυτόν τον τρόπο, οι εκπαιδευτικοί προβαίνουν στην κατηγοριοποίηση των παιδιών σύμφωνα με την εκάστοτε τυπολογία για την παιδική ηλικία που υιοθετούν (James et al. 1998, όπ. αναφ. στο Avgitidou & Stamou, 2011 και στο Avgitidou, Pnevmatikos & Likomitrou, 2013).

Ωστόσο, η προσωπική θεωρία των υποψήφιων εκπαιδευτικών αναπτύσσεται και μεταλλάσσεται κατά τη διάρκεια της αρχικής τους εκπαίδευσης, καθώς οι αρχικές τους πεποιθήσεις προϋπάρχουν και αναδιαμορφώνονται με την απόκτηση νέων γνώσεων και τελικά μεταβάλλονται ύστερα από συστηματική προσπάθεια (Αυγητίδου, 2014). Συνεπώς, για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, κρίνεται απαραίτητη η διαμόρφωση ενός εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, στο οποίο θα λαμβάνουν χώρα συγκεκριμένες ενέργειες, με στόχο την ενίσχυση της μάθησης και την αλλαγή της προσωπικής θεωρίας των εκπαιδευόμενων. Οι ενέργειες αυτές θα πρέπει να υποστηρίζουν την ενεργό μάθηση και να οδηγούν τους εκπαιδευόμενους στην απόκτηση αυτορρυθμιζόμενων μηχανισμών μάθησης (Bereiter & Scardamalia, 1989; Brown & Campione, 1994; Cognition and Technology Group at Vanderbilt, 1992; Collins, Brown & Newman, 1989 όπ. αναφ. στο Vosniadou, Ioannides, Dimitracopoulou, Papademetriou, 2001). Μέσω ενός κατάλληλα σχεδιασμένου περιβάλλοντος μάθησης, μπορεί να ενισχυθεί η μεταγνωσιακή επίγνωση των εκπαιδευόμενων και να προκληθεί γνωστική σύγκρουση (Vosniadou et al, 2001).

Πιο αναλυτικά, τέτοιου είδους ενέργειες μπορεί να είναι η αλληλεπίδραση με τους υπόλοιπους εκπαιδευόμενους και όχι μόνο, μέσω της συμμετοχής σε project, της

συζήτησης σε ομάδες και της ανταλλαγής ιδεών, της έκφρασης των προσωπικών τους πεποιθήσεων, η επίλυση σύνθετων προβλημάτων και η σχεδίαση και εκτέλεση πειραμάτων (Vosniadou et al, 2001). Σε αυτό το σημείο, πρέπει να αναφερθεί, πόσο σημαντικό είναι να λαμβάνεται υπόψη η προϋπάρχουσα γνώση των εκπαιδευόμενων, καθώς συσχετίζεται με το κοινωνικό – πολιτισμικό τους πλαίσιο και αποτελεί ένα μέσο ενίσχυσης της μεταγνωσιακής τους επίγνωσης, αφού συνειδητοποιούν τι γνωρίζουν και τι πρέπει να μάθουν (Vosniadou et al, 2001· Βοσνιάδου, Βαμβακούση & Σκοπελίτη, 2008). Σε αυτή τη διαδικασία, συμβάλλει επίσης η διάκριση της νέας πληροφορίας που είναι συνεπής με την προϋπάρχουσα γνώση, από τη νέα πληροφορία που διαφέρει από την προϋπάρχουσα, καθώς και η πρόκληση γνωστικής σύγκρουσης στους εκπαιδευόμενους. (Vosniadou et al, 2001).

Τέλος, εξίσου σημαντικό είναι οι εκπαιδευόμενοι να αποκτήσουν τον έλεγχο της προσωπικής τους μάθησης, μέσω του αναστοχασμού των προσωπικών τους πεποιθήσεων (Vosniadou et al, 2001). Για να επιτευχθεί αυτό, θα πρέπει να έχουν εκφράσει και συζητήσει τις προσωπικές τους πεποιθήσεις, αναδεικνύοντας έτσι διαφορετικές οπτικές και προσεγγίσεις για την παιδική ηλικία, να έχουν εκτεθεί σε συγκεκριμένες θεωρίες για την παιδική ηλικία και στη συνέχεια να στοχαστούν πάνω στις αρχικές τους πεποιθήσεις, επανεξετάζοντας έτσι διαφορετικές προσεγγίσεις για την παιδική ηλικία (Αυγητίδου, 2014).

Μέσω της εκπαίδευσης που λαμβάνουν οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί μπορεί να αποδεχθούν κάποιες νέες πληροφορίες και να τις υιοθετήσουν ως μέρος των πεποιθήσεών τους ή ακόμα και να αντικαταστήσουν τις αρχικές τους πεποιθήσεις με νέες (Maxwell, Field & Clifford, 2006; Sheridan, 2006 όπ. αναφ. στους Heisner & Lederberg, 2011).

Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να αναδείξει τις πεποιθήσεις των υποψήφιων νηπιαγωγών για την παιδική ηλικία κατά την είσοδό τους στο Τμήμα Νηπιαγωγών, όπου έρχονται για πρώτη φορά σε επαφή με το αντικείμενο της Παιδαγωγικής Επιστήμης, μέσα από το μάθημα της Προσχολικής Παιδαγωγικής, και πώς αυτές διαμορφώθηκαν ύστερα από συστηματική παρέμβαση κατά τη διάρκεια κάποιων

μαθημάτων. Επιπλέον, η παρούσα έρευνα στοχεύει να εντοπίσει τα οντολογικά και τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά των πεποιθήσεων των υποψηφίων εκπαιδευτικών για την παιδική ηλικία, καθώς αυτά μπορούν να επηρεάσουν σε σημαντικό βαθμό την κατανόηση και την αποδοχή των νέων επιστημονικών θεωριών για την παιδική ηλικία. Τέλος, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει αν μέσω της εκπαιδευτικής παρέμβασης που υποστηρίχθηκε από τη διδάσκουσα του μαθήματος, προκύπτουν αλλαγές τόσο στους λόγους που υιοθετούν για την παιδική ηλικία όσο και στα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά σε σχέση με τις αρχικές τους πεποιθήσεις.

Ερευνητικά ερωτήματα

Λαμβάνοντας υπόψη όσα προαναφέρθηκαν για τον σκοπό της παρούσας έρευνας προκύπτουν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα.

1. Ποιες είναι οι αρχικές πεποιθήσεις των υποψηφίων εκπαιδευτικών για την παιδική ηλικία στο πλαίσιο ενός εισαγωγικού μαθήματος κατά την έναρξη της φοίτησής τους στο Τμήμα Νηπιαγωγών;
2. Ποια οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά χαρακτηρίζουν τις πεποιθήσεις των υποψηφίων εκπαιδευτικών με την είσοδό τους στο Τμήμα Νηπιαγωγών;
3. Τι μετατοπίσεις παρατηρήθηκαν στην πορεία των μαθημάτων σύμφωνα με τις απόψεις των ίδιων των εκπαιδευόμενων και μέσα από τη συγκριτική ανάλυση της ερευνήτριας;

3. Μέθοδος

Λαμβάνοντας υπόψη τον σκοπό και τα ερευνητικά ερωτήματα που διατυπώθηκαν στο θεωρητικό μέρος της συγκεκριμένης εργασίας επιλέχθηκε μία ποιοτική ερευνητική προσέγγιση για τη μελέτη των απόψεων των συμμετεχόντων για την παιδική ηλικία. Με αυτόν τον τρόπο, πραγματοποιήθηκε μία εις βάθος μελέτη και ανάλυση των πεποιθήσεών τους (Creswell, 2007· Ζαφειρόπουλος, 2005) με στόχο την κατανόηση του πλαισίου της προσωπικής τους θεωρίας για την παιδική ηλικία αλλά και την ανάδειξη ορισμένων δομικών μοντέλων που προέκυψαν από τη σύνδεση των λόγων για την παιδική ηλικία με συγκεκριμένα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά. Επίσης, με την επιλογή της μελέτης περιπτώσεων εξετάστηκε αν υπήρξε κάποια μετατόπιση ή τροποποίηση στις αρχικές τους νοηματοδοτήσεις για την παιδική ηλικία, ύστερα από το πέρας ορισμένων μαθημάτων.

Συμμετέχοντες

Οι συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα ήταν φοιτητές του πρώτου εξαμήνου από το Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Συνολικά οι εγγεγραμμένοι φοιτητές στο πρώτο εξάμηνο ήταν 175 από τους οποίους παρακολουθούσαν το μάθημα 100 άτομα. Επιλέχθηκαν ως συμμετέχοντες σε αυτή την έρευνα οι 45 με κριτήριο επιλογής σταθερή και συνεχόμενη παρουσία τους στο μάθημα της Προσχολικής Παιδαγωγικής. Πιο συγκεκριμένα οι φοιτητές που επιλέχθηκαν είχαν παρακολουθήσει τουλάχιστον τέσσερα από τα έξι πρώτα μαθήματα, κατά τα οποία έλαβε χώρα η εκπαιδευτική παρέμβαση μελετούμε σε αυτή την έρευνα. Από τους 45 συμμετέχοντες, μόλις οι 6 ήταν άνδρες και οι υπόλοιπες γυναίκες με μέσο όρο ηλικίας τα 19 έτη. Για τις ανάγκες της διερεύνησης των πιθανών μετατοπίσεων των συμμετεχόντων από τις αρχικές τους πεποιθήσεις για την παιδική ηλικία, λήφθηκαν υπόψη οι νοηματοδοτήσεις 13ων από τους 45 συμμετέχοντες. Η επιλογή αυτή έγινε καθώς κατά την επεξεργασία των δεδομένων (γραπτά κείμενα που παρέδιδαν στο τέλος του μαθήματος), είχαν πιο ολοκληρωμένες νοηματοδοτήσεις από τους υπόλοιπους συμμετέχοντες και παρουσίαζαν επιχειρήματα για να τις υποστηρίξουν τις θέσεις τους.

Εργαλεία και διαδικασία συλλογής δεδομένων

Για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν γραπτώς σε συγκεκριμένα ερωτήματα, μέσω φύλλων εργασίας που τους δίνονταν με το πέρας κάθε μαθήματος. Τα φύλλα εργασίας σχεδιάστηκαν από τη διδάσκουσα και ήταν στοχευμένα με σκοπό να διερευνήσουν είτε τις πεποιθήσεις των υποψηφίων εκπαιδευτικών, είτε να προκαλέσουν τον εστιασμένο αναστοχασμό τους ανάλογα με το περιεχόμενο του μαθήματος. Τα φύλλα εργασίας περιλάμβαναν ερωτήσεις ανοικτού τύπου (Ζαφειρόπουλος, 2005, σ. 67), ώστε να προβάλουν ένα όσο το δυνατόν περισσότερο ολοκληρωμένο πλαίσιο αναφοράς των απαντήσεων των συμμετεχόντων (Kerlinger, 1970, όπ. αναφ. στο Cohen, Manion & Morrison, 2007, σ. 463). Τα φύλλα εργασίας και τα ερωτήματά τους παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα. Το 1ο φύλλο εργασίας δόθηκε στο 1ο μάθημα με στόχο να διερευνήσει τις πεποιθήσεις τους για την παιδική ηλικία και ιδιαίτερα για την ηλικιακή ομάδα που θα ασχοληθούν επαγγελματικά (α' ερώτημα) και τις πηγές από όπου αντλούν τη συγκεκριμένη γνώση (β' ερώτημα). Θεωρήθηκε σημαντικό να απαντηθούν τα ερωτήματα αυτά από τους υποψήφιους εκπαιδευτικούς, χωρίς να έχουν δεχθεί ερεθίσματα και επιρροές από τις σπουδές τους. Το γ' ερώτημα του 1ου φύλλου εργασίας είχε ως στόχο να προκαλέσει την περιγραφή της δικής τους εμπειρίας στην ηλικία των 4 - 6 χρονών μέσα από την αναπόλησή της. Το δ' ερώτημα του 1ου φύλλου είχε ως στόχο να ενισχύσει τη σύγκριση της γενικευμένης περιγραφής που έκαναν στο α' ερώτημα με τη δική τους αναπόληση και περιγραφή της προσωπικής τους εμπειρίας, προκειμένου να συσχετίσουν τη γενική με την προσωπική περιγραφή και να αναστοχαστούν για τη σχέση μεταξύ τους. Το α' ερώτημα του δεύτερου φύλλου εργασίας δόθηκε στην έναρξη του δεύτερου μαθήματος αφού παρουσιάστηκαν στους υποψήφιους εκπαιδευτικούς τα αποτελέσματα από τις καταγραφές τους στο 1ο φύλλο εργασίας. Το δεύτερο ερώτημα του 2ου φύλλου εργασίας δόθηκε στο τέλος του 2ου μαθήματος αφού οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί εργάστηκαν σε ομάδες για να αναλύσουν κείμενα (κυρίως από εφημερίδες και κείμενα που αναφερόταν σε επιστημονικές έρευνες με ευρήματα για την παιδική ηλικία, π.χ. ποσοστά ασιτείας και φτώχειας, ποσοστά κακοποίησης των παιδιών κλπ.) με στοχευμένα ερωτήματα. Οι ομάδες παρουσίασαν την ανάλυσή τους και όλες οι ομάδες συμμετείχαν στον επακόλουθο διάλογο, ανεξαρτήτως του θέματος που είχαν αναλάβει. Το δεύτερο ερώτημα του 2ου φύλλου επιδίωκε τον εντοπισμό και τη σύνοψη όσων οι υποψήφιοι

εκπαιδευτικοί αποκόμισαν είτε ως νέα γνώση είτε ως αναστοχαστική σκέψη μετά από την εργασία σε ομάδες και τον διάλογο που ακολούθησε. Το α' ερώτημα του 3ου φύλλου εργασίας δόθηκε μετά την επεξεργασία ενός σεναρίου παιχνιδιού όπου ζητούσε από τους υποψήφιους εκπαιδευτικούς να αναγνωρίσουν τον ενεργό ρόλο των παιδιών στη διαμόρφωση του πλαισίου του παιχνιδιού, του σεναρίου και των αλληλεπιδράσεών τους και να συζητήσουν τους πιθανούς ρόλους της νηπιαγωγού κατά το παιχνίδι των παιδιών με άξονα τον έλεγχο/αξιολόγηση ή υποστήριξη του παιχνιδιού. Το δεύτερο ερώτημα του 3ου φύλλου εργασίας δόθηκε στο τέλος του μαθήματος προκειμένου να ενισχύσει τον αναστοχασμό των φοιτητών σχετικά με τις πιθανές γνωστικές συγκρούσεις κατά τη διάρκεια των τριών αυτών μαθημάτων και τη μεταγνωστική διαδικασία εντοπισμού των πιθανών αλλαγών που υπέστησαν οι αρχικές τους εικόνες για τα παιδιά ηλικίας 4-6 ετών.

Πίνακας 2. Εργαλείο συλλογής δεδομένων

Ερωτήματα				
1 ^ο φύλλο εργασίας	α. Τι γνωρίζετε για την παιδική ηλικία με έμφαση στην ηλικία των 4-6 ετών;	β. Από πού αντλήσατε πληροφορίες με βάση αυτά που γράψατε παραπάνω;	γ. Τι θυμάστε από την δική σας ηλικία των 4-6 ετών;	δ. Συγκρίνοντας όσα απαντήσατε στο πρώτο και στο τρίτο θα αλλάζατε κάτι;
2 ^ο φύλλο εργασίας	α. Γιατί δεν αναφερθήκατε σε άλλες εμπειρίες παιδιών 4-6 ετών (παιδιά της κρίσης, παιδιά προσφύγων κ.α.);		β. Έμαθα κάτι καινούριο ή ξανασκέφτηκα κάτι μετά το μάθημα;	
3 ^ο φύλλο εργασίας	α. Γιατί δεν αναφερθήκατε στην ενεργητική δράση των παιδιών (ικανά, ενεργά);		β. Έχει αλλάξει η αρχική σας εικόνα για τα παιδιά;	

Αναλυτικότερα, στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η συσχέτιση του είδους των ερωτημάτων με το συγκεκριμένο πλαίσιο παρέμβασης που σκόπευε να οδηγήσει τους συμμετέχοντες στην απόκτηση αυτορρυθμιζόμενων διαδικασιών και μηχανισμών μάθησης (Bereiter & Scardamalia, 1989; Brown & Campione, 1994; Cognition and Technology Group at Vanderbilt, 1992; Collins, Brown & Newman, 1989 όπ, αναφ. στους Vosniadouetal, 2001). Οι ενέργειες αυτές είτε ακολουθήθηκαν κατά τη διάρκεια των διαλέξεων είτε μέσω των φύλλων εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια των διαλέξεων, οι συμμετέχοντες μπήκαν στη διαδικασία να ακούσουν τις ιδέες των άλλων, να αλληλεπιδράσουν συζητώντας σε ομάδες, ώστε να ενισχυθεί η μεταγνωσιακή επίγνωσή τους και ήρθαν αντιμέτωποι με τη γνωστική σύγκρουση (Vosniadou et al. 2001). Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι ενέργειες που έλαβαν χώρα, για τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος μάθησης με στόχο την αλλαγή των αρχικών πεποιθήσεων των συμμετεχόντων (Vosniadou et al. 2001· Βοσνιάδου, Βαμβακούση & Σκοπελίτη, 2008), μέσω των φύλλων εργασίας σε αντιστοιχία με τα ερωτήματα αυτών.

Πίνακας 3. Συσχέτιση εργαλείου με ενέργειες που διαμορφώνουν ένα περιβάλλον μάθησης

Ερωτήσεις	Ενέργειες
1^ο φύλλο εργασίας	
α) Τι γνωρίζετε για τα παιδιά ηλικία 4-6 χρονών;	Προώθηση της έκφρασης προσωπικών πεποιθήσεων
β) Από πού αντλήσατε πληροφορίες με βάση αυτά που γράψατε παραπάνω;	Διερεύνηση πηγών των προϋπαρχουσών γνώσεων των φοιτητών
γ) Τι θυμάστε από την ηλικία 4-6 ετών;	Εστίαση στις προϋπάρχουσες εμπειρίες των φοιτητών
	Πρόκληση αναφοράς στο κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο της παιδικής τους εμπειρίας

δ) Συγκρίνοντας την 1η με την 3η περιγραφή θα αλλάζατε κάτι;	Προώθηση του αναστοχασμού μέσα από τη σύγκριση των προσωπικών πεποιθήσεων και αφηγήσεων
2^ο φύλλο εργασίας	
α) Γιατί δεν αναφερθήκατε σε άλλες εμπειρίες παιδιών 4-6 χρονών (παιδιά πολέμου, της κρίσης κ.α.);	Προώθηση της αιτιολόγησης των προσωπικών πεποιθήσεων (αιτιολόγηση) και του αναστοχασμού
β) Έμαθα κάτι καινούριο ή ξανασκέφτηκα κάτι μετά το μάθημα;	Αναστοχασμός προσωπικών ιδεών
	Διάκριση νέας πληροφορίας που είναι συνεπής με την προϋπάρχουσα γνώση, από τη νέα πληροφορία που διαφέρει από την προϋπάρχουσα
3^ο φύλλο εργασίας	
α) Γιατί δεν αναφερθήκατε στην ενεργή δράση των παιδιών (ικανά, ενεργά);	Αιτιολόγηση της έκφρασης προσωπικών πεποιθήσεων
β) Έχει αλλάξει η αρχική σου εικόνα για τα παιδιά;	Προώθηση του εντοπισμού αλλαγών των προσωπικών πεποιθήσεων
	Αναστοχασμός προσωπικών ιδεών

Το πρώτο φύλλο εργασίας αξιοποιήθηκε για τη διερεύνηση του πρώτου ερευνητικού ερωτήματος («Ποιες είναι οι αρχικές πεποιθήσεις των υποψηφίων εκπαιδευτικών για την παιδική ηλικία στο πλαίσιο ενός εισαγωγικού μαθήματος κατά την έναρξη της φοίτησής τους στο Τμήμα Νηπιαγωγών;») καθώς και του δεύτερου («Ποια οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά χαρακτηρίζουν τις πεποιθήσεις των υποψηφίων εκπαιδευτικών με την είσοδό τους στο Τμήμα

Νηπιαγωγών;»). Τα δύο επόμενα φύλλα εργασίας (2^ο και 3^ο) που διαμοιράστηκαν στους συμμετέχοντες αξιοποιήθηκαν στη διερεύνηση του τρίτου ερευνητικού ερωτήματος («Τι μετατοπίσεις παρατηρήθηκαν στην πορεία των μαθημάτων σύμφωνα με τις απόψεις των ίδιων των εκπαιδευόμενων και μέσα από τη συγκριτική ανάλυση της ερευνήτριας;»)

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για τη συλλογή των δεδομένων παρουσίασε πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα, τα οποία διαπιστώθηκαν κατά την πορεία της έρευνας. Ένα βασικό πλεονέκτημα είναι ότι μέσω των φύλλων εργασίας δεν υπήρχε κάποιος περιορισμός στις απαντήσεις των συμμετεχόντων, επομένως οι πληροφορίες που έδωσαν ήταν αρκετά σημαντικές και επέτρεπαν την εις βάθος μελέτη από μέρους της ερευνήτριας. Επίσης, το θετικό κλίμα που διαμορφώθηκε κατά τη διάρκεια των μαθημάτων ανάμεσα στην υπεύθυνη καθηγήτρια και τους συμμετέχοντες ήταν καταλυτικό για την οικειότητα που παρουσίασαν ορισμένοι από αυτούς, καθώς ενίσχυσε τη συμμετοχή τους στις συζητήσεις που αφορούσαν την παιδική ηλικία. . Τέλος, δόθηκε ικανός χρόνος για την απάντηση στα φύλλα εργασίας και οι συμμετέχοντες ανταποκρίθηκαν δείχνοντας αφοσίωση και προσοχή στην απάντησή τους.

Αναφορικά με τα μειονεκτήματα, παρ' όλο που οι απαντήσεις των συμμετεχόντων παρείχαν αρκετές πληροφορίες, εντοπίστηκαν απαντήσεις στα φύλλα εργασίας οι οποίες χρειάζονταν περαιτέρω διευκρινίσεις, κάτι το οποίο δεν ήταν δυνατόν να συμβεί καθώς δεν επρόκειτο για κάποιου είδους συνέντευξη, όπου ο ερευνητής θα μπορούσε να προβεί σε επιπλέον σχετικές ερωτήσεις. Επίσης, τα συγκεκριμένα φύλλα εργασίας δεν ήταν ανώνυμα για τις ανάγκες αυτής της έρευνας, αφού έπρεπε να μελετηθεί η προσωπική πορεία των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια των μαθημάτων της Προσχολικής Παιδαγωγικής. Το γεγονός, λοιπόν, ότι αυτά τα φύλλα εργασίας δεν διατηρούσαν την ανωνυμία τους μπορεί να επηρέασε σε κάποιο βαθμό τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, παρ' όλο που τους είχε διευκρινιστεί από την υπεύθυνη καθηγήτρια ότι δεν θα ληφθούν υπόψη για την αξιολόγησή τους στο συγκεκριμένο μάθημα.

Σε ό,τι αφορά την εξασφάλιση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας των δεδομένων αυτής της έρευνας πρέπει να αναφερθεί ότι τα δεδομένα εξετάστηκαν από δύο άτομα (μεταπτυχιακή φοιτήτρια και επόπτρια) με σκοπό να εξασφαλιστεί η

αντικειμενικότητά τους μέσα από τη διασταύρωση της κατηγοριοποίησής τους. Καταρχήν αναλύθηκαν και από τα δύο άτομα το ένα τρίτο των φύλλων εργασίας με αρχικό ποσοστό συμφωνίας 87%. Ακολούθησαν συζητήσεις μεταξύ των δύο ατόμων σχετικά με τη συμφωνία ένταξης των γραπτών αποσπασμάτων σε κάθε κατηγορία και τη δημιουργία νέων κατηγοριών ή υποκατηγοριών για την ανταπόκριση στο περιεχόμενο των δεδομένων και την εξασφάλιση σαφούς κατηγοριοποίησης. Το ποσοστό συμφωνίας αναπτύχθηκε σταδιακά στο 100% και ελέγχθηκε η πρότερη κατηγοριοποίηση με βάση το τελικό σύστημα κατηγοριών και ερμηνειών.

Διαδικασία ανάλυσης δεδομένων

Με σκοπό τη συλλογή των απαραίτητων δεδομένων για τη διεξαγωγή αυτής της έρευνας, αφού συλλέχθηκαν όλα τα φύλλα εργασίας από τους συμμετέχοντες, διαχωρίστηκαν σε πρώτο, δεύτερο και τρίτο, ώστε να μελετηθούν ξεχωριστά. Στη συνέχεια, ταξινομήθηκαν με αλφαβητική σειρά και με αύξοντα αριθμό για τη διευκόλυνση της διαδικασίας της ανάλυσης των δεδομένων.

Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή του συγκεκριμένου κεφαλαίου, επιλέχθηκε η ποιοτική ερευνητική προσέγγιση για την ανάλυση των δεδομένων της παρούσας έρευνας. Με αυτόν τον τρόπο, πραγματοποιήθηκε μία εις βάθος ανάλυση των πεποιθήσεων των συμμετεχόντων, με στόχο την κατανόηση των προσωπικών τους οπτικών για την παιδική ηλικία, αναγνωρίζοντας ομοιότητες και διαφορές που προέκυψαν μεταξύ τους (Ισαρη & Πουρκός, 2015), καθώς υπήρχε συνεχής συγκριτική ανάλυση τόσο στο ίδιο ερώτημα μεταξύ διαφορετικών συμμετεχόντων, όσο και σε διαφορετικά ερωτήματα των φύλλων εργασίας από τον ίδιο συμμετέχοντα. Αξιοποιήθηκαν οι υπάρχουσες κατηγορίες από το θεωρητικό πλαίσιο αλλά μέσα από την ποιοτική ανάλυση νοηματοδοτήθηκαν εκ νέου με βάση τα γραπτά κείμενα των φοιτητών και φοιτητριών. Περισσότερες λεπτομέρειες για τη διαδικασία αξιοποίησης υπαρχόντων εικόνων, λόγων και χαρακτηριστικών από τη βιβλιογραφία στην ποιοτική ανάλυση δίνονται παρακάτω.

Η παρούσα έρευνα αξιοποιεί και τη μελέτη περιπτώσεων, προκειμένου να απαντηθεί το 3^ο ερευνητικό ερώτημα, καθώς επικεντρώνεται σε 13 συμμετέχοντες και πώς αυτοί εξελίχθηκαν μέσα από τα μαθήματα που παρακολούθησαν και τις

περιγραφές που παρέδωσαν, αφού μέσα από αυτές κλήθηκαν να απαντήσουν και σε αναστοχαστικά ερωτήματα. Επίσης, αυτή η ποιοτική προσέγγιση των δεδομένων της έρευνας ανέδειξε συγκεκριμένα δομικά μοντέλα, όπως προέκυψαν από τη σύνδεση των λόγων για την παιδική ηλικία με τα οντολογικά και τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά που παρουσίασαν οι φοιτητές.

Αρχικά, λοιπόν, πραγματοποιήθηκε λεπτομερής μελέτη των νοηματοδοτήσεων των συμμετεχόντων και στη συνέχεια, με βάση την αντιστοιχία των φύλλων εργασίας με τα ερευνητικά ερωτήματα αυτής της έρευνας, αναλύθηκαν τα απαραίτητα δεδομένα. Στις περιγραφές του 1^{ου} φύλλου εργασίας έγινε μία προσπάθεια να εντοπιστούν οι διάφορες εικόνες και οι λόγοι που συνιστούν την παιδική ηλικία, βάσει του θεωρητικού πλαισίου αυτής της έρευνας και των χαρακτηριστικών που προσδίδουν στα παιδιά οι συμμετέχοντες, κάνοντας τις απαραίτητες κατηγοριοποιήσεις. Επιπλέον, εντοπίστηκαν τα οντολογικά και τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά που υπονοούνται στις απόψεις τους για την παιδική ηλικία. Για την ποιοτική ανάλυση του περιεχομένου των φύλλων εργασίας, οι πληροφορίες από τα γραπτά των συμμετεχόντων οργανώθηκαν σε πίνακες, με βάση το φύλλο εργασίας που ανήκαν και το ερώτημα που απαντούσαν. Στο παράρτημα βρίσκονται αναλυτικά όλοι οι πίνακες που δημιουργήθηκαν για την επεξεργασία και την ανάλυση των δεδομένων αυτής της έρευνας. Συνεπώς, για το πρώτο φύλλο εργασίας σχεδιάστηκε ένας πίνακας (βλ. υποκεφ. 7.1. στο Παράρτημα) στον οποίο παρατίθενται, για κάθε συμμετέχοντα ξεχωριστά, τα χαρακτηριστικά που αποτυπώνει για την παιδική ηλικία στην περιγραφή του, οι λόγοι που προκύπτουν για την παιδική ηλικία, οι εικόνες στις οποίες παραπέμπει με βάση το θεωρητικό υπόβαθρο. Επομένως, έγινε μία προσπάθεια καταγραφής των χαρακτηριστικών που προσδίδουν στην παιδική ηλικία, καθώς και σύνδεσής τους με τους λόγους που έχουν καταγραφεί στη βιβλιογραφία σε σχέση με αυτή. Βασικό κομμάτι της ανάλυσης των λόγων για την παιδική ηλικία αποτέλεσε η ταξινόμησή τους με βάση τις περιγραφές των συμμετεχόντων. Στην προσπάθεια να γίνει αυτή η ταξινόμηση, εξετάστηκε για κάθε λόγο ξεχωριστά ποιες περιγραφές αντιστοιχούν σε αυτόν, και κατά συνέπεια ποιες εικόνες για την παιδική ηλικία προκύπτουν από τα γραπτά κείμενα των συμμετεχόντων, ώστε να διαμορφωθούν οι σχετικοί πίνακες, οι οποίοι σχολιάζονται στο κεφάλαιο των αποτελεσμάτων.

Σε ό,τι αφορά τα οντολογικά και τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά, όπως αναφέρεται και στο θεωρητικό μέρος, σε προηγούμενη έρευνα (Avgitidou, et al. 2013) για τις πεποιθήσεις των υποψηφίων εκπαιδευτικών, έχουν διατυπωθεί μέσω συγκεκριμένων διπόλων (James et al. 1998). Συγκεκριμένα, στη βιβλιογραφία τα οντολογικά χαρακτηριστικά περιγράφονταν με τα εξής δίπολα: «Ομοιογένεια - Διαφοροποίηση», «Φορέας - Δομή» και «Είμαι - Γίνομαι» (βλ. Πίνακα 1, υποκεφ. 2.3.). Ωστόσο, για τις ανάγκες αυτής της έρευνας, με βάση τις περιγραφές των συμμετεχόντων για την παιδική ηλικία, προέκυψαν και άλλες υποκατηγορίες οντολογικών χαρακτηριστικών. Συνεπώς, αξιοποιήθηκε η κατηγοριοποίηση των οντολογικών χαρακτηριστικών όπως εμφανίζονται στη βιβλιογραφία, με βάση την απαγωγική διαδικασία, ωστόσο στη συνέχεια της έρευνας, προσδιορίστηκαν οι διαφορετικοί τρόποι εμφάνισης συγκεκριμένων οντολογικών χαρακτηριστικών, με βάση την επαγωγική διαδικασία, η οποία βασίστηκε στην ανάλυση των απαντήσεων των συμμετεχόντων.

Σχετικά με το πρώτο δίπολο «Ομοιογένεια - Διαφοροποίηση» υπάρχουν συμμετέχοντες που παρουσιάζουν την παιδική ηλικία ως κάτι ομοιογενές και ενιαίο που αφορά όλα τα παιδιά, ενώ υπάρχουν και συμμετέχοντες που προσδιορίζουν την παιδική ηλικία βάσει ορισμένων διαφοροποιήσεων. Πιο συγκεκριμένα, στον γραπτό λόγο των φοιτητών, η ομοιογένεια εμφανίζεται με τρεις διαφορετικούς τρόπους. Ο πρώτος τρόπος σχετίζεται με την απουσία πλαισίου, όπου οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί δεν αναφέρουν διαφοροποιήσεις ανάλογα με το κοινωνικό - πολιτισμικό πλαίσιο. Στον δεύτερο τρόπο, οι συμμετέχοντες δεν αναφέρουν διαφοροποιήσεις στην ίδια ηλικιακή ομάδα, ενώ ο τρίτος τρόπος σχετίζεται με την απουσία διαφοροποιήσεων στο ίδιο το άτομο, δηλαδή όταν περιγράφει τα χαρακτηριστικά ενός παιδιού δεν παραπέμπει σε διαφορετικές και πιθανές αντικρουόμενες πλευρές του (π.χ. είναι δειλό αλλά μπορεί και να γίνει θαρραλέο όταν κάτι το θέλει πολύ). Αναφορικά με τις διαφοροποιήσεις που αφορούν την παιδική ηλικία και εντοπίζονται στον γραπτό λόγο των συμμετεχόντων, προκύπτουν τριών ειδών. Στο πρώτο είδος οι φοιτητές αναφέρουν διαφοροποιήσεις ανάλογα με τα ερεθίσματα που δέχονται τα παιδιά από το περιβάλλον τους. Στο δεύτερο είδος χρησιμοποιούν σχετικούς όρους διαφοροποίησης, όπως για παράδειγμα «κάποια παιδιά...», «τα περισσότερα παιδιά...» κλπ. Το τρίτο είδος αφορά στην αναφορά διαφοροποιήσεων στο ίδιο το άτομο.

Σε ό,τι αφορά το δίπολο «Φορέας – Δομή», κατά την επεξεργασία των δεδομένων, διαπιστώθηκε ότι αρκετοί φοιτητές δεν τοποθετούνται ξεκάθαρα σε ένα από τα δύο άκρα του δίπολου ή σε κάποιες περιπτώσεις δεν μπορούσαν να ενταχθούν σε μία από τις κατηγορίες λόγω ασαφούς περιγραφής. Γι' αυτόν τον λόγο, προέκυψε η ανάγκη να υπάρχει άλλη μία κατηγορία που ονομάστηκε «Φορέας υπό προϋποθέσεις» και άλλη μια με την ονομασία «Αδιευκρίνιστο» για τις περιπτώσεις της ασαφούς περιγραφής.

Συνολικά, στην κατηγορία «Φορέας» ανήκουν οι περιγραφές των φοιτητών που αναδεικνύουν την επιθυμία και τα κίνητρα των παιδιών για γνώση, την ανάληψη δράσεων ή ακόμα και κάποιον συνδυασμό των παραπάνω. Στην κατηγορία «Φορέας υπό προϋποθέσεις» ανήκουν περιγραφές στις οποίες ενυπάρχουν όροι και προϋποθέσεις, έτσι ώστε τα παιδιά να θεωρηθούν δρώντα πρόσωπα, ικανά να πάρουν πρωτοβουλίες και αποφάσεις. Πιο συγκεκριμένα, αυτή η κατηγορία εκπροσωπεί την μερίδα των υποψήφιων εκπαιδευτικών, οι οποίοι ενώ στις απαντήσεις τους αναγνωρίζουν τις δυνατότητες των παιδιών θεωρούν απαραίτητη προϋπόθεση την καθοδήγηση από κάποιον ενήλικα, ώστε να έχουν ενεργό ρόλο τα παιδιά. Στην κατηγορία «Αδιευκρίνιστο» εντάχθηκαν οι αναφορές σε δράσεις οι οποίες δεν παραπέμπουν απαραίτητα στην ενεργή συμμετοχή των παιδιών (π.χ. ζωγραφίζουν). Σε ό,τι αφορά την κατηγορία «Δομή» συμπεριλήφθηκαν οι απαντήσεις των συμμετεχόντων που εκφράζουν ότι το γεγονός του ανήκειν στη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα εξηγεί τη μειονεξία της ή την αδυναμία ανάληψης ενός ενεργού ρόλου (η περιγραφή των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της παιδικής ηλικίας εξηγείται δηλαδή ως δομικό ζήτημα). Τέτοιου είδους απαντήσεις θεωρούν τα παιδιά έναν «άγραφο πίνακα», χωρίς προηγούμενες γνώσεις ή ερεθίσματα. Επίσης, θεωρούν αδύνατη την ενεργή συμμετοχή των παιδιών, κυρίως σε θέματα που σχετίζονται με τη λήψη αποφάσεων, λόγω των μειονεκτικών χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν στην ηλικία 4-6 ετών. Ένα τελευταίο χαρακτηριστικό των απαντήσεων των συμμετεχόντων, που ανήκουν στην κατηγορία αυτή, είναι ότι η δράση των παιδιών δεν καθορίζεται από τα ίδια τα παιδιά, αλλά από δομές όπως το σχολικό ή οικογενειακό περιβάλλον, τη συμπεριφορά των ενηλίκων ή τις μέχρι τώρα εμπειρίες τους, βάσει του κοινωνικού τους περιβάλλοντος.

Το τρίτο και τελευταίο δίπολο που παρουσιάστηκε στα οντολογικά χαρακτηριστικά των πεποιθήσεων των συμμετεχόντων, το «Είμαι – Γίνομαι» σχετίζεται με την στασιμότητα και την εξέλιξη της παιδικής ηλικίας. Στο πρώτο άκρο του διπόλου εντάχθηκαν οι απαντήσεις που σχετίζονται με την στασιμότητα της παιδικής ηλικίας στο χρόνο και με την αντιμετώπισή της ως μία κατάσταση, με πολύ συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και συγκεκριμένη χρονική διάρκεια. Αντιθέτως, στο δεύτερο άκρο του διπόλου εντάχθηκαν οι απαντήσεις που αντιμετωπίζουν την παιδική ηλικία ως μία εξελικτική διαδικασία ανάπτυξης των παιδιών, αναγνωρίζουν την εξέλιξη και την πρόοδο κάποιων ικανοτήτων και δεξιοτήτων των παιδιών ή την αντιμετωπίζουν ως προθάλαμο της ενήλικης ζωής.

Αναφορικά με τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά, οι διχοτομήσεις που αναδείχθηκαν από τη βιβλιογραφία για την παιδική ηλικία είναι: «Γενικευμένη – Πλαισιωμένη», «Στατική – Υπό διαμόρφωση» και «Βιολογική – Κοινωνική» (Avgitidou, et al. 2013).

Στο πρώτο άκρο του διπόλου «Γενικευμένη – Πλαισιωμένη» οι κατηγορίες σχετίζονται με τη συσχέτιση της παιδικής ηλικίας με συγκεκριμένα κοινωνικο - πολιτισμικά και ιστορικά πλαίσια αλλά και με διαφοροποιήσεις εντός της ίδιας της παιδικής ηλικίας. Ουσιαστικά, αντιπροσωπεύει τους φοιτητές που δεν λαμβάνουν υπόψη τις διαφοροποιήσεις της παιδικής ηλικίας με βάση την κοινωνική ομάδα και τα χαρακτηριστικά της και τους φοιτητές που δεν λαμβάνουν υπόψη πιθανές διαφοροποιήσεις στο άτομο κατά τη διάρκεια της παιδικής του ηλικίας. Το άλλο άκρο του διπόλου διαπραγματεύεται ακριβώς το αντίθετο. Πρόκειται για τις αναφορές που γίνονται σε διαφοροποιήσεις ανάλογα με το ιστορικό - κοινωνικό - πολιτισμικό πλαίσιο και τα ερεθίσματα των παιδιών, καθώς και σε διαφοροποιήσεις που σχετίζονται με τα βιώματα των παιδιών κατά την παιδική τους ηλικία.

Σε ό,τι αφορά το δίπολο «Στατική – Υπό διαμόρφωση» πλαισιώνει τις απόψεις των συμμετεχόντων που αφορούν στη θεώρηση της παιδικής ηλικίας ως μιας κατάστασης ή ως μιας δυναμικής πορείας εξέλιξης. Το άκρο «Στατική» αφορά το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες δεν φαίνεται να αναμένουν κάποιου είδους εξέλιξη των χαρακτηριστικών που προσδίδουν στα παιδιά και των δυνατοτήτων τους. Αντιθέτως, στις περιπτώσεις που σχετίζονται με το άλλο άκρο του διπόλου οι συμμετέχοντες

δηλώνουν ότι τα παιδιά μπορούν να εξελίξουν τις ικανότητές τους και να διαμορφώσουν το χαρακτήρα τους κατά τη διάρκεια της παιδικής τους ηλικίας.

Επιπλέον, σχετικά με το δίπολο «Βιολογική – Κοινωνική» πρόκειται για τη συσχέτιση της περιγραφής με τα βιολογικά χαρακτηριστικά της παιδικής ηλικίας (ηλικία και τα χαρακτηριστικά που συνδέουν με τη συγκεκριμένη ηλικία) ή την αναγνώριση της κοινωνικής κατασκευής της παιδικής ηλικίας. Στο άκρο «Βιολογική» συμπεριλαμβάνονται οι απόψεις που διαφοροποιούν την παιδική ηλικία από την ενήλικη ζωή και προσδίδουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στα παιδιά λόγω της ένταξης των παιδιών στη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα. Το άκρο «Κοινωνική» αφορά την αντιμετώπιση της παιδικής ηλικίας ως μίας κοινωνικής κατασκευής που κατ' επέκταση διαμορφώνεται με βάση το εκάστοτε κοινωνικό - πολιτισμικό πλαίσιο. Ωστόσο, οι αναφορές που αντιμετωπίζουν την παιδική ηλικία ως μία κοινωνική κατασκευή είναι αρκετά περιορισμένες. Επιπλέον, στα γραπτά κείμενα των συμμετεχόντων δεν εντοπίστηκαν αυτούσιες, αλλά συνυπάρχουν με τις περιγραφές που παραπέμπουν στην παιδική ηλικία ως βιολογική. Συνεπώς, από μέρους των συμμετεχόντων δεν υπήρξε μία σαφής τοποθέτηση, που να παραπέμπει στην κοινωνική κατασκευή της παιδικής ηλικίας, αλλά οι αντιλήψεις αυτές αναδείχθηκαν μέσα από συγκεκριμένα αποσπάσματα του λόγου τους.

Στο υποκεφάλαιο 7.2. στο Παράρτημα παρουσιάζονται αναλυτικά τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά, με βάση τη βιβλιογραφία, με αντιπροσωπευτικά παραδείγματα από τον γραπτό λόγο των συμμετεχόντων.

Στη συνέχεια της έρευνας, εξετάστηκε αν συγκεκριμένοι λόγοι, όπως αναδείχθηκαν μέσα από τις διαφορετικές εικόνες της παιδικής ηλικίας, συνδέονται με συγκεκριμένα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά δημιουργώντας έτσι δομικά μοντέλα. Καθώς και αν τα κοινά οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά διατρέχουν συγκεκριμένους λόγους για την παιδική ηλικία. Για αυτόν τον λόγο, εξετάστηκε αν οι διαφορετικές εικόνες και λόγοι για την παιδική ηλικία έχουν κοινά οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά και το αντίστροφο. Κατά την ανάλυση των δεδομένων, μελετώντας ποια είναι τα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων προέκυψε ότι υπάρχουν κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά για κάθε λόγο ή για κάθε συνδυασμό λόγων της παιδικής ηλικίας. Ως κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά

λήφθηκαν υπόψη αυτά που υπήρχαν σε περισσότερες από τις μισές αναφορές σε έναν συγκεκριμένο λόγο για την παιδική ηλικία ή σε έναν συνδυασμό λόγων. Στο παράρτημα παρουσιάζεται ο πίνακας ανάλυσης της πρώτης περιγραφής της παιδικής ηλικίας αναδιαμορφωμένος (βλ. υποκεφ. 7.3. στο Παράρτημα), καθώς οι συμμετέχοντες ομαδοποιήθηκαν με βάση τους κοινούς λόγους για την παιδική ηλικία ώστε να εξεταστούν τα κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά που προέκυψαν σε κάθε περίπτωση και οδήγησαν στη δημιουργία δομικών μοντέλων.

Τέλος, στις περιγραφές του δεύτερου και του τρίτου φύλλου εργασίας, με σκοπό την ανάδειξη πιθανών μετατοπίσεων των συμμετεχόντων, εντοπίστηκαν τα στοιχεία που συνέθεσαν την προσωπική πορεία και εξέλιξη κάθε συμμετέχοντα, κατά τη διάρκεια των διαλέξεων. Με σκοπό την εις βάθος μελέτη των μετατοπίσεων των συμμετεχόντων, χρειάστηκε να εντοπιστούν τα οντολογικά και τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά που τροποποιούνται στο δεύτερο και στο τρίτο φύλλο εργασίας. Συνεπώς, εξετάστηκε για τον κάθε ένα ξεχωριστά αν υπήρξαν αλλαγές στα οντολογικά και τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά της πρώτης περιγραφής της παιδικής ηλικίας με την δεύτερη και της πρώτης περιγραφής της παιδικής ηλικίας με την τρίτη. Σκοπός αυτή της διαδικασίας ήταν να εξετασθεί αν με το πέρας των μαθημάτων μετατοπίστηκαν οι απόψεις των υποψηφίων εκπαιδευτικών για την παιδική ηλικία και σε ποιο βαθμό, έχοντας ακολουθήσει μία συστηματική διαδικασία, όπως περιγράφεται στο πλαίσιο της παρέμβασης παραπάνω.

4. Αποτελέσματα

4.1. Εικόνες και λόγοι για την παιδική ηλικία

Σκοπός του πρώτου κεφαλαίου των αποτελεσμάτων είναι να αναδείξει τις εικόνες και τους λόγους που προέκυψαν για την παιδική ηλικία μέσα από τις περιγραφές των συμμετεχόντων κατά την συμπλήρωση του 1^{ου} φύλλου εργασίας. Οι συμμετέχοντες, κατά τη συμπλήρωση του 1^{ου} φύλλου εργασίας, άντλησαν πληροφορίες από (βλ. υποκεφ. 7.4. στο Παράρτημα):

- Προσωπικά βιώματα

- Παιδιά στο οικογενειακό περιβάλλον
- Σχολικό περιβάλλον
- Γονείς εκπαιδευτικούς
- Βιβλία και άρθρα για την παιδική ηλικία
- Παρατήρηση κατά την εργασιακή τους απασχόληση με παιδιά

Με βάση τις επιρροές που δέχτηκαν από τους παραπάνω παράγοντες, διαμόρφωσε ο καθένας τη δική του προσωπική θεωρία για την παιδική ηλικία. Ως επί των πλείστον, στις περιγραφές τους δεν αναφέρονται όλοι οι συμμετέχοντες σε μεμονωμένες εικόνες για την παιδική ηλικία, αλλά παρουσιάζουν και διαφορετικές εικόνες, οι οποίες μπορεί να σχετίζονται με έναν συγκεκριμένο λόγο.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι περιγραφές των συμμετεχόντων σε σχέση με τις εικόνες που διαμορφώνονται και εντάσσονται σε λόγους για την παιδική ηλικία. Στους πίνακες που ακολουθούν αναδεικνύονται οι λόγοι για την παιδική ηλικία και οι εικόνες που προέκυψαν για κάθε λόγο ξεχωριστά. Ένα ενδιαφέρον εύρημα είναι ότι διαφορετικές περιγραφές που αναδεικνύουν εικόνες των παιδιών που εντάσσονται στον ίδιο λόγο (π.χ. η περιγραφή των παιδιών ως ευάλωτων ή ελλειμματικών που εντάσσονται στον λόγο για τη μειονεκτική παιδική ηλικία), αναδεικνύουν και διαφορετικές πτυχές του.

Πίνακας 4. Εικόνες για την παιδική ηλικία στον μειονεκτικό λόγο

Μειονεκτική παιδική ηλικία		
	Εικόνες παιδικής ηλικίας	Αναφορές
1.	Ανάγκη για προστασία – Ευαίσθητα – Ευάλωτα	8
2.	Ανωριμότητα - Ανάγκη ορίων/πειθαρχίας	3
3.	Ανάγκη καθοδήγησης/στήριξης από ενήλικα	4

4.	Ηλικία εκμάθησης κοινωνικών & γνωστικών δεξιοτήτων - Σύνδεση με Προσχολική Εκπαίδευση	5
5.	Ανάγκη για προσοχή – Επίκεντρο/εγωκεντρισμός	1

Στον παραπάνω πίνακα φαίνονται οι κατηγορίες που προκύπτουν για τη μειονεκτική παιδική ηλικία, με βάση τις περιγραφές των συμμετεχόντων. Πιο συγκεκριμένα, στη μειονεκτική παιδική ηλικία εμφανίζονται πέντε βασικές κατηγορίες περιγραφών. Η πρώτη αναδεικνύει την ανάγκη των παιδιών για προστασία, καθώς βρίσκονται σε μία ευαίσθητη ηλικία ή κατάσταση που τα καθιστά ευάλωτα. Οι συμμετέχοντες που ανήκουν στη συγκεκριμένη κατηγορία, περιέγραφαν τα παιδιά ως ευαίσθητα ή ευάλωτα και τα παρουσίαζαν ως υποκείμενα που χρειάζεται να προστατευθούν από αρνητικές εμπειρίες ή ερεθίσματα. Πρόκειται για την κατηγορία με τις περισσότερες αναφορές, οκτώ στο σύνολο. Ενδεικτικά αναφέρουν:

«Τα παιδιά 4 – 6 χρονών είναι παιδιά τα οποία είναι πολύ μικρής ηλικίας και βρίσκονται σε μία περίοδο ευάλωτη για αυτά»

«Πολλές φορές είναι απρόσεκτα και γι' αυτό θέλουν φροντίδα και προσοχή».

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τρεις περιγραφές που αναφέρονται στην ανωριμότητα των παιδιών αυτής της ηλικίας και ορισμένες περιπτώσεις στην ανάγκη που δημιουργείται για πειθαρχία ή για θέσπιση ορίων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι συμμετέχοντες:

«Τα παιδιά της ηλικίας τεσσάρων μέχρι έξι χρονών είναι ανώριμα ακόμη και δεν ακούνε πάντα τους γονείς τους»,

«...δημιουργούν συνεχώς φασαρίες και ενοχλούν τα μεγαλύτερα αδέρφια του σπιτιού»

Η τρίτη κατηγορία προκύπτει από τις περιγραφές που τονίζουν την ανάγκη των παιδιών είτε για καθοδήγηση είτε για στήριξη από κάποιον ενήλικα. Σε αυτή την κατηγορία υπήρχαν τέσσερις περιγραφές, ενδεικτικά κάποιες από αυτές:

«...φοβισμένα γιατί αφήνουν την μαμά και πηγαίνουν σε ένα καινούριο περιβάλλον...στενοχωριούνται γιατί πρέπει να αφήσουν τους γονείς τους»,

«Βρίσκονται λοιπόν σε αυτή την ηλικία που χρειάζονται τη βοήθεια της οικογένειας...».

Η τέταρτη κατηγορία, με πέντε αναφορές συνολικά, εκπροσωπεί τους φοιτητές που περιέγραψαν τη συγκεκριμένη ηλικία, ως μία ηλικία εκμάθησης κοινωνικών ή γνωστικών δεξιοτήτων. Χαρακτηριστικά αναφέρουν:

«...μόλις που έχουν αρχίσει να συνεννοούνται...να φτιάχνουν προτάσεις και να ζητάνε αυτό που θέλουν...».

«...εισάγονται στο νηπιαγωγείο...μαθαίνουν πώς να κοινωνικοποιούνται με τα υπόλοιπα συνομήλικα παιδιά...μπαίνουν στο πρώτο στάδιο για την εκμάθηση της γλώσσας τους».

Η πέμπτη κατηγορία εκπροσωπείται από μία μόνο αναφορά που αναδεικνύει την ανάγκη των παιδιών να βρίσκονται στο επίκεντρο, γεγονός που αιτιολογεί την «αντιδραστική» συμπεριφορά τους:

«Για τα παιδιά 4 – 6 χρονών εκλαμβάνουμε συνήθως συμπεριφορά μεγάλης αντίδρασης, αποσκοπώντας συνήθως στη συνεχή απόσπαση της προσοχής...».

Ωστόσο, οι παραπάνω κατηγορίες αποτελούν τον βασικό κορμό για την ταξινόμηση των περιγραφών που αναδεικνύουν τη μειονεκτική παιδική ηλικία, καθώς εμφανίζονται και σε συνδυασμούς. Οι συνδυασμοί αυτοί προκύπτουν είτε από κάποιον αριθμό συμμετεχόντων είτε από έναν μοναδικό συμμετέχοντα. Σε κάθε περίπτωση όμως, δεν μπορούν να παραλειφθούν, καθώς αντιπροσωπεύουν σημαντικό μέρος των συμμετεχόντων στην έρευνα (15/45 υποψήφιους εκπαιδευτικούς).

Πίνακας 5. Συνδυασμοί εικόνων για την παιδική ηλικία στον μειονεκτικό λόγο

Μειονεκτική παιδική ηλικία		
Συνδυασμοί εικόνων		
1.	1 ^η : Ανάγκη για προστασία-Ευαίσθητα-Ευάλωτα	2 ^η : Ανωριμότητα-Ανάγκη ορίων/πειθαρχίας

2.	1η: Ανάγκη για προστασία-Ευαίσθητα-Ευάλωτα	3 ^η : Ανάγκη καθοδήγησης/στήριξης από ενήλικα	
3.	1η: Ανάγκη για προστασία-Ευαίσθητα-Ευάλωτα	4 ^η : Ηλικία εκμάθησης κοινωνικών & γνωστικών δεξιοτήτων - Σύνδεση με Προσχολική Εκπαίδευση	
4.	2 ^η : Ανωριμότητα-Ανάγκη ορίων/πειθαρχίας	3 ^η : Ανάγκη καθοδήγησης/στήριξης από ενήλικα	
5.	3 ^η : Ανάγκη καθοδήγησης/στήριξης από ενήλικα	4 ^η : Ηλικία εκμάθησης κοινωνικών & γνωστικών δεξιοτήτων - Σύνδεση με Προσχολική Εκπαίδευση	
6.	1 ^η : Ανάγκη για προστασία-Ευαίσθητα-Ευάλωτα	2 ^η : Ανωριμότητα-Ανάγκη ορίων/πειθαρχίας	4 ^η : Ηλικία εκμάθησης κοινωνικών & γνωστικών δεξιοτήτων - Σύνδεση με Προσχολική Εκπαίδευση
7.	1 ^η : Ανάγκη για προστασία-Ευαίσθητα-Ευάλωτα	4 ^η : Ηλικία εκμάθησης κοινωνικών & γνωστικών δεξιοτήτων - Σύνδεση με Προσχολική Εκπαίδευση	5 ^η : Ανάγκη για προσοχή/επίκεντρο/εγωκεντρισμός
8.	2 ^η : Ανωριμότητα-Ανάγκη ορίων/πειθαρχίας	4 ^η : Ηλικία εκμάθησης κοινωνικών & γνωστικών δεξιοτήτων - Σύνδεση με Προσχολική Εκπαίδευση	5 ^η : Ανάγκη για προσοχή/επίκεντρο/εγωκεντρισμός

Ο πρώτος συνδυασμός εικόνων περιλαμβάνει τις δύο πρώτες εικόνες και εντοπίζεται σε δύο συμμετέχοντες, οι οποίοι χαρακτηριστικά αναφέρουν:

«Είναι μία ευάλωτη περίοδος σε σχέση με την ψυχολογία...Χρειάζονται όρια»,

«...τους τραβάνε πολύ τα κινητά, οι υπολογιστές και οι τηλεοράσεις και θα πρέπει να βρεις έναν τρόπο, ώστε να τους τα απαγορεύσεις ή εάν όχι αυτό, να τα ελαττώσεις...είναι ευαίσθητα...».

Συνεπώς αναφέρονται στην ευαίσθητη ηλικία των παιδιών και την ανάγκη να τους τεθούν κάποιοι περιορισμοί. Ο δεύτερος συνδυασμός αφορά την πρώτη και την τρίτη

κατηγορία της μειονεκτικής παιδικής ηλικίας και προκύπτει από τέσσερις υποψήφιους εκπαιδευτικούς οι οποίοι τονίζουν την ευαίσθητη ηλικία και την αναγκαία -κατά τους ίδιους- εξάρτηση των παιδιών από τους ενήλικες:

«Μας θυμίζουν...την ευαισθησία στην ψυχή και σε εξωτερικούς παράγοντες που όλοι ίσως έχουμε συνηθίσει. Επίσης είναι μεγάλη ευθύνη αφού δεν μπορούν να αυτοεξυπηρετηθούν και εξαρτώνται από τους μεγάλους. Χρειάζονται προστασία...»,
«Τέλος, έχουν αρκετές ερωτήσεις, τις οποίες ένας νηπιαγωγός ξέρει να λύσει και είναι πολύ ευαίσθητα»,

«Τα παιδιά αυτά χρειάζονται μεγάλη προσοχή. Είναι αναγκαίο να τα καθοδηγούν και να τα συμβουλεύουν σωστά. Αυτή η ηλικία είναι πολύ τρυφερή και ευαίσθητη...».

Ο τρίτος συνδυασμός αντιπροσωπεύει τέσσερις συμμετέχοντες, οι οποίοι στις περιγραφές τους αναδεικνύουν τη συγκεκριμένη ηλικία ως ευαίσθητη και ως μία ηλικία εκμάθησης κάποιων δεξιοτήτων στα πλαίσια της προσχολικής εκπαίδευσης, συνδυάζοντας έτσι την πρώτη και την τέταρτη κατηγορία. Ενδεικτικά:

« ευαισθησία (π.χ. κλαίνε εύκολα), δεν γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση...»,

«Πιστεύω πως είναι μία ηλικία ευαίσθητη και χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή για τις βάσεις που θα θέσει ο γονιός και ο παιδαγωγός. Ουσιαστικά δεν διαθέτουν ευρύ πεδίο γνώσεων, απλά κατά τη φοίτησή τους στο νηπιαγωγείο μαθαίνει πράγματα, κοινωνικοποιείται...».

Ο τέταρτος συνδυασμός κατηγοριών περιλαμβάνει την δεύτερη και την τρίτη κατηγορία περιγραφών που αφορούν τη μειονεκτική παιδική ηλικία. Πρόκειται ουσιαστικά για την ανάγκη θέσπισης κανόνων και ορίων στα παιδιά αυτής της ηλικίας, καθώς και για την καθοδήγησή τους από έναν ενήλικα. Σε αυτόν τον συνδυασμό υπάρχει μόνο μία αναφορά:

«Έτσι έχοντας ανώριμα, ακόμα, συναισθήματα...χρειάζονται καθοδήγηση για να ενταχθούν σε κάποιο κοινωνικό σύνολο. Ωστε να δημιουργήσουν υγιείς φιλίες».

Στον πέμπτο συνδυασμό συνυπάρχουν η τρίτη και η τέταρτη κατηγορία, όπως εντοπίζονται στον λόγο μίας φοιτήτριας:

«Είναι δύσκολο να φύγουν από τη ζεστή τους τη φωλιά, κλαίει φωνάζουν και χτυπιούνται... Δεν καταλαβαίνουν βέβαια πολλά-πολλά».

Πρόκειται δηλαδή για την ανάγκη στήριξης από κάποιο πρόσωπο του οικογενειακού τους περιβάλλοντος, καθώς και για τις ελλείψεις που παρουσιάζουν σε γνωστικό επίπεδο, σύμφωνα με τη συγκεκριμένη φοιτήτρια. Τέτοιου είδους ελλείψεις παραπέμπουν στην ανάγκη των νηπίων να αποκτήσουν ορισμένες γνωστικές ικανότητες, συνεπώς αντικατοπτρίζονται σε μία ηλικία εκμάθησης συγκεκριμένων δεξιοτήτων. Ο έκτος συνδυασμός αντιπροσωπεύει τρεις κατηγορίες της μειονεκτικής παιδικής ηλικίας. Την ανάγκη για προστασία, την ανάγκη θέσπισης κανόνων και την εκμάθηση γνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Πρόκειται ουσιαστικά για την πρώτη, τη δεύτερη και την τέταρτη κατηγορία του συγκεκριμένου λόγου. Σε αυτή την τοποθέτηση υπάρχουν δύο αναφορές συμμετεχόντων, ενδεικτικά:

«Τα παιδιά σε ηλικία 4 – 6 ετών προβαίνουν σε νηπιαγωγεία. Είναι ευαίσθητα, άτακτα. Νιώθουν αμηχανία και μελαγχολία, διότι φεύγουν από τους γονείς τους... Έργο λοιπόν του κάθε νηπιαγωγού είναι να μεταδώσει τις γνώσεις του στα παιδιά»,

«Είναι η πιο ευαίσθητη ηλικία... μεταβαίνουν στον δεύτερο φορέα κοινωνικοποίησης ο οποίος είναι πιο οργανωμένος από ότι η οικογένεια, γιατί το νεαρό άτομο είναι υποχρεωμένο να συναναστρέφεται με άλλα άτομα της ίδιας ηλικίας κάτω από βασικούς κανόνες συμπεριφοράς».

Ο έβδομος συνδυασμός αφορά την ανάγκη προστασίας των παιδιών λόγω της ευαίσθητης ηλικίας τους, την εκμάθηση είτε γνωστικών είτε κοινωνικών δεξιοτήτων και την επιζήτηση προσοχής. Στη συγκεκριμένη περίπτωση υπάρχει μία μόνο αναφορά:

«Τα παιδιά ηλικίας 4 – 6 ετών είναι ψυχολογικά ευαίσθητα... τα περισσότερα παιδιά αυτής τα ηλικίας δεν έχουν αποκτήσει ακόμα τη νοητική ικανότητα ώστε να καταλαβαίνουν σοβαρότερα προβλήματα. Ζητούν την αγάπη, την προσοχή και την κατανόηση των άλλων».

Τέλος, ο όγδοος και τελευταίος συνδυασμός ομοίως εντοπίζεται σε έναν μόνο συμμετέχοντα:

«Τα παιδιά σε αυτήν την ηλικία έχουν μεγάλο εγωισμό, θέλουν να γίνεται πάντα το δικό τους. Για αυτό είναι σημαντικό από μικρή ηλικία να μάθουν να υπακούν στους γονείς

τους. Έτσι μεγαλώνοντας θα μάθουν να περιορίζουν το «εγώ» τους και θα έχουν πιο ομαλή ένταξη μέσα σε διάφορες κοινωνικές ομάδες....τους αρέσει να ασχολούνται οι άλλοι συνεχώς μαζί τους...».

Ο συγκεκριμένος συμμετέχοντας κρίνει αναγκαία την ύπαρξη ορίων από τους γονείς με σκοπό την εκμάθηση κοινωνικών δεξιοτήτων, έτσι ώστε μελλοντικά να έχουν μία ομαλή κοινωνικοποίηση. Ταυτόχρονα, αναφέρει ότι αυτές οι ανάγκες προκύπτουν λόγω του εγωκεντρικού χαρακτήρα των παιδιών.

Κατά τον ίδιο τρόπο, με βάση δηλαδή τις περιγραφές των υποψήφιων εκπαιδευτικών, αναδεικνύονται συγκεκριμένες κατηγορίες που αφορούν τη ρομαντική παιδική ηλικία τους για τα παιδιά νηπιακής ηλικίας. Ακολουθούν αναλυτικότερα στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 6. Εικόνες για την παιδική ηλικία στον ρομαντικό λόγο

Ρομαντική παιδική ηλικία			
Εικόνες παιδικής ηλικίας			Αναφορές
1.	Συναισθήματα	Χαρούμενα	10
		Ευαίσθητα	10
		Δίνουν και ζητούν αγάπη	8
2.	Ιδιότητες συμπεριφοράς	Αθώα/αγαθά	7
		Αυθόρμητα	7
		Τρυφερά	5
		Γλυκά	4
		Γεμάτα ενέργεια	3
		Αξιαγάπητα	2
		Φιλικά	2
		Καλά	1

Σε ό,τι αφορά τη ρομαντική εκδοχή των παιδιών αυτής της ηλικίας, έτσι όπως αναδεικνύεται από τις περιγραφές των συμμετεχόντων, προκύπτουν τρεις βασικές κατηγορίες εικόνων. Οι κατηγορίες αυτές είναι αντιπροσωπευτικές των χαρακτηριστικών που προσδίδουν οι συμμετέχοντες στα παιδιά της συγκεκριμένης ηλικίας, αφού, έχοντας καταγράψει όλα τα διαφορετικά χαρακτηριστικά, που με βάση τη βιβλιογραφία παραπέμπουν στη ρομαντική παιδική ηλικία, έγινε μία προσπάθεια κατηγοριοποίησής τους. Πιο συγκεκριμένα πρόκειται για χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τα συναισθήματα που βιώνουν τα παιδιά, χαρακτηριστικά που αφορούν συγκεκριμένες ιδιότητες τη συμπεριφοράς τους και χαρακτηριστικά που αναφέρονται στο παιχνίδι των παιδιών. Σε κάθε περίπτωση, στις νοηματοδοτήσεις των υποψήφιων εκπαιδευτικών που υπάρχουν στοιχεία μίας ρομαντικής παιδικής ηλικίας, κυριαρχούν χαρακτηρισμοί που αφορούν το παιχνίδι, τη χαρά, την ευαισθησία και την αγάπη.

Η πρώτη κατηγορία είναι αντιπροσωπευτική του μεγαλύτερου μέρους των συμμετεχόντων, που με τις αναφορές του παραπέμπει σε μία ρομαντική εικόνα των παιδιών, καθώς η πλειοψηφία προσδιόρισε αυτή την ηλικία ως χαρούμενη, ευαίσθητη κ.α. Τα επίθετα που χρησιμοποίησαν οι φοιτητές παραπέμπουν είτε σε συναισθήματα και καταστάσεις που οι ίδιοι πιστεύουν ότι βιώνουν τα παιδιά, είτε σε συναισθήματα που προκαλούν τα παιδιά αυτής της ηλικίας στους μεγαλύτερους. Επιπλέον, αρκετοί συμμετέχοντες, μέσω της ρομαντικής παιδικής ηλικίας, παρουσιάζουν μία πιο αισιόδοξη εκδοχή ή εκφράζουν τις προσδοκίες τους για μία πιο αισιόδοξη και χαρούμενη παιδική ηλικία. Τα συναισθήματα που εμφανίζονται αφορούν τη χαρά, την ευαισθησία και την αγάπη που δίνουν και ζητούν τα παιδιά αυτής της ηλικίας. Χαρακτηριστικά αναφέρουν:

«...είναι πρόσχαρα τις περισσότερες μέρες...»,

«...αισθάνονται χαρά γιατί προσδοκούν τη δημιουργία φίλων.»,

«Είναι μία ηλικία, όπου τα παιδιά στα νηπιαγωγεία κάνουν γέλια και χαρές»,

«Σε αυτή την ηλικία τα παιδιά είναι χαρούμενα, ζέγνοιαστα... είναι μία ηλικία ευαίσθητη...»,

«Θέλουν ιδιαίτερη μέριμνα και αγάπη, όπως όλα τα παιδιά...Αγάπη ζητούν τα παιδιά...»,

«Τα παιδιά στην ηλικία 4 – 6 ετών είναι πολύ ευαίσθητα, αγαθά τα οποία είναι σαν ζυμαράκι...χρειάζεται αγάπη και φροντίδα...»,

«Τα παιδιά ηλικίας 4 – 6 χρονών χαρακτηρίζονται από ευαισθησία. Είναι μία ηλικία χαράς, τα οποία για πρώτη φορά στη ζωή τους γνωρίζουν νέα άτομα».

Σε ό,τι αφορά τη δεύτερη κατηγορία, ο γραπτός λόγος των συμμετεχόντων αναδεικνύει ρομαντικά στοιχεία της παιδικής ηλικίας, τα οποία παραπέμπουν σε συγκεκριμένες ιδιότητες της συμπεριφοράς τους. Υπάρχουν αρκετές αναφορές για τον αυθορμητισμό τους και την αθωότητά τους και λιγότερες αναφορές για την τρυφερότητα, τη γλυκύτητα, την καλοσύνη, την ενέργεια που έχουν και το πόσο αξιαγάπητα ή φιλικά είναι. Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι οι περιγραφές που μιλούν για παιδιά «γεμάτα ενέργεια» δεν προσδιορίζουν, για παράδειγμα, πού και με ποιον τρόπο διοχετεύουν αυτά τα παιδιά την ενέργειά τους. Τα λόγια που χρησιμοποιούν για να περιγράψουν αυτές τις ιδιότητες της ρομαντικής παιδικής ηλικίας είναι:

«Είναι μικροσκοπικοί, χαρούμενοι άνθρωποι, με αθώες ψυχές...»,

«Τα παιδιά ηλικίας 4 – 6 ετών είναι πολύ γλυκά...»,

«...δεν σκέφτονται για ό,τι κι αν κάνουν, είναι αυθόρμητα»,

«Ακόμα λατρεύουν το παιχνίδι, τις εκδρομές και οτιδήποτε είναι ενεργητικό.»

«-ενεργητικά».

Η τρίτη και τελευταία κατηγορία αντιπροσωπεύει τις περιγραφές που συνδέονται άμεσα με την αναγνώριση του παιχνιδιού ως κεντρικής δραστηριότητας στην παιδική ηλικία. Υπάρχουν δεκατέσσερις αναφορές για το παιχνίδι και για το πόσο σημαντικό είναι για τα παιδιά:

«...γεμάτοι ζωντάνια και όρεξη για παιχνίδια.»

«...έχουν μοναδική τους έννοια το παιχνίδι, για αυτό και κάποια θεωρούν το φαγητό και τον ύπνο χάσιμο χρόνου.»

«Είναι παιδιά που τους αρέσει το παιχνίδι, η διασκέδαση...»,

«...σε τόσο μικρή ηλικία δεν υπάρχουν έννοιες και η μόνη ενασχόληση που έχουν είναι να παίζουν...»,

«...θέλουν να παίζουν συνέχεια...».

Επιπλέον, οι περιγραφές των υποψήφιων εκπαιδευτικών αναδεικνύουν, όπως ήδη προαναφέρθηκε, και την εικόνα του αναπτυσσόμενης παιδικής ηλικίας. Οι συμμετέχοντες κάνοντας λόγο για την αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία, περιγράφουν μία παιδική ηλικία που λειτουργεί ως μεταβατικό στάδιο ή ως εξελικτική φάση. Οι περιγραφές αυτές υποδηλώνουν ότι η παιδική ηλικία έχει μία δυναμική, αποτελώντας με αυτόν τον τρόπο στοιχείο διαφοροποίησης από τους συμμετέχοντες που δεν έχουν κάποια παρόμοια αναφορά. Ωστόσο, ο τρόπος με τον οποίο αιτιολογεί ο καθένας τις περιγραφές αυτές διαφέρει. Σε ό,τι αφορά τον αριθμό των αναφορών, που γίνονται στην αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία, είναι λιγότερες από τις αναφορές που σχετίζονται με τη μειονεκτική και τη ρομαντική παιδική ηλικία που κυριαρχούν στις περιγραφές των συμμετεχόντων.

Πίνακας 7. Εικόνες για την παιδική ηλικία στον αναπτυσσόμενο λόγο

Αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία			
Εικόνες παιδική ηλικία			Αναφορές
1.	Διαμόρφωση χαρακτήρα/Εξέλιξη		8
2.	Προσδοκία επικείμενων αλλαγών λόγω ένταξης στο νηπιαγωγείο		1
3.	Μαθαίνουν να αυτοεξυπηρετούνται και να ανεξαρτητοποιούνται		2
4.	Προετοιμασία για την ενήλικη ζωή		1
5.	1 ^η : Διαμόρφωση χαρακτήρα/Εξέλιξη	4 ^η : Προετοιμασία για την ενήλικη ζωή	1
6.	1 ^η : Διαμόρφωση χαρακτήρα/Εξέλιξη	2 ^η : Προσδοκία επικείμενων αλλαγών λόγω ένταξης στο νηπιαγωγείο	1

Στον παραπάνω πίνακα διακρίνονται οι κατηγορίες που προκύπτουν μετά από την ταξινόμηση των περιγραφών που αναδεικνύουν την αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία. Μέσα από τη συγκεκριμένη ταξινόμηση των περιγραφών προκύπτουν τέσσερις βασικές κατηγορίες και δύο συνδυαστικές κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τις περιγραφές που αναφέρονται στην παιδική ηλικία ως μία εξελικτική φάση, κατά την οποία τα παιδιά θέτουν τα θεμέλια του χαρακτήρα τους και τον διαμορφώνουν. Πρόκειται για την κατηγορία με τις περισσότερες αναφορές, οκτώ συνολικά. Ενδεικτικά αποσπάσματα των περιγραφών αυτών:

«Αυτή η ηλικία είναι πολύ τρυφερή και ευαίσθητη, καθώς τα παιδιά διαμορφώνουν τον χαρακτήρα τους.»

«Τα παιδιά που βρίσκονται στην ηλικία 4 – 6 ετών, βρίσκονται στο στάδιο που διαμορφώνουν τα πρώτα στοιχεία του χαρακτήρα τους. Βρίσκονται σε μια εξελικτική κατάσταση.»

«...ζουν μία αρκετά περίεργη περίοδο της ζωής τους, καθώς διαμορφώνουν ένα σημαντικό ποσοστό του χαρακτήρα τους.»

«...ο χαρακτήρας τους δεν έχει διαμορφωθεί πλήρως...»

«Τα παιδιά σε αυτή την ηλικία διαμορφώνουν ακόμα την προσωπικότητά τους και τον χαρακτήρα τους.»

«...τα παιδιά αυτής της ηλικίας έχουν θέσει κάποιες βάσεις για το πώς θα διαμορφωθεί ο χαρακτήρας τους...καθιστούν τον εαυτό τους εύπλαστο και ανοιχτό προς θετικά και αρνητικά εναύσματα για την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς τους.»

«...από τότε αρχίζει να διαμορφώνεται ο χαρακτήρας τους.»

Στη δεύτερη κατηγορία βρίσκεται μία περιγραφή στην οποία γίνεται λόγος για εξελίξεις στα παιδιά αυτής της ηλικίας, με αφορμή την ένταξή τους στον προσχολική εκπαίδευση. Χαρακτηριστικά αναφέρει:

«Τα παιδιά σε αυτή την ηλικία πιστεύω ότι είναι σαν σφουγγάρια... Βρίσκονται σε ένα χώρο (το νηπιαγωγείο) που τους προσφέρει πολλά ερεθίσματα για να ξεδιπλώσουν τις καλλιτεχνικές τους ανησυχίες και να κοινωνικοποιηθούν.»

Ουσιαστικά, στην συγκεκριμένη περιγραφή αναγνωρίζεται η δυνατότητα εξέλιξης ορισμένων δεξιοτήτων των παιδιών νηπιακής ηλικίας, μέσα στα πλαίσια της προσχολικής εκπαίδευσης, με τα κατάλληλα όμως ερεθίσματα. Στην τρίτη κατηγορία συγκεντρώνονται οι περιγραφές που αναγνωρίζουν στα παιδιά αυτής της ηλικίας τη δυνατότητα να αυτοεξυπηρετούνται και κατά συνέπεια να ανεξαρτητοποιούνται σταδιακά. Η ανεξαρτητοποίηση που περιγράφουν οι συμμετέχοντες υποδηλώνει κάποιου είδους εξέλιξη που αναμένεται από τα παιδιά αυτής της ηλικίας:

«...χρειάζεται με κάθε τρόπο να μάθει να φέρεται και να καταφέρνει να φύγει μακριά από τους γονείς του και να πηγαίνει σε ένα ξένο περιβάλλον με ξένους ανθρώπους...»,

«Ξέρουν πολλά παιδιά να κρατούν σωστά το μολύβι και να μη φεύγουν από τις γραμμές όταν ζωγραφίζουν, να κρατούν το κουτάλι και με άλλα λόγια να αυτοεξυπηρετούνται».

Στις δύο παραπάνω περιγραφές οι φοιτητές φαίνεται να αντιλαμβάνονται διαφορετικά την ανεξαρτητοποίηση, αφού στην πρώτη περίπτωση η περιγραφή είναι πιο γενικευμένη και περιγράφει ότι αναμένεται εξέλιξη στην απόκτηση κάποιων ικανοτήτων, ενώ στη δεύτερη γίνεται αναφορά σε συγκεκριμένες ενέργειες που μπορούν να κάνουν τα παιδιά. Η τέταρτη βασική κατηγορία έχει μόνο μία περιγραφή, η οποία αναφέρεται στην προετοιμασία των παιδιών για την ενήλικη ζωή. Η προετοιμασία για την ενήλικη ζωή αφορά την απόκτηση διαφόρων εφοδίων που θα τους χρειαστούν μελλοντικά. Συνεπώς, πρόκειται για μία διαδικασία εμπλουτισμού των προσωπικών τους στοιχείων και εξέλιξης των δεξιοτήτων τους:

«Είναι η πιο ευαίσθητη ηλικία στην οποία τα παιδιά παίρνουν βάσεις για την μετέπειτα ζωή τους».

Η πέμπτη κατηγορία περιέχει στοιχεία που αφορούν τη διαμόρφωση του χαρακτήρα των παιδιών και την προετοιμασία για τη ζωή τους μελλοντικά ως ενήλικες. Υπάρχει μόνο μία περιγραφή που αντιπροσωπεύει αυτή την κατηγορία:

«Για τα παιδιά από 4 – 6 ετών γνωρίζω ότι θέλουν ιδιαίτερη προσοχή διότι από τότε αρχίζει να διαμορφώνεται ο χαρακτήρας τους...Στην ηλικία την οποία βρίσκονται αρχίζει η κοινωνικοποίηση τους και τόσο οι γονείς όσο και οι δάσκαλοί τους πρέπει να αποτελούν τα κατάλληλα ώστε να βοηθήσουν στην ομαλή ένταξή τους στην κοινωνία».

Ο συγκεκριμένος φοιτητής δίνει έμφαση στο ρόλο των προτύπων, που αποκτούν τα παιδιά κατά τη διαμόρφωση του χαρακτήρα τους, στην ομαλή ένταξή τους στην κοινωνία. Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης από μόνη της αποτελεί πρόδρομο για την ενήλικη ζωή. Τέλος, η έκτη κατηγορία, η οποία επίσης έχει μία μόνο αναφορά, αποτελεί συνδυασμό των κατηγοριών που σχετίζονται με τη διαμόρφωση του χαρακτήρα και την είσοδο των παιδιών στο νηπιαγωγείο. Η υποψήφια εκπαιδευτικός αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Είναι μία ηλικία κατά την οποία διαμορφώνεται η προσωπικότητα του παιδιού... Έχω παρατηρήσει πως μπορεί να αλλάζει τη συμπεριφορά τους η ένταξη στο νηπιαγωγείο».

Η τελευταία εικόνα που εντοπίζεται στο γραπτό λόγο των φοιτητών είναι αυτή του παιδιού ως δρώντος προσώπου. Οι αναφορές των συμμετεχόντων σε αυτή την εικόνα είναι αρκετά περιορισμένες, αφού η πλειονότητα παρουσιάζει την παιδική ηλικία ως μία περίοδο κατά την οποία τα παιδιά παρουσιάζουν αρκετές ελλείψεις και ανάγκες, η παρουσία των ενηλίκων σε αρκετές περιπτώσεις κρίνεται απαραίτητη και γενικότερα δεν τονίζεται η ενεργός τους δράση. Συνεπώς, κάθε περιγραφή που δείχνει κάποιου είδους δράση που συνδέεται με τις επιθυμίες και τις δυνατότητες των παιδιών, ακόμα και εν δυνάμει ενεργή δράση συμπεριλαμβάνεται στην κατηγορία δρων πρόσωπο.

Πίνακας 8. Εικόνες για την παιδική ηλικία στον λόγο για το παιδί ως δρων πρόσωπο

Δρων πρόσωπο			
Εικόνες παιδικής ηλικίας			Αναφορές
1.	Περιέργεια	α. Κάνουν ερωτήσεις	4
		β. Επιθυμία εξερεύνησης	2
		γ. α + β	2
2.	Δυνατότητες	α. Έξυπνα - Παντογνώστες	2

		β. Φαντασία	2
		γ. Επίλυσης	1
3.	Μπορούν να αυτοεξυπηρετηθούν		1

Στον παραπάνω πίνακα παρουσιάζονται οι κατηγορίες που προκύπτουν από τον γραπτό λόγο όσων συμμετεχόντων αναγνωρίζουν κάποιου είδους ενεργό δράση στα παιδιά αυτής της ηλικίας. Έτσι, προκύπτουν τρεις εικόνες για το δρων πρόσωπο, με την πρώτη να προσδιορίζεται από τις αναφορές που εκφράζουν την περιέργεια των παιδιών. Στα δεδομένα της έρευνας εντοπίστηκαν τρεις υποκατηγορίες, οι οποίες υποδηλώνουν κάποιου είδους περιέργεια από μέρους των παιδιών. Η πρώτη αφορά τις τέσσερις περιγραφές που κάνουν λόγο για παιδιά γεμάτα ερωτήσεις, για παιδιά περίεργα. Η δεύτερη αφορά τις περιγραφές που δηλώνουν ότι τα παιδιά έχουν μία επιθυμία εξερεύνησης του κόσμου γύρω τους. Ενώ, η τρίτη υποκατηγορία εμπεριέχει τις δύο προηγούμενες υποκατηγορίες, δηλαδή τις ερωτήσεις που κάνουν τα παιδιά και την επιθυμία να εξερευνήσουν τον κόσμο. Ο λόγος που έγινε ο συγκεκριμένος διαχωρισμός είναι επειδή τα παιδιά μπορούν μέσω των ερωτήσεων να εξερευνήσουν τον κόσμο, αλλά όχι μόνο με αυτόν τον τρόπο. Συνεπώς με βάση τα λόγια που χρησιμοποιούν οι συμμετέχοντες κάθε φορά προκύπτουν αυτές οι τρεις υποκατηγορίες στην κατηγορία «Περιέργεια». Χαρακτηριστικά αναφέρουν:

«Μαθαίνουν καινούρια πράγματα καθώς ρωτάνε συνέχεια για το οτιδήποτε.»,

«...χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή επειδή αρχίζουν και εξερευνούν τα πάντα θέλοντας έτσι να γνωρίσουν τον χώρο στον οποίο ζουν.»,

«...βρίσκονται στην αρχή της ζωής τους και ανακαλύπτουν τον κόσμο και έτσι θέλουν έντονα να τον εξερευνήσουν...»,

«Έχουν διάθεση για έρευνα και για παιχνίδι. Τέλος έχουν αρκετές ερωτήσεις τις οποίες ένας νηπιαγωγός ξέρει να λύσει...».

Η δεύτερη εικόνα που προέκυψε αφορά τις δυνατότητες των παιδιών αυτής της ηλικίας και αποτελείται από τρεις υποκατηγορίες. Οι δύο πρώτες υποκατηγορίες αφορούν τις περιγραφές των συμμετεχόντων που κάνουν λόγο για τη φαντασία των παιδιών και για το πόσο έξυπνα είναι. Συνολικά πρόκειται για τέσσερις αναφορές:

«Έχουν φαντασία, δημιουργικότητα και χαίρονται με μικρά πράγματα.»

«Είναι γεμάτα φαντασία και ο νους τους φτάνει πέρα από το νου του κάθε ενήλικα.»

«...νομίζουν πώς τα γνωρίζουν όλα και συμπεριφέρονται ως μεγάλοι»,

«Τα παιδιά σε αυτή την ηλικία πιστεύω ότι είναι σαν σφουγγάρια...Κατά κάποιο τρόπο θεωρώ ότι είναι μικρές ιδιοφυΐες, διότι με έναν περίεργο τρόπο τα ξέρουν όλα σε αυτήν την τρυφερή ηλικία».

Στην τελευταία περιγραφή είναι ενδιαφέρον ότι παρ' όλο που χαρακτηρίζει τα παιδιά ως σφουγγάρια, γεγονός που παραπέμπει σε έναν παθητικό ρόλο, το συνδέει ουσιαστικά με μία θετική προσέγγιση για τις ικανότητες των παιδιών. Η τρίτη υποκατηγορία περιλαμβάνει μία μόνο περιγραφή, η οποία φαίνεται να αναγνωρίζει στα παιδιά αυτής της ηλικίας τη δυνατότητα εύρεσης λύσεων, χωρίς ωστόσο να προσδιορίζει το είδος του προβλήματος:

«Μπορείς να συζητήσεις ό,τι σε απασχολεί μαζί τους και εκείνα μπορούν να σου βρουν τις πιο πολλές και απίστευτες λύσεις».

Η τρίτη και τελευταία κατηγορία επίσης εκπροσωπεί μία μόνο περιγραφή, που αναφέρεται σε συγκεκριμένες ενέργειες που μπορούν να πραγματοποιήσουν τα παιδιά, με σκοπό την αυτοεξυπηρέτησή τους:

«Ξέρουν πολλά παιδιά να κρατούν σωστά το μολύβι και να μη φεύγουν από τις γραμμές όταν ζωγραφίζουν, να κρατούν το κουτάλι και με άλλα λόγια να αυτοεξυπηρετούνται. Να δημιουργούν παιχνίδια κατά τη φαντασία τους και να παριστάνουν θεατρικούς ρόλους...».

Αναγνωρίζει ουσιαστικά δυνατότητες και δεξιότητες των παιδιών αυτής της ηλικίας, αλλά δεν προσδιορίζει κάποιον ουσιαστικό ενεργό ρόλο, όπου τα παιδιά μπαίνουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και πρωτοβουλιών.

Συνεπώς, έχοντας μία ολοκληρωμένη εικόνα των περιγραφών των υποψήφιων εκπαιδευτικών και των λόγων που αναδεικνύουν, καταλήγουμε στον παρακάτω συνοπτικό πίνακα με τις εικόνες που προκύπτουν για την παιδική ηλικία σε κάθε λόγο. Στον πίνακα αυτόν βρίσκονται οι βασικές εικόνες, οι οποίες ωστόσο, όπως

προαναφέρθηκε υπάρχουν και σε συνδυασμούς, αναδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο και επιπλέον εικόνες για την παιδική ηλικία.

Πίνακας 9. Συνοπτικός πίνακας εικόνων για την παιδική ηλικία σε διαφορετικούς λόγους

	Μειονεκτική παιδική ηλικία	Ρομαντική παιδική ηλικία	Αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία	Δρων πρόσωπο
1.	Ανάγκη για προστασία – Ευαίσθητα – Ευάλωτα	Συναισθήματα	Διαμόρφωση χαρακτήρα/Εξέλιξη	Περιέργεια (Ερωτήσεις, Επιθυμία εξερεύνησης)
2.	Ανωριμότητα - Ανάγκη ορίων/πειθαρχίας	Ιδιότητες συμπεριφοράς	Προσδοκία επικείμενων αλλαγών λόγω ένταξης στο νηπιαγωγείο	Δυνατότητες
3.	Ανάγκη καθοδήγησης/στήριξης από ενήλικα	Παιχνίδι	Μαθαίνουν να αυτοεξυπηρετούνται και να ανεξαρτητοποιούνται	Μπορούν να αυτοεξυπηρετηθούν
4.	Ηλικία εκμάθησης κοινωνικών & γνωστικών δεξιοτήτων - Σύνδεση με Προσχολική Εκπαίδευση	-	Προετοιμασία για την ενήλικη ζωή	-
5.	Ανάγκη για προσοχή – Επίκεντρο/εγωκεντρισμός	-	-	-

4.2. Οντολογικά και Επιστημολογικά χαρακτηριστικά των πεποιθήσεων των συμμετεχόντων

Σκοπός του δεύτερου κεφαλαίου των αποτελεσμάτων είναι να διαπιστωθεί αν συγκεκριμένοι λόγοι, όπως αναδείχθηκαν μέσα από τις διαφορετικές εικόνες της

παιδικής ηλικίας, συνδέονται με συγκεκριμένα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά δημιουργώντας έτσι συγκεκριμένα δομικά μοντέλα. Για αυτόν τον λόγο εξετάστηκε αν οι διαφορετικοί λόγοι για την παιδική ηλικία έχουν κοινά οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά, αλλά και αν συγκεκριμένα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά αναδεικνύουν συγκεκριμένους λόγους για την παιδική ηλικία .

Στο πρώτο κεφάλαιο των αποτελεσμάτων διαπιστώθηκε ότι στις πεποιθήσεις των συμμετεχόντων για την ηλικία των 4 – 6 χρονών, αποτυπώνονται οι εξής λόγοι για την παιδική ηλικία η μειονεκτική, η ρομαντική, η αναπτυσσόμενη και το παιδί ως δρων πρόσωπο. Στις περισσότερες περιπτώσεις, στις απαντήσεις των φοιτητών οι λόγοι αυτοί συνυπήρχαν, δημιουργώντας διαφορετικούς συνδυασμούς. Αρχικά, έχοντας ομαδοποιήσει τους 45 συμμετέχοντες με βάση τους κοινούς λόγους για την παιδική ηλικία και τους κοινούς συνδυασμούς αυτών των λόγων, παρατηρήθηκε πόσοι από αυτούς ανήκουν σε κάθε μοντέλο λόγων για την παιδική ηλικία και συνοψίστηκε στον παρακάτω πίνακα, όπου «Μ» πρόκειται για τη μειονεκτική παιδική ηλικία, «Ρ» για τη ρομαντική, «Α» για ην αναπτυσσόμενη και «Δ» για το παιδί ως δρων πρόσωπο.

Πίνακας 10. Συμμετέχοντες ανά μοντέλο λόγων για την παιδική ηλικία

Μοντέλα λόγων για την παιδική ηλικία	Αριθμός συμμετεχόντων
M	6
P	1
A	1
M – P	11
M – A	2
M – Δ	3
P – A	1
M – P – A	6

M – P – Δ	4
M – Δ – A	2
M – P – Δ – A	3

Στον παραπάνω πίνακα δεν λήφθηκαν υπόψη έξι συμμετέχοντες, οι οποίοι είτε δεν έδωσαν κάποια απάντηση είτε έλειπαν από το πρώτο μάθημα Προσχολικής Παιδαγωγικής, όπου κλήθηκαν να εκφράσουν τις απόψεις τους για τα παιδιά 4 – 6 ετών.

Μελετώντας ποια είναι τα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων που περιγράφουν, με τους παραπάνω λόγους, την παιδική ηλικία, προκύπτει ότι υπήρξαν κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά για κάθε λόγο ή για κάθε συνδυασμό λόγων της παιδικής ηλικίας. Όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας, ως κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά λήφθηκαν υπόψη αυτά που υπήρχαν σε περισσότερες από τις μισές αναφορές σε έναν συγκεκριμένο λόγο για την παιδική ηλικία ή σε έναν συνδυασμό λόγων.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, που περιέγραψαν την παιδική ηλικία αναδεικνύοντας μόνο τον μειονεκτικό λόγο, καθώς επίσης και η συχνότητα αναφοράς τους.

Πίνακας 11. Κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά στη μειονεκτική παιδική ηλικία

Λόγος για την παιδική ηλικία	Κυρίαρχα Οντολογικά Χαρακτηριστικά	Κυρίαρχα Επιστημολογικά Χαρακτηριστικά
Μειονεκτική	O1: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις ανάλογα με το πλαίσιο (5/6)	Γ1: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως κοινωνικών ομάδων (6/6)

O2: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στην ίδια ηλικιακή ομάδα (5/6) O3: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στο άτομο (6/6) Π3: Η δομή καθορίζει τη δράση (5/6) b1: Η παιδική ηλικία γενικεύεται ως προς τα χαρακτηριστικά της και δε διαφοροποιείται στο χρόνο (5/6) b2: Αναφέρονται σε μία κατάσταση με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και χρονικό διάστημα (4/6)	Γ2: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από ένα άτομο κατά την παιδική ηλικία του (5/6) Σ: Δεν αναμένεται κάποια εξέλιξη στα χαρακτηριστικά και στις δυνατότητες των παιδιών (6/6) B2: Συνδέονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά με την ηλικιακή ομάδα της παιδικής ηλικίας (4/6)

Όπως προέκυψε από τις περιγραφές των συμμετεχόντων και τις κατηγοριοποιήσεις που ακολούθησαν κατά την επεξεργασία των δεδομένων, όλοι οι συμμετέχοντες της συγκεκριμένης κατηγορίας έχουν μία ομοιογενή αντίληψη για την παιδική ηλικία. Ωστόσο, στον κάθε ένα από αυτούς η ομοιογένεια προσδιορίζεται με διαφορετικό τρόπο. Επίσης, στις νοηματοδοτήσεις τους κυριαρχεί ο παθητικός ρόλος των παιδιών, καθώς τα παιδιά παρουσιάζουν συμπεριφορές και αποκτούν εμπειρίες που προσδιορίζονται από διάφορες δομές, όπως το οικογενειακό ή το σχολικό περιβάλλον τους. Ως προς την εξέλιξη της παιδικής ηλικίας, τα κυρίαρχα οντολογικά χαρακτηριστικά, σε αυτές τις περιγραφές, προσδίδουν μία μονιμότητα στην παιδική ηλικία, καθώς δεν αλλάζει στο πέρασμα του χρόνου και επιπλέον πρόκειται για μία κατάσταση με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Σε έναν ενήλικα, για παράδειγμα, δεν εντοπίζονται τα ίδια χαρακτηριστικά. Σε ό,τι αφορά τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά της μειονεκτικής παιδικής ηλικίας,

παρατηρήθηκε μία συνέπεια με τα οντολογικά χαρακτηριστικά. Καθώς, όλοι οι φοιτητές που την περιέγραψαν, συμφώνησαν ότι όλα τα παιδιά θα έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά, χωρίς να λάβουν υπόψη τις διαφορετικές κοινωνικές ή πολιτισμικές ομάδες, γενικεύοντας έτσι, την παιδική ηλικία. Επίσης, συμφώνησαν ότι δεν αναμένουν κάποιου είδους εξέλιξη στα χαρακτηριστικά που προσδίδουν στα παιδιά, ενώ μόνο ένας υποψήφιος εκπαιδευτικός δεν αναμένει τα ίδια χαρακτηριστικά από ένα παιδί κατά τη διάρκεια της παιδικής του ηλικίας. Τέλος, η πλειονότητα των συμμετεχόντων (4/6 συμμετέχοντες) της μειονεκτικής παιδικής ηλικίας απέδωσε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στην ηλικιακή ομάδα των 4 – 6 ετών, αντιμετωπίζοντας την παιδική ηλικία ως μία βιολογική ηλικία και όχι ως μία κοινωνική κατασκευή.

Αναφορικά με τα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά της ρομαντικής παιδικής ηλικίας, οι περιγραφές που την πλαισίωσαν δεν ήταν πολλές, υπήρχε μόνο μία. Συνεπώς, τα οντολογικά και τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά που αναφέρονται παρακάτω δεν αποτελούν τα κυρίαρχα, αλλά τα μοναδικά για κάθε λόγο της παιδικής ηλικίας.

Πίνακας 12. Κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά στη ρομαντική παιδική ηλικία

Λόγος για την παιδική ηλικία	Κυρίαρχα Οντολογικά Χαρακτηριστικά	Κυρίαρχα Επιστημολογικά Χαρακτηριστικά
<i>Ρομαντική</i>	O1: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις ανάλογα με το πλαίσιο (1/1) O2: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στην ίδια ηλικιακή ομάδα (1/1) O3: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στο άτομο (1/1)	Γ1: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως κοινωνικών ομάδων (1/1) Γ2: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από ένα άτομο κατά την παιδική ηλικία του (1/1) Σ: Δεν αναμένεται κάποια εξέλιξη στα χαρακτηριστικά και

Π1: Δεν ξέρει τίποτα, άγραφος πίνακας (1/1) b1: Η παιδική ηλικία γενικεύεται ως προς τα χαρακτηριστικά της και δε διαφοροποιείται στο χρόνο (1/1) b2: Αναφέρονται σε μία κατάσταση με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και χρονικό διάστημα (1/1)	στις δυνατότητες των παιδιών (1/1) B1: Δεν αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από έναν ενήλικα (1/1) B2: Συνδέονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά με την ηλικιακή ομάδα της παιδικής ηλικίας (1/1)

Στον ρομαντικό λόγο εντοπίστηκαν όλα τα χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την ομοιογενή εικόνα της παιδικής ηλικίας. Δηλαδή, δεν υπήρξε κάποιου είδους διαφοροποίηση ως προς το πλαίσιο, ως προς την ίδια ηλικιακή ομάδα και ως προς το ίδιο το άτομο. Η συγκεκριμένη περιγραφή ανέδειξε την παθητική στάση των παιδιών, καθώς τα χαρακτήρισε ως άγραφο πίνακα. Θα μπορούσαμε, δηλαδή, να πούμε ότι τα παιδιά αναμένουν να αποκτήσουν γνώσεις και εμπειρίες από κάποια δομή (π.χ. οικογένεια ή σχολείο) και ότι δεν αναγνωρίζονται οι προϋπάρχουσες εμπειρίες τους. Επίσης, μέσα από αυτήν την περιγραφή αναδείχθηκε η αντιμετώπιση της παιδικής ηλικίας ως μίας κατάστασης που δεν διαφοροποιείται στον χρόνο και παρουσιάζει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Σχετικά με τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά που εντοπίστηκαν στην περιγραφή αυτή, υπήρξε μία γενικευμένη άποψη για την παιδική ηλικία που δεν έλαβε υπόψη πιθανές ιδιαιτερότητες διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, αλλά ούτε και διαφοροποιήσεις των χαρακτηριστικών, που προσδίδει, στο ίδιο το άτομο. Δεν ανέμενε κάποιου είδους εξέλιξη κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας του ατόμου, ενώ ταυτόχρονα τη συνδέει με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, προσδίδοντάς της, έτσι, μία βιολογική ταυτότητα.

Συνεπώς η ρομαντική εκδοχή της παιδικής ηλικίας φαίνεται να παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με την μειονεκτική, καθώς και στις δύο περιπτώσεις αναδεικνύεται η ομοιογενής εκδοχή της παιδικής ηλικίας και η αντιμετώπισή της ως μία κατάσταση.

Επιπλέον, και στις δύο περιπτώσεις αναδεικνύεται η παθητική στάση των παιδιών και η αντιμετώπισή τους ως άβουλα όντα απέναντι σε κάθε είδους δομή.

Η αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία, ομοίως με τη ρομαντική, παρουσίασε μία και μοναδική περιγραφή, συνεπώς τα οντολογικά και τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά που παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα, δεν είναι τα κυρίαρχα, αλλά τα μοναδικά.

Πίνακας 13. Κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά στην αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία

Λόγος για την παιδική ηλικία	Κυρίαρχα Οντολογικά Χαρακτηριστικά	Κυρίαρχα Επιστημολογικά Χαρακτηριστικά
<i>Αναπτυσσόμενη</i>	O1: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις ανάλογα με το πλαίσιο (1/1) O2: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στην ίδια ηλικιακή ομάδα (1/1) O3: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στο άτομο (1/1) Φ4: Αναγνωρίζονται οι δυνατότητες (1/1) Π3: Η δομή καθορίζει τη δράση (1/1) B3: Αντιμετωπίζει την παιδική ηλικία ως προετοιμασία για την ενήλικη ζωή (1/1)	Γ1: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως κοινωνικών ομάδων (1/1) Δ2: Αναμένονται αλλαγές στον χαρακτήρα (1/1) B1: Δεν αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από έναν ενήλικα (1/1)

Σε ό,τι αφορά την αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία, ομοίως εντοπίστηκαν όλα τα οντολογικά χαρακτηριστικά που αντιμετωπίζουν την παιδική ηλικία ως ομοιογενή.

Ωστόσο, στη συγκεκριμένη περιγραφή εντοπίστηκαν και δύο αντιφατικά στοιχεία. Ο υποψήφιος εκπαιδευτικός, παρ' όλο που αναγνωρίζει την ύπαρξη δυνατοτήτων στα παιδιά, προσδίδοντάς τους κάποιες ιδιότητες που τα καθιστούν φορείς δράσης, αναδεικνύει ταυτόχρονα την παθητική τους στάση, καθώς θεωρεί ότι η δομή της εκπαίδευσης καθορίζει τα χαρακτηριστικά τους:

«...ξεκινούν να εκπαιδεύονται ώστε να αποκτήσουν τις κατάλληλες γνώσεις στη ζωή τους».

Ωστόσο, βασικό χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης περιγραφής αποτελεί το γεγονός ότι αναγνωρίζει κάποιου είδους εξέλιξη της παιδικής ηλικίας, καθώς θεωρεί ότι αποτελεί πρόδρομο της μετέπειτα πορείας του ατόμου, δίνοντας με αυτόν τον τρόπο έμφαση στο «Γίνομαι».

Συνεχίζοντας με τους συνδυασμούς λόγων της παιδικής ηλικίας, στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα οντολογικά και τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά που είναι σχετικά με τον συνδυασμό μειονεκτικής και ρομαντικής παιδικής ηλικίας.

Πίνακας 14. Κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά στο μοντέλο «Μειονεκτική – Ρομαντική»

Λόγος για την παιδική ηλικία	Κυρίαρχα Οντολογικά Χαρακτηριστικά	Κυρίαρχα Επιστημολογικά Χαρακτηριστικά
Μειονεκτική - Ρομαντική	O2: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στην ίδια ηλικιακή ομάδα (10/11) O3: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στο άτομο (10/11) Π3: Η δομή καθορίζει τη δράση (10/11)	Γ1: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως κοινωνικών ομάδων (10/11) Γ2: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από ένα άτομο κατά την παιδική ηλικία του (10/11) Σ: Δεν αναμένεται κάποια εξέλιξη στα χαρακτηριστικά και

	b2: Αναφέρονται σε μία κατάσταση με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και χρονικό διάστημα (8/11)	στις δυνατότητες των παιδιών (9/11) B1: Δεν αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από έναν ενήλικα (9/11) B2: Συνδέονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά με την ηλικιακή ομάδα της παιδικής ηλικίας (9/11)

Οι συμμετέχοντες που παραπέμπουν σε αυτόν τον συνδυασμό λόγων, παρουσίασαν την ίδια εικόνα με τους συμμετέχοντες που περιέγραψαν την παιδική ηλικία μόνο ως μειονεκτική ή μόνο ως ρομαντική. Δηλαδή, τα στοιχεία που κυριαρχούν και σε αυτή την περίπτωση είναι η ομοιογένεια, η παθητική στάση των παιδιών απέναντι στις διάφορες δομές και η στασιμότητα της παιδικής ηλικίας. Γεγονός που ισχύει, κατά συνέπεια, και για τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά, όπου υπάρχει κάποιου είδους αντιστοίχιση με τα οντολογικά.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο συνδυασμός λόγων μειονεκτικής παιδικής ηλικίας και δρώντος προσώπου, καθώς πρόκειται για δύο αρκετά αντιφατικές έννοιες, οι οποίες ωστόσο συνδυάζονται στις περιγραφές ορισμένων συμμετεχόντων.

Πίνακας 15. Κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά στο μοντέλο «Μειονεκτική-Δρών»

Λόγος για την παιδική ηλικία	Κυρίαρχα Οντολογικά Χαρακτηριστικά	Κυρίαρχα Επιστημολογικά Χαρακτηριστικά
Μειονεκτική – Δρών	O3: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στο άτομο (3/3)	Γ1: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως κοινωνικών ομάδων (2/3)

Δ2: Χρησιμοποιεί σχετικούς όρους (π.χ. κάποια παιδιά, τα περισσότερα) (3/3) Φ1: Εκδηλώνουν επιθυμίες και κίνητρα για γνώση (κάνουν ερωτήσεις, περιέργεια κλπ) (2/3) Π3: Η δομή καθορίζει τη δράση (2/3) b1: Η παιδική ηλικία γενικεύεται ως προς τα χαρακτηριστικά της και δε διαφοροποιείται στο χρόνο (2/3) b2: Αναφέρονται σε μία κατάσταση με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και χρονικό διάστημα (2/3)	Π2: Θέτει διαφοροποιήσεις ανάλογα με τις συναισθηματικές καταστάσεις που μπορεί να βιώνουν τα παιδιά (2/3) Σ: Δεν αναμένεται κάποια εξέλιξη στα χαρακτηριστικά και στις δυνατότητες των παιδιών (2/3) B2: Συνδέονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά με την ηλικιακή ομάδα της παιδικής ηλικίας (3/3)

Από τη μία πλευρά, ενώ οι συμμετέχοντες που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία έχουν μία ομογενοποιημένη αντίληψη για την παιδική ηλικία και πώς αυτή δεν διαφοροποιείται μέσα στον χρόνο, χρησιμοποιούν σχετικούς όρους (π.χ. κάποια παιδιά). Υπό αυτή την έννοια, αναφέρονται στην ανομοιογένεια της παιδικής ηλικίας, ότι δηλαδή κάποια παιδιά παρουσιάζουν συμπεριφορές, τις οποίες δεν παρουσιάζουν κάποια άλλα παιδιά. Παρουσιάζουν επομένως κάποιου είδους σχετικότητα στην ομογενοποίηση της παιδικής ηλικίας. Επίσης, πρόκειται για ένα σύνθετο μοντέλο, που να μην αναδεικνύει τα κίνητρα των παιδιών για δράση, ωστόσο θεωρεί καθοριστικό τον ρόλο της δομής στο να επηρεάσει κάποια χαρακτηριστικά αυτών των παιδιών.

Σε ό,τι αφορά τον συνδυασμό μειονεκτικής και αναπτυσσόμενης παιδικής ηλικίας οι συμμετέχοντες παρουσιάζουν κοινά στοιχεία με τις περιγραφές που

παρέπεμπαν εξ ολοκλήρου είτε στη μειονεκτική είτε στην αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία.

Πίνακας 16. Κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά στο μοντέλο «Μειονεκτική – Αναπτυσσόμενη»

Λόγος για την παιδική ηλικία	Κυρίαρχα Οντολογικά Χαρακτηριστικά	Κυρίαρχα Επιστημολογικά Χαρακτηριστικά
<i>Μειονεκτική - Αναπτυσσόμενη</i>	O2: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στην ίδια ηλικιακή ομάδα (2/2) O3: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στο άτομο (2/2) Π3: Η δομή καθορίζει τη δράση (2/2) B2: Αναφέρονται στην παιδική ηλικία ως μία εξελικτική διαδικασία ανάπτυξης (1/2) B3: Αντιμετωπίζουν την παιδική ηλικία ως «προετοιμασία για την ενήλικη ζωή» (1/2)	Γ1: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως κοινωνικών ομάδων (2/2) Γ2: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από ένα άτομο κατά την παιδική ηλικία του (2/2) Δ2: Αναμένονται αλλαγές στον χαρακτήρα (2/2) B2: Συνδέονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά με την ηλικιακή ομάδα της παιδικής ηλικίας (2/2)

Σε αυτήν την περίπτωση διατηρούνται, όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα, τα στοιχεία της ομοιογένειας και της γενίκευσης της παιδικής ηλικίας. Τα στοιχεία αυτά υπάρχουν και στις δύο εκδοχές και παρουσιάζονται σε αυτό το σύνθετο μοντέλο. Επίσης, ο ρόλος των δομών είναι καθοριστικός και σε αυτό το μοντέλο για την ανάπτυξη μίας παθητικής στάσης από μέρους των παιδιών.

Ο συνδυασμός των λόγων για τη ρομαντική και αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία εντοπίζεται σε έναν μόνο συμμετέχοντα. Παρουσιάζει οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά που έχουν ήδη εντοπιστεί και στις δύο περιπτώσεις, είτε πρόκειται για τους λόγους αυτούς μεμονωμένους είτε πρόκειται για τους λόγους αυτούς σε συνδυασμό με κάποιους άλλους.

Πίνακας 17. Κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά στο μοντέλο «Ρομαντική – Αναπτυσσόμενη»

Λόγος για την παιδική ηλικία	Κυρίαρχα Οντολογικά Χαρακτηριστικά	Κυρίαρχα Επιστημολογικά Χαρακτηριστικά
<i>Ρομαντική - Αναπτυσσόμενη</i>	O2: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στην ίδια ηλικιακή ομάδα (1/1) O3: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στο άτομο (1/1) Δ1: Αναφέρει διαφοροποιήσεις με βάση τα ερεθίσματα που δέχονται τα παιδιά (1/1) Φ4: Αναγνωρίζονται οι δυνατότητες (1/1) Π3: Η δομή καθορίζει τη δράση (1/1) B1: Αναγνωρίζουν την εξέλιξη κάποιων ικανοτήτων ή δεξιοτήτων (1/1)	Γ1: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως κοινωνικών ομάδων (1/1) Γ2: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από ένα άτομο κατά την παιδική ηλικία του (1/1) Π1: Θέτει διαφοροποιήσεις ανάλογα με το κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο και τα ερεθίσματα που δέχονται τα παιδιά (1/1) Δ1: Αναμένονται σταδιακά τα παιδιά να αποκτήσουν περισσότερες ικανότητες (1/1) B1: Δεν αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από έναν ενήλικα (1/1) B2: Συνδέονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά με την

	ηλικιακή ομάδα της παιδικής ηλικίας (1/1)

Πιο συγκεκριμένα, η ομοιογένεια και η γενίκευση της παιδικής ηλικίας εμφανίζονται πάλι, καθώς και η δυνατότητα εξέλιξης. Ωστόσο, στη συγκεκριμένη περίπτωση εντοπίστηκαν και στοιχεία διαφοροποίησης της παιδικής ηλικίας με βάση τα ερεθίσματα που δέχονται τα παιδιά και άρα κατ' επέκταση το κοινωνικοπολιτισμικό τους περιβάλλον. Συνεπώς, η ομοιογένεια επανεμφανίζεται με κάποιου είδους σχετικότητα, όπως συμβαίνει και με το μοντέλο Μειονεκτική – Δρων. Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί ότι η αντίφαση που είχε παρουσιαστεί στο Αναπτυσσόμενο παιδί, επανεμφανίζεται και στον παραπάνω συνδυασμό. Πρόκειται για την ανάδειξη ενός παθητικού ρόλου των παιδιών, παρά το γεγονός ότι αναγνωρίζονται οι δυνατότητές τους.

Σε ό,τι αφορά τον συνδυασμό των λόγων που αφορούν τη μειονεκτική, τη ρομαντική και την αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία εντοπίζονται ομοιότητες όχι μόνο με τα οντολογικά και επιστημολογικά στοιχεία που επικρατούν σε κάθε λόγο μεμονωμένα, αλλά και με συνδυασμούς των παραπάνω λόγων που έχουν ήδη αναφερθεί.

Πίνακας 18. Κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά στο μοντέλο «Μειονεκτική – Ρομαντική – Αναπτυσσόμενη»

Λόγος για την παιδική ηλικία	Κυρίαρχα Οντολογικά Χαρακτηριστικά	Κυρίαρχα Επιστημολογικά Χαρακτηριστικά
<i>Μειονεκτική - Ρομαντική - Αναπτυσσόμενη</i>	O1: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις ανάλογα με το πλαίσιο (5/6) O3: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στο άτομο (5/6)	Γ1: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως κοινωνικών ομάδων (5/6) Δ2: Αναμένονται αλλαγές στον χαρακτήρα (5/6) B2: Συνδέονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά με την

Π3: Η δομή καθορίζει τη δράση (5/6) B2: Αναφέρονται στην παιδική ηλικία ως μία εξελικτική διαδικασία ανάπτυξης (5/6)	ηλικιακή ομάδα της παιδικής ηλικίας (5/6)

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, κοινό στοιχείο όλων αυτών αποτελεί η ομοιογενής εικόνα για την παιδική ηλικία του ίδιου ατόμου και η γενικευμένη αντίληψη για τα παιδιά όλων των κοινωνικών ομάδων. Ο λόγος για την αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία φαίνεται να κρατά το στοιχείο που τον διαφοροποίησε από τους υπόλοιπους λόγους για την παιδική ηλικία, δηλαδή την εξέλιξή της, καθώς και τις αλλαγές που προβλέπονται σε αυτή ή με το πέρας αυτής.

Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί ο συνδυασμός των λόγων που σχετίζονται με τη μειονεκτική, τη ρομαντική παιδική ηλικία και το παιδί ως δρων πρόσωπο.

Πίνακας 19. Κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά στο μοντέλο «Μειονεκτική – Ρομαντική – Δρων»

Λόγος για την παιδική ηλικία	Κυρίαρχα Οντολογικά Χαρακτηριστικά	Κυρίαρχα Επιστημολογικά Χαρακτηριστικά
<i>Μειονεκτική - Ρομαντική - Δρων</i>	O2: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στην ίδια ηλικιακή ομάδα (3/4) Π3: Η δομή καθορίζει τη δράση (4/4) b1: Η παιδική ηλικία γενικεύεται ως προς τα χαρακτηριστικά της και δε διαφοροποιείται στο χρόνο (4/4)	Γ1: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως κοινωνικών ομάδων (3/4) Σ: Δεν αναμένεται κάποια εξέλιξη στα χαρακτηριστικά και στις δυνατότητες των παιδιών (4/4)

b2: Αναφέρονται σε μία κατάσταση με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και χρονικό διάστημα (4/4)	B1: Δεν αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από έναν ενήλικα (4/4)

Η ιδιαιτερότητα αυτού του συνδυασμού οφείλεται στο γεγονός ότι στα κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά δεν εντοπίζεται κανένα που να παρουσιάζει το παιδί ως φορέα ή έστω ως φορέα υπό προϋποθέσεις. Αντιθέτως, τα χαρακτηριστικά που κυριαρχούν είναι περισσότερο αντιπροσωπευτικά της μειονεκτικής και της ρομαντικής παιδικής ηλικίας. Ο λόγος για τον οποίο παρατηρείται αυτό είναι ότι οι αναφορές των συμμετεχόντων που παρέπεμπαν στη δράση ήταν διαφορετικές, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει έστω και μία κυρίαρχη. Πιο συγκεκριμένα, 2/4 αναφορές αναφέρονται στα παιδιά ως φορείς επειδή εμφανίζουν κίνητρα και ενδιαφέρον για γνώση (Φ1). Μάλιστα σε μία από τις δύο αυτές αναφορές τα παιδιά αναγνωρίζονται ως φορείς με την προϋπόθεση να υπάρχει κάποιου είδους καθοδήγηση από ενήλικα (ΦΠ). Επίσης, μόνο σε μία αναφορά αναγνωρίζονται οι δυνατότητες των παιδιών (Φ4) και ο ενεργός τους ρόλος (Φ2), ενώ σε μία άλλη αναφορά δεν διευκρινίζεται το είδος της δράσης των παιδιών (Α), ώστε να θεωρηθούν φορείς δράσης.

Ο συνδυασμός των λόγων που περιγράφουν τη μειονεκτική, την αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία και το παιδί ως δρων πρόσωπο διατηρούν οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά που εμφανίζονται είτε σε άλλους συνδυασμούς, είτε και σε μεμονωμένους λόγους για την παιδική ηλικία.

Πίνακας 20. Κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά στο μοντέλο Μειονεκτική – Δρων – Αναπτυσσόμενη»

Λόγος για την παιδική ηλικία	Κυρίαρχα Οντολογικά Χαρακτηριστικά	Κυρίαρχα Επιστημολογικά Χαρακτηριστικά
<i>Μειονεκτική - Δρων – Αναπτυσσόμενη</i>	O2: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στην ίδια ηλικιακή ομάδα (2/2)	Γ2: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από ένα άτομο

Ο3: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στο άτομο (2/2) Φ1: Εκδηλώνουν επιθυμίες και κίνητρα για γνώση (κάνουν ερωτήσεις, περιέργεια κλπ) (2/2) Π3: Η δομή καθορίζει τη δράση (2/2) Β2: Αναφέρονται στην παιδική ηλικία ως μία εξελικτική διαδικασία ανάπτυξης (2/2)	κατά την παιδική ηλικία του (2/2) Δ2: Αναμένονται αλλαγές στον χαρακτήρα (2/2) Β1: Δεν αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από έναν ενήλικα (2/2) Β2: Συνδέονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά με την ηλικιακή ομάδα της παιδικής ηλικίας (2/2)

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αναφορά στον καθοριστικό ρόλο διάφορων δομών στην παιδική ηλικία ή στην γενικευμένη και ομοιογενή αντίληψη που επικρατεί για αυτή. Το ίδιο συμβαίνει και με τον λόγο που αφορά τη δράση των παιδιών. Ωστόσο, στο συγκεκριμένο μοντέλο, που προκύπτει από τις νοηματοδοτήσεις δύο συμμετεχόντων, και οι δύο παρουσιάζουν μία αντίφαση. Πιο συγκεκριμένα, ενώ αναγνωρίζουν τα κίνητρα και τις επιθυμίες των παιδιών –που συνδέονται με τον ενεργό τους ρόλο- κάνουν λόγο και για τον ρόλο ορισμένων δομών στη διαμόρφωση της παιδικής ηλικίας, αναδεικνύοντας μία παθητική και αμέτοχη στάση των παιδιών.

Ο τελευταίος συνδυασμός λόγων για την παιδική ηλικία περιλαμβάνει όλους τους λόγους που εντοπίζονται στις απόψεις των συμμετεχόντων και διαμορφώνεται από τις νοηματοδοτήσεις τριών συμμετεχόντων.

Πίνακας 21. Κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά στο μοντέλο «Μειονεκτική – Ρομαντική – Δρών – Αναπτυσσόμενη»

Λόγος για την παιδική ηλικία	Κυρίαρχα Οντολογικά Χαρακτηριστικά	Κυρίαρχα Επιστημολογικά Χαρακτηριστικά

<i>Μειονεκτική - Ρομαντική - Δρών - Αναπτυσσόμενη</i>	Ο1: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις ανάλογα με το πλαίσιο (3/3)	Γ1: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως κοινωνικών ομάδων (3/3)
	Ο2: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στην ίδια ηλικιακή ομάδα (3/3)	Π2: Θέτει διαφοροποιήσεις ανάλογα με τις συναισθηματικές καταστάσεις που μπορεί να βιώνουν τα παιδιά (2/3)
	Δ3: Αναφέρει διαφοροποιήσεις στο άτομο (2/3)	Δ2: Αναμένονται αλλαγές στον χαρακτήρα (2/3)
	Φ1: Εκδηλώνουν επιθυμίες και κίνητρα για γνώση (κάνουν ερωτήσεις, περιέργεια κλπ) (2/3)	Β1: Δεν αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από έναν ενήλικα (2/3)
	Φ4: Αναγνωρίζονται οι δυνατότητες (2/3)	Β2: Συνδέονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά με την ηλικιακή ομάδα της παιδικής ηλικίας (2/3)
	Β2: Αναφέρονται στην παιδική ηλικία ως μία εξελικτική διαδικασία ανάπτυξης (2/3)	

Όπως παρατηρούμε και σε αυτό το μοντέλο επικρατούν οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά αντιπροσωπευτικά όλων των λόγων. Επίσης, φαίνεται να υπάρχει και εδώ κάποιου είδους αντιστοίχιση μεταξύ των οντολογικών και των επιστημολογικών χαρακτηριστικών που κυριαρχούν στις περιγραφές των συμμετεχόντων. Αξίζει να αναφερθεί πως και σε αυτό το μοντέλο επικρατεί μία ομογενοποιημένη εικόνα για την παιδική ηλικία, η οποία παρουσιάζει μία σχετικότητα. Καθώς, ενώ δεν αναφέρεται καμία διαφοροποίηση στο σύνολο, τα συναισθήματα που βιώνει κάθε παιδί ξεχωριστά είναι υπεύθυνα για τις διαφοροποιήσεις που προκύπτουν με βάση το άτομο. Επιπλέον, εντύπωση προκαλεί η απουσία του ρόλου της δομής στη διαμόρφωση ορισμένων συμπεριφορών, διότι μέχρι στιγμής επικρατούσε σχεδόν σε

όλα τα μοντέλα που παρουσιάστηκαν παραπάνω, εκπροσωπώντας κυρίως τη μειονεκτική εικόνα των παιδιών. Κάτι το οποίο δε συμβαίνει με αυτό το μοντέλο, που όπως ήδη αναφέραμε, επικρατούν αρκετά χαρακτηριστικά αντιπροσωπευτικά όλων των μοντέλων.

Συνοψίζοντας, φαίνεται ότι από το σύνολο των αρχικών περιγραφών των συμμετεχόντων για την παιδική ηλικία προκύπτουν ορισμένα μοντέλα λόγων, σε κάθε ένα από τα οποία κυριαρχούν συγκεκριμένα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά. Στις περισσότερες περιπτώσεις, μάλιστα, υπάρχει και μία συμφωνία ή καλύτερα αντιστοίχιση κάποιων οντολογικών χαρακτηριστικών με κάποια επιστημολογικά. Γεγονός που δηλώνει ότι υπάρχει μία σχέση ανάμεσά τους. Επίσης, από μοντέλο σε μοντέλο υπάρχουν στοιχεία τα οποία επαναλαμβάνονται, κυρίως με βάση τους λόγους που το αποτελούν. Για παράδειγμα, ο ρόλος της δομής στη διαμόρφωση ορισμένων χαρακτηριστικών των παιδιών εμφανίζεται σχεδόν σε όλα τα μοντέλα που υπάρχει ο μειονεκτικός λόγος. Αναδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο μία έλλειψη από μέρους των παιδιών, η οποία σχετίζεται με τον ενεργό τους ρόλο και την ενεργή τους συμμετοχή σε ένα γενικότερο πλαίσιο. Αντιθέτως, στα μοντέλα που εντοπίζεται ο λόγος του δρώντος προσώπου, αναδεικνύεται κυρίως η έντονη επιθυμία των παιδιών για εξερεύνηση του κόσμου γύρω τους, συνεπώς αναγνωρίζεται το κίνητρο και η επιθυμία τους για τη γνώση. Επιπλέον, στα παραπάνω μοντέλα επικρατεί έντονα ο μειονεκτικός λόγος, καθώς υπάρχει σε όλα τα συνδυαστικά μοντέλα, εκτός από ένα. Γεγονός που υποδηλώνει ότι η γενικότερη αντίληψη των συμμετεχόντων για την παιδική ηλικία στρέφεται προς πιθανές ελλείψεις από μέρους των παιδιών και προς μία παθητικότητα.

Με βάση όσα προαναφέρθηκαν για τη συσχέτιση των λόγων για την παιδική ηλικία με τα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά προκύπτει ο παρακάτω πίνακας, στον οποίο παρουσιάζονται τα κυρίαρχα κοινά οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά που διατρέχουν διαφορετικούς λόγους για τα δίπολα «Ομοιογένεια – Διαφοροποίηση» και «Γενικευμένη – Πλαισιωμένη», αντίστοιχα.

Πίνακας 22. Λόγοι για την παιδική ηλικία στα δίπολα «Ομοιογένεια – Διαφοροποίηση» και «Γενικευμένη – Πλαισιωμένη»

Οντολογικά χαρακτηριστικά	Ομοιογένεια – Διαφοροποίηση									
	Ο1: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις ανάλογα με το πλαίσιο									
	M		P		A		M-P-A		M-P-Δ-A	
	Ο2: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στην ίδια ηλικιακή ομάδα									
	M	P	A	M-P	M-A	P-A	M-P-Δ	M-Δ-A	M-P-Δ-A	
	Ο3: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στο άτομο									
	M	P	A	M-P	M-Δ	M-A	P-A	M-P-A		M-Δ-A
	Δ1: Αναφέρει διαφοροποιήσεις με βάση τα ερεθίσματα που δέχονται τα παιδιά									
	P-A									
	Δ2: Χρησιμοποιεί σχετικούς όρους (π.χ. κάποια παιδιά, τα περισσότερα)									
	M-Δ									
	Δ3: Αναφέρει διαφοροποιήσεις στο άτομο									
	M-P-Δ-A									
Επιστημολογικά χαρακτηριστικά	Γενικευμένη – Πλαισιωμένη									
	Γ1: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως κοινωνικών ομάδων									
	M	P	A	M-P	M-Δ	M-A	P-A	M-P-A	M-P-Δ	M-P-Δ-A
	Γ2: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από ένα άτομο κατά την παιδική ηλικία του									
	M		P		M-P		M-A		P-A	

Π1: Θέτει διαφοροποιήσεις ανάλογα με το κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο και τα ερεθίσματα που δέχονται τα παιδιά	
P-A	
Π2: Θέτει διαφοροποιήσεις ανάλογα με τις συναισθηματικές καταστάσεις που μπορεί να βιώνουν τα παιδιά	
M-Δ	M-P-Δ-A

Από τον συγκεκριμένο πίνακα προκύπτει ότι αναφορικά με τα δίπολα «Ομοιογένεια – Διαφοροποίηση» και «Γενικευμένη – Πλαισιωμένη», η ομοιογενής και γενικευμένη αντίληψη για την παιδική ηλικία εντοπίζεται στα περισσότερα μοντέλα λόγων. Κατά συνέπεια, και στην πλειοψηφία των συμμετεχόντων. Ωστόσο, εντοπίζονται μεμονωμένες περιπτώσεις που αποτελούν εξαίρεση και αξίζουν να αναφερθούν. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν λίγες αναφορές που γίνονται βάσει συγκεκριμένου πλαισίου:

«Είναι πλάσματα άδοξα που παρ' όλα τα κοινά χαρακτηριστικά που έχουν τα παιδιά αυτής της ηλικίας διαφέρουν ανάλογα με την παιδεία που έχουν πάρει από την οικογένειά τους...»,

«Ακόμη τα παιδιά από 4 – 6 ετών έχουν διάφορα συναισθήματα ανάλογα με τον χώρο στον οποίο ζουν».

«Δέχονται πολλή αγάπη καθημερινά από πολλούς ανθρώπους. Βέβαια μπορεί να υπάρχει και μία άλλη συμπεριφορά, όπως να τα χτυπάνε και να τα φοβίζουν».

Επιπλέον, στα περισσότερα από αυτά τα μοντέλα υπάρχει είτε ο μειονεκτικός είτε ο ρομαντικός λόγος για τη συγκεκριμένη ηλικία. Αντιθέτως, στα μοντέλα που εντοπίζονται στοιχεία διαφοροποίησης και τίθεται ένα θέμα πλαισίου, υπάρχει οπωσδήποτε είτε το στοιχείο της εξέλιξης των παιδιών είτε της δράσης αυτών. Συνεπώς, φαίνεται οι συμμετέχοντες που ανήκουν στη δεύτερη περίπτωση να έχουν μία διαφορετική αντίληψη για την παιδική ηλικία σε σχέση με τους υπόλοιπους, σε ό, τι αφορά τις δυνατότητες και τις πιθανές ελλείψεις των παιδιών - με βάση, πάντα τις νοηματοδοτήσεις που προκύπτουν από τους ίδιους.

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται τα κυρίαρχα οντολογικά χαρακτηριστικά που διατρέχουν τους λόγους της παιδικής ηλικίας, με άξονα όμως, αυτή τη φορά, το δίπολο «Φορέας – Δομή».

Πίνακας 23. Λόγοι για την παιδική ηλικία στο δίπολο «Φορέας – Δομή»

Οντολογικά χαρακτηριστικά	Φορέας – Δομή								
	Φ1: Εκδηλώνουν επιθυμίες και κίνητρα για γνώση (κάνουν ερωτήσεις, περιέργεια κλπ)								
	M-Δ			M-Δ-A			M-P-Δ-A		
	Φ4: Αναγνωρίζονται οι δυνατότητες								
	A			P-A			M-P-Δ-A		
	Π1: Δεν ξέρει τίποτα, άγραφος πίνακας								
	P								
	Π3: Η δομή καθορίζει τη δράση								
	M	A	M-P	M-Δ	M-A	P-A	M-P-A	M-P-Δ	M-Δ-A

Με βάση τον παραπάνω πίνακα, διαπιστώθηκε ότι στις νοηματοδοτήσεις των περισσότερων φοιτητών, η δομή είναι αυτή που διαμορφώνει την παιδική ηλικία και καθορίζει την εξέλιξη και τα διάφορα στοιχεία των παιδιών. Επομένως, ο ρόλος των παιδιών είναι παθητικός και στις περισσότερες περιπτώσεις τα παιδιά χρειάζονται κάποια ενίσχυση από τους ενήλικες, οι οποίοι καθορίζουν την εκάστοτε δομή. Σε ό,τι αφορά τη δράση των παιδιών, πρόκειται για δύο κυρίαρχα οντολογικά χαρακτηριστικά, την εκδήλωση κινήτρων από μέρος των παιδιών και την αναγνώριση των δυνατοτήτων τους. Και στις δύο περιπτώσεις υπάρχουν μοντέλα τα οποία τα συναντούμε και στη δομή. Συνεπώς, αυτοί οι συμμετέχοντες δεν έχουν μία ξεκάθαρη τοποθέτηση σχετικά με την ενεργητικότητα των παιδιών. Επιπλέον, σε όλα τα μοντέλα που περιέχονται στην πρώτη περίπτωση, διακρίνεται το παιδί ως δρων πρόσωπο. Ενώ, στην περίπτωση που αφορά την αναγνώριση των δυνατοτήτων τους, διακρίνεται σε όλα τα μοντέλα την αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία. Συνεπώς, σύμφωνα με τις περιγραφές των

συμμετεχόντων, η αναγνώριση των δυνατοτήτων των παιδιών συνδέεται με την εξέλιξή τους. Άρα, παρ' όλο που και στις δυο περιπτώσεις οντολογικών χαρακτηριστικών αναγνωρίστηκε το παιδί ως φορέας, αυτό έγινε με διαφορετικά κριτήρια και διαφορετικές βάσεις κάθε φορά. Η ύπαρξη του παιδιού ως δρώντος προσώπου δεν αποτελεί κοινό στοιχείο των δύο περιπτώσεων, όπως θα μπορούσε να είναι αναμενόμενο.

Αναφορικά με τα δίπολα «Είμαι – Γίνομαι» και «Στατική – Υπό διαμόρφωση» για τα οντολογικά και τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά που αναδύθηκαν από τις περιγραφές των συμμετεχόντων, προέκυψαν τα δομικά μοντέλα που παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 24. Λόγοι για την παιδική ηλικία στα δίπολα «Είμαι – Γίνομαι» και «Στατική – Υπό διαμόρφωση»

Οντολογικά χαρακτηριστικά	Είμαι – Γίνομαι				
	b1: Η παιδική ηλικία γενικεύεται ως προς τα χαρακτηριστικά της και δε διαφοροποιείται στο χρόνο				
	M	P	M-Δ	M-P-Δ	
	b2: Αναφέρονται σε μία κατάσταση με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και χρονικό διάστημα				
	M	P	M-P	M-Δ	M-P-Δ
	B1: Αναγνωρίζουν την εξέλιξη κάποιων ικανοτήτων ή δεξιοτήτων				
	P-A				
	B2: Αναφέρονται στην παιδική ηλικία ως μία εξελικτική διαδικασία ανάπτυξης				
	M-A	M-P-A	M-Δ-A	M-P-Δ-A	
	B3: Αντιμετωπίζουν την παιδική ηλικία ως «προετοιμασία για την ενήλικη ζωή»				

	A		M-A		
Επιστημολογικά χαρακτηριστικά	Στατική – Υπό διαμόρφωση				
	Σ: Δεν αναμένεται κάποια εξέλιξη στα χαρακτηριστικά και στις δυνατότητες των παιδιών				
	M	P	M-P	M-Δ	M-P-Δ
	Δ1: Αναμένεται σταδιακά τα παιδιά να αποκτήσουν περισσότερες ικανότητες				
	P-A				
	Δ2: Αναμένονται αλλαγές στον χαρακτήρα				
	A	M-A	M-P-A	M-Δ-A	M-P-Δ-A

Σε ό,τι αφορά το δίπολο των οντολογικών χαρακτηριστικών «Είμαι – Γίνομαι», όπως προκύπτει από τον πίνακα οι περισσότεροι συμμετέχοντες αντιμετώπισαν την παιδική ηλικία ως μία σταθερή κατάσταση η οποία δεν διαφοροποιείται με το πέρασμα του χρόνου. Ωστόσο, αρκετοί ήταν και οι συμμετέχοντες που χαρακτήρισαν την παιδική ηλικία ως μία εξελικτική διαδικασία. Τόσο στην πρώτη περίπτωση, όσο και στη δεύτερη η μειονεκτική παιδική ηλικία υπάρχει σχεδόν σε όλα τα μοντέλα λόγων του συγκεκριμένου διπόλου, καθώς υπάρχει συνολικά στις περισσότερες περιγραφές των συμμετεχόντων. Όμως, αξίζει να αναφερθεί ότι η αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία εμφανίζεται μόνο στον ένα πόλο του διπόλου, που αφορά την εξέλιξη της παιδικής ηλικίας, ενώ δεν εμφανίζεται σε κανένα μοντέλο λόγων του πρώτου πόλου, που αντιμετωπίζει την παιδική ηλικία ως μία στάσιμη κατάσταση. Ομοίως και στο επιστημολογικό μέρος των νοηματοδοτήσεων των συμμετεχόντων, όπου με βάση των πίνακα φαίνεται να υπάρχει μία ταύτιση με τα οντολογικά χαρακτηριστικά. Πιο συγκεκριμένα, οι πόλοι «Είμαι» και «Στατική» παρουσιάζουν τα ίδια μοντέλα λόγων μεταξύ τους, με τη μειονεκτική και τη ρομαντική παιδική ηλικία να κυριαρχούν. Ενώ, οι πόλοι «Γίνομαι» και «Υπό διαμόρφωση» παρουσιάζουν και αυτοί τα ίδια μοντέλα λόγων με κυρίαρχη την αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία.

Τέλος, στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα δομικά μοντέλα που προέκυψαν από τα κυρίαρχα επιστημολογικά χαρακτηριστικά και τους λόγους που τα διατρέχουν για το δίπολο «Βιολογική – Κοινωνική».

Πίνακας 25. Λόγοι για την παιδική ηλικία στο δίπολο «Βιολογική – Κοινωνική»

Επιστημολογικά χαρακτηριστικά	Βιολογική – Κοινωνική								
	B1: Δεν αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από έναν ενήλικα								
	P	A	M-P	P-A	M-P-Δ	M-Δ-A	M-P-Δ-A		
	B2: Συνδέονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά με την ηλικιακή ομάδα της παιδικής ηλικίας								
	M	P	M-P	M-Δ	M-A	P-A	M-P-A	M-Δ-A	M-P-Δ-A

Ο πίνακας επαληθεύει το γεγονός ότι η πλειονότητα των συμμετεχόντων, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων χαρακτήρισαν την παιδική ηλικία βιολογική και όχι κοινωνική κατασκευή, διαφοροποιώντας την από την ενήλικη ζωή. Το εύρημα αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι στο συγκεκριμένο δίπολο υπάρχουν σχεδόν όλα τα μοντέλα λόγων που αναδύθηκαν από τις περιγραφές των συμμετεχόντων, καθώς και από το γεγονός ότι η παιδική ηλικία ως κοινωνική κατασκευή δεν βρίσκεται στα κυρίαρχα επιστημολογικά χαρακτηριστικά, αφού οι αναφορές σε αυτή ήταν ελάχιστες.

Συνοψίζοντας, στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάστηκαν τα δομικά μοντέλα που προκύπτουν από τα κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά που διατρέχουν διαφορετικούς λόγους για την παιδική ηλικία, όπως προέκυψαν από τις περιγραφές των υποψήφιων εκπαιδευτικών. Τόσο τα δίπολα των οντολογικών χαρακτηριστικών που αναδείχθηκαν από τις περιγραφές των συμμετεχόντων, όσο και τα δίπολα των επιστημολογικών χαρακτηριστικών φαίνεται πως συνδέονται με συγκεκριμένους λόγους για την παιδική ηλικία. Για παράδειγμα, η μειονεκτική και η ρομαντική παιδική ηλικία κυριάρχησαν στις περιγραφές που γενίκευσαν και περιέγραψαν την παιδική ηλικία ως ομοιογενή, καθώς δεν υπήρξαν διαφοροποιήσεις στον λόγο τους. Επίσης, είχαν κυρίαρχο ρόλο στην παθητικότητα των παιδιών και πώς αυτή διαμορφώνεται εξαιτίας διαφόρων δομών όπως το σχολικό ή οικογενειακό

περιβάλλον των παιδιών. Στις περιγραφές πολλών συμμετεχόντων οι δομές είναι αυτές που θα καθορίσουν και θα ενισχύσουν την πορεία και την εξέλιξη των παιδιών. Επιπλέον, η αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία είχε σημαντική θέση στα οντολογικά και στα επιστημολογικά χαρακτηριστικά που ανέδειξαν τις προοπτικές εξέλιξης των παιδιών, καθώς και την παιδική ηλικία ως προθάλαμο της ενήλικης ζωής. Ωστόσο, συνδέθηκε και με τον ενεργό ρόλο των παιδιών, καθώς στο δίπολο «Φορέας – Δομή», παρουσιάζεται στις περιγραφές που αναγνωρίζουν τις δυνατότητες των παιδιών και πώς αυτές μπορούν να εξελιχθούν με τα κατάλληλα ερεθίσματα.

Τέλος, χάρη στα δομικά μοντέλα που προέκυψαν σε αυτό το κεφάλαιο, φαίνεται αναδείχθηκαν αμφίδρομες σχέσεις ανάμεσα σε συγκεκριμένους λόγους για την παιδική ηλικία και στα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά, καθώς καταλήγουν σε κοινά αποτελέσματα.

4.3. Μετατοπίσεις στις απόψεις των συμμετεχόντων για την παιδική ηλικία

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο των αποτελεσμάτων παρουσιάζονται σταδιακά οι μετατοπίσεις των συμμετεχόντων από την πρώτη τους περιγραφή. Σκοπός αυτού του κεφαλαίου, δηλαδή, είναι να αναδείξει αν υπήρξαν μετατοπίσεις ή τροποποιήσεις στις περιγραφές των συμμετεχόντων από το 1^ο φύλλο εργασίας στο 2^ο και από το 1^ο φύλλο εργασίας στο 3^ο και ποιοι λόγοι τους οδήγησαν σε αυτές.

Για την διεξαγωγή των αποτελεσμάτων αυτού του κεφαλαίου, λήφθηκαν υπόψη και οι πιθανές αλλαγές που προκύπτουν, στο δεύτερο και στο τρίτο φύλλο εργασίας, στα οντολογικά και στα επιστημολογικά χαρακτηριστικά που είχαν αναδυθεί από την αρχική περιγραφή των συμμετεχόντων (βλ. υποκεφ. 7.5. & υποκεφ. 7.6. στο Παράρτημα).

Στον πίνακα που ακολουθεί φαίνεται η προσωπική πορεία καθενός από τους 13 συμμετέχοντες. Στην πρώτη στήλη του Πίνακα 27 καταγράφονται οι λόγοι για την παιδική ηλικία, όπως εντοπίστηκαν στο πρώτο φύλλο εργασίας, ενώ στη δεύτερη και στην τρίτη παρουσιάζονται οι περιγραφές για την Π.Η όπως προκύπτουν από το δεύτερο και το τρίτο φύλλο εργασίας, αντίστοιχα. Οι μετατοπίσεις αυτές καθορίστηκαν από τον τρόπο που οι συμμετέχοντες επαναπροσδιορίζουν τη σκέψη τους – όποτε αυτό

συμβαίνει – καθώς και από ορισμένες αλλαγές που παρουσιάστηκαν στα οντολογικά και στα επιστημολογικά χαρακτηριστικά της πρώτης τους περιγραφής.

Πίνακας 26. Προσωπική πορεία και μετατοπίσεις συμμετεχόντων

Εκπαιδευόμενη «7»		
1^ο Φύλλο εργασίας Μειονεκτική Ανάγκη για προστασία-ευαίσθητα Ανάγκη ορίων/πειθαρχίας Ρομαντική Παιχνίδι Συναισθήματα → Ευαίσθητα Ιδιότ. συμπεριφοράς → Καλά, αθώα	2^ο Φύλλο εργασίας ✓ Διαφορετικότητα των παιδιών -Διαφορετικός χαρακτήρας – Διαφορετικός τρόπος προσέγγισης ✓ Υπάρχουν και άλλα παιδιά που βιώνουν άσχημες καταστάσεις. <i>Δεν αναφέρθηκε σε αυτά τα παιδιά γιατί:</i> ✓ Δεν ανήκει και δεν συναναστρέφεται με αυτά τα παιδιά ✓ Επιθυμεί μία καλύτερη εικόνα για όλα τα παιδιά	3^ο Φύλλο εργασίας ✓ Δεν θα άλλαζε κάτι, διότι βασίζεται στην προσωπική της εμπειρία με παιδιά. <i>Δεν αναφέρθηκε στη δράση των παιδιών γιατί:</i> ✓ Συμπεριέλαβε θετικά στοιχεία, όσοι δεν συμπεριέλαβαν ίσως τα υποτιμούν
Εκπαιδευόμενη «8»		
1^ο Φύλλο εργασίας Μειονεκτική	2^ο Φύλλο εργασίας	3^ο Φύλλο εργασίας Θα συμπεριλάμβανε ικανότητες όπως:

Ηλικία εκμάθησης κοινωνικών & γνωστικών δεξιοτήτων

Ρομαντική

Παιχνίδι

Ιδιότ. Συμπεριφοράς → Γλυκά, αξιαγάπητα

- ✓ Υπάρχουν κι άλλα παιδιά που βιώνουν άσχημες καταστάσεις

Δεν αναφέρθηκε σε αυτά τα παιδιά γιατί:

- ✓ Αγνοούμε καταστάσεις ως κοινωνία
- ✓ Συγκεκριμένη η εικόνα της κοινωνίας για τα παιδιά-Αγνοεί καθετί διαφορετικό
- ✓ Η περιγραφή της ήταν η «συνηθισμένη, καθημερινή συμπεριφορά των παιδιών αυτής της ηλικίας»

- ✓ Παιχνίδι (στην 1^η περιγραφή υπήρχε ως χαρακτηρισμός)

- ✓ Δημιουργικότητα

- ✓ Εφευρετικότητα κυρίως σε παιχνίδια και τις δραστηριότητες που ανακαλύπτουν

Επαναλαμβάνεται στην πρώτη περιγραφή:

- ✓ Αυθορητισμός

- ✓ Δημιουργούν εύκολα φίλιες

Δεν αναφέρθηκε στη δράση των παιδιών γιατί:

- ✓ Απάντησε με βάση τον τρόπο που συμπεριφέρονται οι ενήλικες στα παιδιά, από προσωπικά βιώματα και παρατήρηση

- ✓ Χρησιμοποίησε φράσεις που έχει ακούσει να χαρακτηρίζουν τα μικρά παιδιά

Εκπαιδευόμενη «9»

1^ο Φύλλο εργασίας

Μειονεκτική

Ανάγκη για προστασία-ευαίσθητα

Ρομαντική

Συναισθήματα → Ευαίσθητα

Ιδιότ. Συμπεριφοράς → Αθώα

Αναπτυσσόμενο

Διαμόρφωση χαρακτήρα/Εξέλιξη

2^ο Φύλλο εργασίας

- ✓ Ως νηπιαγωγός θα αντιμετωπίσει δύσκολες καταστάσεις (παιδιά προσφύγων, κακοποιημένα κλπ) → Πρόκληση επαγγέλματος

Δεν αναφέρθηκε σε αυτά τα παιδιά γιατί:

- ✓ Προτίμησε μία πιο ρομαντική εκδοχή → Ιδανική παιδική ηλικία

3^ο Φύλλο εργασίας

- ✓ Όχι μόνο αθώα και αγνά παιδιά, αλλά και πολύπλοκες, διαφορετικές προσωπικότητες
- ✓ Δυσκολία επεξήγησης του τρόπου συμπεριφοράς, επειδή είναι ξεχωριστά

Δεν αναφέρθηκε στη δράση των παιδιών γιατί:

- ✓ Προτίμησε πιο ρομαντική εκδοχή
- ✓ Επηρέαστηκε από την προσωπική παιδική ηλικία

Εκπαιδευόμενη «10»

1^ο Φύλλο εργασίας

Μειονεκτική

Ανάγκη καθοδήγησης/στήριξης από ενήλικα

Ρομαντική

Συναισθήματα → Αγάπη

2^ο Φύλλο εργασίας

- ✓ Έμφαση στο ρόλο του παιδαγωγού-σεβασμός στη γνώμη των παιδιών-ανάλογη διαμόρφωση μαθήματος

3^ο Φύλλο εργασίας

Δεν δίνει νέα περιγραφή.

Δεν αναφέρθηκε στη δράση των παιδιών γιατί:

- ✓ Παιδιά παθητικοί δέκτες, ό,τι ακούν το κάνουν πράξη

Αναπτυσσόμενο

Διαμόρφωση χαρακτήρα/Εξέλιξη

- ✓ Έμφαση στην κατανόηση των συναισθημάτων τους και κατάλληλος χειρισμός αυτών

Δεν αναφέρθηκε σε αυτά τα παιδιά γιατί:

- ✓ Κακώς, γιατί τα συναισθηματικά πληγωμένα παιδιά χρειάζονται τη βοήθειά μας περισσότερο από τα άλλα.
- ✓ Αποτελούν τη μειοψηφία των παιδιών

- ✓ Παιδική ηλικία εξελικτική κατάσταση: Παιδιά παθητικοί δέκτες → Επεξεργάζονται ερεθίσματα → Ενεργά όντα με την ολοκλήρωση της διαδικασίας
- ✓ Περιγραφή βάσει προσωπικών εμπειριών

Εκπαιδευόμενη «11»

1^ο Φύλλο εργασίας

Μειονεκτική

Ανάγκη ορίων/πειθαρχίας

Ηλικία εκμάθησης κοινωνικών & γνωστικών δεξιοτήτων

Ανάγκη για προσοχή-Επίκεντρο/εγωκεντρισμός

Ρομαντική

2^ο Φύλλο εργασίας

-

3^ο Φύλλο εργασίας

- ✓ Φαντασία + Δημιουργικότητα → Ενεργοποιούνται με τα κατάλληλα ερεθίσματα

Δεν αναφέρθηκε στη δράση των παιδιών γιατί:

- ✓ Έχουν παθητική στάση λόγω τεχνολογικών μέσων

Παιχνίδι
Συναισθήματα → Αγάπη

→ (+) Αναπτύσσουν δεξιότητες και μαθαίνουν τη χρήση τους
→ (-) Περιορισμός φαντασίας και δημιουργικότητας

Εκπαιδευόμενη «14»

1^ο Φύλλο εργασίας

Μειονεκτική

Ηλικία εκμάθησης κοινωνικών & γνωστικών δεξιοτήτων

Ρομαντική

Παιχνίδι

Ιδιότ. Συμπεριφοράς → Αυθόρμητα

Γεμάτα ενέργεια

Αναπτυσσόμενο

Διαμόρφωση χαρακτήρα/Εξέλιξη

Δρων πρόσωπο

2^ο Φύλλο εργασίας

- ✓ Διαφορετικότητα παιδιών, κάθε παιδί μοναδική προσωπικότητα με διαφορετικές δυνατότητες και δυσκολίες.
- ✓ Ανάγκη για ευελιξία μαθήματος, από μέρος του εκπαιδευτικού

Δεν αναφέρθηκε σε αυτά τα παιδιά λόγω:

- ✓ Διαφορετικών προσωπικών εμπειριών
- ✓ Της εσωστρέφειας αυτών των παιδιών, δε μιλούν για την κατάσταση που βιώνουν, άρα δε θα το γνωρίζουμε

3^ο Φύλλο εργασίας

-

Περιέργεια → Επιθυμία εξερεύνησης

- ✓ Σχολείο → Ουτοπική εικόνα των παιδιών, η οποία δεν ισχύει
- ✓ Γενικής διατύπωσης της ερώτησης, με σκοπό να μην προϊδεαστούμε

Εκπαιδευόμενος «15»

1^ο Φύλλο εργασίας

Μειονεκτική

Ανάγκη για προστασία-ευαίσθητα

Ανάγκη καθοδήγησης/στήριξης από ενήλικα →

Παιδαγωγός

2^ο Φύλλο εργασίας

- ✓ Αλλαγή συγκεκριμένων αντιλήψεων, έλλειψη ολιστικής άποψης από μέρους του
- ✓ Καλύτερα προσωπικά βιώματα από άλλα παιδιά του τότε και του σήμερα

Δεν αναφέρθηκε σε αυτά τα παιδιά λόγω:

- ✓ Διαφορετικών προσωπικών εμπειριών
- ✓ Έλλειψη αλληλεπίδρασης με αυτά τα παιδιά

3^ο Φύλλο εργασίας

- ✓ Θα άλλαζε την απάντηση ύστερα από συζητήσεις με συμφοιτητές

Δεν αναφέρθηκε στη δράση των παιδιών γιατί:

- ✓ Γενικά:
- ✓ Ο εκπαιδευτικός θεωρεί άβουλα τα παιδιά → Παίρνει ο ίδιος πρωτοβουλίες, όχι τα παιδιά.
- ✓ Ειδικά:

- ✓ Συνδιάλεξη με συμφοιτητές → Ανταλλαγή πληροφοριών → Αλλαγή προσωπικής οπτικής → Νέες γνώσεις

Εκπαιδευόμενη «18»

1^ο Φύλλο εργασίας

Μειονεκτική

Ανάγκη καθοδήγησης/στήριξης από ενήλικα

Ηλικία εκμάθησης κοινωνικών & γνωστικών δεξιοτήτων

Ρομαντική

Συναισθήματα → Χαρούμενα

Ιδιότ. Συμπεριφοράς → Τρυφερά, αθώα/αγαθά

2^ο Φύλλο εργασίας

- ✓ Προβληματισμός σε προσωπικό επίπεδο για την προσωπική άγνοια σε τέτοια κοινωνικά φαινόμενα

- ✓ Προβληματισμός → Τι λύσεις υπάρχουν;

Δεν αναφέρθηκε σε αυτά τα παιδιά λόγω:

- ✓ Περιορισμού περιγραφής σε συγκεκριμένο κοινωνικό σύνολο, αν και ζει σε μία εποχή οικονομικής και ηθικής κρίσης
- ✓ Αδιαφορίας κοινωνικού περίγυρου, ενδιαφέρον μόνο για τα δικά του προβλήματα

3^ο Φύλλο εργασίας

- ✓ Αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο λανθασμένης περιγραφής

Δεν αναφέρθηκε στη δράση των παιδιών γιατί:

- ✓ Αντιμετωπίζει την παιδική ηλικία ως εξελικτική κατάσταση.
- ✓ Παιδιά παθητικοί δέκτες → Ενεργά όντα μέσω κατάλληλων ερεθισμάτων, που επεξεργάζονται.

Εκπαιδευόμενη «22»

1^ο Φύλλο εργασίας

Μειονεκτική

Ανάγκη για προστασία-ευαίσθητα

Ανάγκη ορίων/πειθαρχίας

Ρομαντική

Ιδιότ. Συμπεριφοράς → Φιλικά

Αναπτυσσόμενο

Διαμόρφωση χαρακτήρα/Εξέλιξη

Αλλαγές λόγω ένταξης στο νηπιαγωγείο

2^ο Φύλλο εργασίας

✓ Προβληματισμός σχετικά με τον τρόπο που έχει διαχειριστεί καταστάσεις με παιδιά (μεθόδους, τρόπους συμπεριφοράς)

✓ Προβληματισμός σχετικά με την χειραφέτηση και την καθοδήγηση των παιδιών

Δεν αναφέρθηκε σε αυτά τα παιδιά γιατί:

✓ Ζούμε σε αποστειρωμένο περιβάλλον

✓ Υπάρχει ενδιαφέρον για τον εαυτό και αδιαφορία για τον περίγυρο

3^ο Φύλλο εργασίας

✓ Επιφανειακή απάντηση, χρειάζεται εις βάθος ανάλυση της παιδικής προσωπικότητας.

Δεν αναφέρθηκε στη δράση των παιδιών γιατί:

✓ Γενικά κυριαρχεί η αντίληψη:

✓ Ανάγκη θέσπισης ορίων και ελέγχου στα παιδιά

✓ Ανικανότητα λήψης αποφάσεων

✓ Αντίδραση παιδιού = Ανυπακοή και όχι ελεύθερη βούληση

Εκπαιδευόμενη «31»

1^ο Φύλλο εργασίας

Μειονεκτική

Ανάγκη ορίων/πειθαρχίας

2^ο Φύλλο εργασίας

3^ο Φύλλο εργασίας

Ρομαντική

Ιδιότ. Συμπεριφοράς → Αυθόρμητα, αξιαγάπητα, γλυκά

Αναπτυσσόμενο

Διαμόρφωση χαρακτήρα/εξέλιξη

Δρων πρόσωπο

Περίεργεια → Κάνουν ερωτήσεις

✓ Υπάρχουν παιδιά που βιώνουν διαφορετικές και δύσκολες καταστάσεις (φτώχεια, έλλειψη φαγητού, στέγης κ.α.)

✓ Δεν είναι όλα τα παιδιά ξέγνοιαστα και χαρούμενα όπως φανταζόταν

Δεν αναφέρθηκε σε αυτά τα παιδιά γιατί:

✓ Έχει διαφορετικά βιώματα

✓ Αυτά τα παιδιά αποτελούν τη μειοψηφία

-

Εκπαιδευόμενη «38»

1° Φύλλο εργασίας

-

2° Φύλλο εργασίας

-

3° Φύλλο εργασίας

Δεν δίνει νέα απάντηση, γιατί δεν είχε δώσει αρχική περιγραφή

✓ Παιδιά:

✓ Μέλη της κοινωνίας

✓ Δυνατότητα αντίληψης

- ✓ Κριτική σκέψη
- ✓ Επιλέγουν τις ενέργειές τους
- ✓ «Σφουγγάρια», απορροφούν πληροφορίες και ερεθίσματα
→ Απορρόφηση=Καλλιέργεια σκέψης
- ✓ Παθητικοί δέκτες, μίμηση προτύπων και συμπεριφορών → Λανθασμένη καθιέρωση από την κοινωνία

Εκπαιδευόμενος «43»

1^ο Φύλλο εργασίας

Μειονεκτική

Ανάγκη καθοδήγησης/στήριξης από ενήλικα

Αναπτυσσόμενο

Διαμόρφωση χαρακτήρα/εξέλιξη

Προετοιμασία για ενηλικίωση

2^ο Φύλλο εργασίας

✓ Αυτά τα παιδιά είναι περισσότερα από ότι νόμιζε

✓ Θυμήθηκε συγκεκριμένο παιδί που βιώνει παρόμοιες καταστάσεις

Δεν αναφέρθηκε σε αυτά τα παιδιά γιατί:

✓ Αποτελούν τη μειοψηφία

3^ο Φύλλο εργασίας

✓ Δεν θα άλλαζε την πρώτη περιγραφή, πιστεύει το ίδιο

Δεν αναφέρθηκε στη δράση των παιδιών γιατί:

✓ Γενικά:

✓ Οι δάσκαλοι περιορίζουν τη σκέψη των παιδιών, με σκοπό να τα προστατέψουν

Δρων πρόσωπο

Περιέργεια → Κάνουν ερωτήσεις

✓ Απέχουν από τα βιώματά μας

✓ Είναι περιθωριοποιημένα διότι «δεν έχουν κανονική παιδική ζωή»

→ «...δεν δημιουργούν κριτική σκέψη στα παιδιά»

✓ Σε προσωπικό επίπεδο:

Τα παιδιά:

- Διαμορφώνουν προσωπικότητα μετά από κάποια χρόνια
- Δέχονται επιρροές από ενήλικες

Εκπαιδευόμενος «45»

1^ο Φύλλο εργασίας

Μειονεκτική

Ανάγκη για προστασία-ευαίσθητα

Ρομαντική

Συναισθήματα → Ευαίσθητα

2^ο Φύλλο εργασίας

✓ Υπάρχουν και άλλα παιδιά που βιώνουν ψυχολογικό και σωματικό εκφοβισμό, είναι μετανάστες ή παιδιά πολέμου κ.α.

Δεν αναφέρθηκε σε αυτά τα παιδιά γιατί:

✓ Προτίμησε να αναφερθεί σε ιδανικές συνθήκες και «φυσιολογικές οικογένειες»

3^ο Φύλλο εργασίας

✓ Αλλαγή τρόπου προσέγγισης, πιο ανοικτός στις προτάσεις των παιδιών για παιχνίδι

Δεν αναφέρθηκε στη δράση των παιδιών γιατί:

- ✓ Ανάγκη βοήθειας από εκπαιδευτικό για ομαλή προσαρμογή και κοινωνικοποίηση
- ✓ Παιδιά με φαντασία μπορούν να δράσουν με την σωστή καθοδήγηση του εκπαιδευτικού

Αρχικά, με βάση τον παραπάνω πίνακα διαμορφώνεται μία γενική εικόνα των εκπαιδευόμενων τόσο για το δεύτερο όσο και για το τρίτο φύλλο εργασίας. Η εικόνα αυτή σχετίζεται με τον αριθμό των συμμετεχόντων που μετατοπίζονται από την αρχική τους αντίληψη για την παιδική ηλικία, καθώς και με τον αριθμό των συμμετεχόντων που μένουν σταθεροί στην αρχική τους περιγραφή.

Αναφορικά με το δεύτερο φύλλο εργασίας, οι εκπαιδευόμενοι ερωτήθηκαν για ποιους λόγους επικεντρώθηκαν τόσο στη μειονεκτική και στη ρομαντική εικόνα των παιδιών και αν αναθεώρησαν την αρχική τους περιγραφή. Οι 11 από τους 13 συμμετέχοντες φαίνεται να αναγνωρίζουν κάτι διαφορετικό σε σχέση με την πρώτη τους περιγραφή. Ωστόσο, τέσσερις από αυτούς αν και αναγνωρίζουν κάτι διαφορετικό, δεν μετατοπίζονται από την αρχική τους περιγραφή. Ενώ υπήρχαν και δύο φοιτητές (E11, E38) που δεν παρέδωσαν φύλλο εργασίας, διότι απουσίαζαν από το συγκεκριμένο μάθημα.

Πιο αναλυτικά, σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στη διαφορετικότητα των παιδιών και συνειδητοποίησαν ότι υπάρχουν παιδιά που βιώνουν διαφορετικές καταστάσεις. Καταστάσεις που απέχουν από τη ρομαντική παιδική ηλικία που περιέγραψαν. Χαρακτηριστικά αναφέρουν:

E7: «Συνειδητοποιήσαμε πως κανένα από τα παιδιά μεταξύ τους δεν είναι ίδια. Όλα φέρουν έναν διαφορετικό χαρακτήρα και θα πρέπει να βρούμε έναν τρόπο να τα προσεγγίσουμε»,

E:8 «...εκτός από τη συνηθισμένη καθημερινότητα και συμπεριφορά των παιδιών...υπάρχουν παιδιά και οικογένειες που υποφέρουν και καταπονούνται και γενικώς ζουν σε άθλιες καταστάσεις»,

E9: «...ως μελλοντική νηπιαγωγός θα έρθω αντιμέτωπη με καταστάσεις πολύ πιο δύσκολες...Παιδιά προσφύγων, κακοποιημένα παιδιά και άλλες παρόμοιες περιστάσεις είναι ίσως η μεγαλύτερη πρόκληση...»,

E14: «...κάθε παιδί είναι μια μοναδική και ξεχωριστή οντότητα, κανένα δεν είναι ίδιο με το άλλο. Το καθένα έχει διαφορετικές δυνατότητες και δυσκολίες...»,

E18: «...δεν συμπεριέλαβα τα παιδιά με διαφορετικές εμπειρίες παρ' ότι ζω σε μια χώρα η οποία περνά όχι μόνο οικονομική κρίση, αλλά και ηθική, το μυαλό μου περιορίστηκε σε ένα συγκεκριμένο σύνολο»,

E31: «Έμαθα ότι τα πράγματα δεν είναι όπως τα σκεφτόμουν. Τα παιδιά που κακοποιούνται ή ζουν σε εντελώς διαφορετικές καταστάσεις από ότι έζησα εγώ. Πολλά παιδιά ζουν μέσα στη φτώχεια...χωρίς έναν ή και τους δύο γονείς...μεγαλώνουν σε ιδρύματα και πολλές φορές σε άθλιες καταστάσεις...ζουν σε περιβάλλον ενδοοικογενειακής βίας...δεν έχουν όλα τα παιδιά ξένοιαστα παιδικά χρόνια»

E45: «Υπάρχουν παιδιά τα οποία έχουν δεχτεί τόσο ψυχολογικό όσο και σωματικό εκφοβισμό...».

Από τις απαντήσεις που έδωσαν οι συμμετέχοντες στο 2^ο φύλλο εργασίας φαίνεται ότι παραδέχονται ή συνειδητοποιούν ότι υπάρχει και μια άλλη παιδική ηλικία με διαφορετικές εμπειρίες από αυτές που περιέγραψαν στο 1^ο φύλλο εργασίας. Αναγνώρισαν διαφοροποιήσεις στην ίδια ηλικιακή ομάδα, ανάλογα με το πλαίσιο που αναδεικνύουν οι περιγραφές τους, αλλά, μερικοί από αυτούς, και στο άτομο. Με αυτόν τον τρόπο, παύουν να έχουν μία ομοιογενή και γενικευμένη αντίληψη για την παιδική ηλικία, καθώς συμπεριλαμβάνουν στις νοηματοδοτήσεις τους και μία διαφορετική οπτική της παιδικής ηλικίας, ανάλογη με το πλαίσιο που την ακολουθεί. Συνεπώς, αλλάζουν και τα οντολογικά και τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων (βλ. υποκεφ. 7.5. στο Παράτημα) στα δίπολα «Ομοιογένεια – Διαφοροποίηση» και «Γενικευμένη – Πλαισιωμένη» αντίστοιχα.

Επίσης, υπήρξαν και περιπτώσεις συμμετεχόντων που προβληματίστηκαν σχετικά με την αρχική περιγραφή τους για την Π.Η . και άσκησαν κριτική ή ακόμα και αυτοκριτική:

E10: «...κακώς που δεν έκανα προσωπικά αναφορά σε αυτά τα παιδιά γιατί αυτά τα παιδιά χρειάζονται τη βοήθειά μας...»,

E14: «Θα πρέπει να έχει ο δάσκαλος πάντα στο μυαλό του πώς κάθε παιδί είναι μία και ξεχωριστή οντότητα, κανένα δεν είναι ίδιο με το άλλο...για αυτό το μάθημα θα πρέπει να είναι ευέλικτο, ώστε να μπορεί να πλαισιώσει όλα τα διαφορετικά παιδιά. Θα ήθελα πολύ να μάθω πώς γίνεται και πώς πρέπει να αντιμετωπίζονται ώστε να βοηθηθούν τα παιδιά με τέτοιου είδους σκληρές παραστάσεις»,

E18: «Προβληματίστηκα για την άγνοια που δείχνω πάνω σε τέτοιου είδους φαινόμενα...η κατάσταση που επικρατεί είναι μία ανοιχτή πληγή...Θα πρέπει λοιπόν όλοι μαζί να βρούμε το φάρμακο που θα την επουλώσει. Ποιο θα είναι αυτό; Ίσως η γνώση, η προθυμία και η αγάπη για τον συνάνθρωπο»,

E22: «Ζούμε σε ένα αποστειρωμένο περιβάλλον. Κρατούσα παιδιά το καλοκαίρι και προβληματίστηκα αν όσα έκανα τα ωφελούσαν ή εξυπηρετούσαν εμένα...»

Ο προβληματισμός τους πήρε διάφορες διαστάσεις. Προβληματίστηκαν για τις προτεραιότητες που θέτουμε στην καθημερινότητά μας σε σχέση με τις διαφορετικές συνθήκες ζωής που βιώνουν αυτά τα παιδιά. Συνειδητοποίησαν ορισμένα στοιχεία διαφοροποίησης των παιδιών μεταξύ τους και προβληματίστηκαν για την προσαρμογή και την ένταξη αυτών των παιδιών στο κοινωνικό σύνολο και στο σχολείο ειδικότερα. Επιπλέον, προβληματίστηκαν για το ρόλο τους στην τάξη, ως μελλοντικοί εκπαιδευτικοί, πώς θα αντιμετωπίσουν τη διαφορετικότητα, τι προσδοκίες να έχουν από τα συγκεκριμένα παιδιά, αλλά και από τα παιδιά γενικότερα.

Ωστόσο, οι λόγοι που οδήγησαν τους συμμετέχοντες στην αρχική τους περιγραφή για την παιδική ηλικία διαφέρουν. Υπήρξαν συμμετέχοντες που στηρίχτηκαν στην προσωπική τους εμπειρία ή έλλειψη εμπειρίας με αυτά τα παιδιά:

E7: «...ενδεχομένως διότι δεν είμαι ένα από αυτά τα παιδιά...και ακόμα επειδή δεν έχω γύρω μου τέτοιου είδους παιδιά»,

E14: «...δεν αναφέρθηκα σε παιδιά με πολύ διαφορετικά βιώματα, εμπειρίες, ερεθίσματα από τα δικά μου, γιατί δεν έχω η ίδια εμπειρία από τέτοια παιδιά»,

E15: «...διότι εγώ δεν έχω αυτή την εμπειρία...ούτε έχω κάποιον φίλο που να είχε το ίδιο βίωμα με αυτά τα παιδιά».

E31: «...είναι κάτι μακρινό από εμένα και το περιβάλλον μου».

Επίσης, ορισμένοι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι προτίμησαν να περιγράψουν μία πιο εξιδανικευμένη παιδική ηλικία, ενώ υπήρξαν και οι συμμετέχοντες που αιτιολόγησαν την αρχική τους περιγραφή ασκώντας κριτική στον τρόπο που έχει διαμορφωθεί η σημερινή κοινωνία και οι δομές της:

E8: «...αυτό συνέβη, επειδή και η κοινωνία, εννοώ και τον εαυτό μου, δεν συζητάει τόσο έντονα και μερικές φορές αγνοεί καταστάσεις»,

E10: «...γιατί τα παιδιά αυτά είναι πιο περιθωριοποιημένα»,

E14: «...δεν μπορώ να αρνηθώ ότι το σχολείο δεν μου έχει περάσει μια εικόνα για τα παιδιά 4 – 6 ετών η οποία είναι πιο ουτοπική»

E18: «...ο κοινωνικός μου περίγυρος εξαιτίας των δικών του προβλημάτων επιδιώκει όλα αυτά που δεν τον επηρεάζουν και τον αφορούν άμεσα, να βάζει έναν τοίχο και να αδιαφορεί»

E22: «Ζούμε σε ένα αποστειρωμένο περιβάλλον».

Τέλος, κάποιιοι συμμετέχοντες συμπληρώνοντας το 2^ο φύλλο εργασίας διαπίστωσαν ότι θα έπρεπε να έχουν μία πιο σφαιρική άποψη και να έχουν σκεφτεί πολύπλευρα. Καθώς, με βάση τη δική τους παιδική ηλικία οδηγήθηκαν σε γενικεύσεις, γεγονός που αναγνώρισαν ως λάθος τρόπο σκέψης.

Σε ό,τι αφορά το τρίτο φύλλο εργασίας, που σχετίζεται με τη δράση των παιδιών, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν για ποιους λόγους δεν αναφέρθηκαν σε αυτή και αν υπάρχουν αλλαγές στην αρχική τους εικόνα για την παιδική ηλικία. Οι περισσότεροι από αυτούς δεν δίνουν μία νέα σαφή περιγραφή για την παιδική ηλικία αναφορικά με τη δράση των παιδιών. Ωστόσο, δύο από αυτούς δηλώνουν ξεκάθαρα ότι δεν μετατοπίζονται από την πρώτη τους περιγραφή. Χαρακτηριστικά αναφέρουν:

E7: «Δε θα άλλαζα την αρχική μου περιγραφή, διότι είναι βασισμένη σε εμπειρίες μου από μικρά παιδιά που έχω συναναστραφεί»,

E43: «...τα παιδιά δημιουργούν τον χαρακτήρα τους μετά από ορισμένα χρόνια και κυρίως οι γνώμες τους επηρεάζονται από τους μεγάλους...το ίδιο πιστεύω και τώρα και δε θα έγραφα κάτι διαφορετικό».

Η αντίσταση των δύο παραπάνω εκπαιδευόμενων επιβεβαιώνεται και από τα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά τους που μετά το δεύτερο φύλλο εργασίας δεν έχουν υποστεί κάποια άλλη μεταβολή.

Επίσης, υπήρξαν και ορισμένοι συμμετέχοντες που ερμήνευσαν τη δράση των παιδιών ως μία διαδικασία που χρειάζεται συνεχή υποστήριξη. Η υποστήριξη των παιδιών παρουσιάστηκε με δύο διαφορετικές εκδοχές, καθώς υπήρξαν οι εκπαιδευόμενοι που περιέγραψαν την παιδική ηλικία ως μία εξελικτική διαδικασία και τα παιδιά ως εν δυνάμει ενεργά όντα, υπήρξε όμως και ένας εκπαιδευόμενος που

δήλωσε ότι η δράση των παιδιών επιτυγχάνεται με την κατάλληλη καθοδήγηση από κάποιον ενήλικα. Πιο συγκεκριμένα:

E10: «Σε αυτή την ηλικία τα παιδιά είναι παθητικοί δέκτες. Ό,τι ακούν το κάνουν πράξη...ο χαρακτήρας τους διαμορφώνεται με βάση τα ερεθίσματα που έχουν, αφού σαν σφουγγαράκια απορροφούν όλα αυτά και προσπαθούν να τα επεξεργαστούν...έως να ολοκληρωθεί αυτή η διαδικασία τα παιδιά χαρακτηρίζονται σαν ενεργά όντα»,

E18: «Συνήθως τα παιδιά σε αυτή την ηλικία είναι παθητικοί δέκτες...Παίρνουν αυτά που θέλουν και αφού τα επεξεργαστούν, τα χρησιμοποιούν...μέχρι να ολοκληρωθεί αυτή η διαδικασία δεν αναδεικνύονται σαν ενεργά όντα...διαμορφώνονται και όλα αυτά που θεωρούνται μειονεκτήματα μπορούν να γίνουν πλεονεκτήματα, ικανότητες»

E45: «...όντως τα παιδιά έχουν πολύ μεγάλη φαντασία και με σωστή καθοδήγηση από τους δασκάλους τους μπορούν να κάνουν και να πραγματοποιήσουν πολλά πράγματα...Άρα θα άλλαζα τον τρόπο προσέγγισης μου...».

Στα οντολογικά και στα επιστημολογικά χαρακτηριστικά (βλ. υποκεφ. 7.6. στο Παράρτημα) των παραπάνω συμμετεχόντων παρατηρούνται αλλαγές τόσο στο δίπολο «Φορέας – Δομή», όσο και στα δίπολα «Είμαι – Γίνομαι» και «Στατική – Υπό διαμόρφωση». Οι συμμετέχοντες που ανέδειξαν τα παιδιά ως εν δυνάμει ενεργά όντα, σημείωσαν μετατοπίσεις που αφορούσαν την εξέλιξη των ικανοτήτων των παιδιών (B1). Ο φοιτητής όμως που θεωρεί απαραίτητη την καθοδήγηση από έναν ενήλικα, θεωρεί ουσιαστικά τα παιδιά ενεργά όντα υπό προϋποθέσεις (ΦΠ) και αναγνωρίζει τις δυνατότητές τους (Φ4)

Επιπλέον, ορισμένοι συμμετέχοντες, εμπλούτισαν τις αρχικές τους περιγραφές με ικανότητες των παιδιών, χωρίς όμως να αποσαφηνίζουν τη δράση τους μέσα σε αυτές:

E8: «...θα συμπεριλάμβανα πολλές ικανότητες των μικρών παιδιών, όπως το πολύωρο παιχνίδι τους, τη δημιουργικότητά τους και ιδιαίτερα την εφευρετικότητά τους στα παιχνίδια και στις υπόλοιπες δραστηριότητες που ανακαλύπτουν»,

E11: «...στην αρχική μου εικόνα δεν είχα προσθέσει τη δημιουργικότητα και τη φαντασία των παιδιών, τώρα όμως θα την έβαζα σίγουρα...»

Στη συγκεκριμένη περίπτωση οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν τις ικανότητες των παιδιών, αλλά δεν διευκρίνισαν πώς ακριβώς δρουν αξιοποιώντας τες.

Η «Εκπαιδευόμενη 38» δίνει μία περιγραφή της παιδικής ηλικίας - η πρώτη καθώς απουσίαζε στα προηγούμενα φύλλα εργασίας – κατά την οποία τα παιδιά προετοιμάζονται να γίνουν μέλη της κοινωνίας:

E38: «Είναι και αυτά μέλη της κοινωνίας, τα οποία προετοιμάζονται για να ενταχθούν σε αυτή».

Ωστόσο, στη συγκεκριμένη εκπαιδευόμενη, παρ' όλο που δεν έχει δώσει προηγούμενες περιγραφές για να υπάρχει κάποια σύγκριση, έχει ενδιαφέρον η εκδοχή της για τα παιδιά αυτής της ηλικίας, καθώς χρησιμοποίησε αντιφατικές έννοιες, για να περιγράψει τα παιδιά ως φορείς. Χαρακτηριστικά αναφέρει:

E38: «Έχει αναδειχθεί επιστημονικά ότι ο ανθρώπινος εγκέφαλος έχει την ιδιότητα ενός σφουγγαριού. Απορροφά πληροφορίες και ερεθίσματα από το εξωτερικό περιβάλλον. Έτσι έχει καθιερωθεί από την κοινωνία ότι τα παιδιά είναι παθητικά άτομα και μιμούνται πρότυπα...αυτή η αντίληψη είναι λανθασμένη, διότι η απορρόφηση πληροφοριών δεν σημαίνει απαραίτητα ότι είναι παθητική. Αντιθέτως, ...κρίνει και τελικά επιλέγει τις ενέργειές του».

Συνοψίζοντας, στο δεύτερο φύλλο εργασίας που επικεντρώνεται σε διαφορετικές παιδικές ηλικίες, οι μετατοπίσεις των συμμετεχόντων από την αρχική περιγραφή τους ήταν περισσότερες από αυτές στο τρίτο φύλλο εργασίας. Οι συμμετέχοντες, αρκετά προβληματισμένοι, συνειδητοποίησαν διαφορετικές καταστάσεις και τροποποίησαν τις νοηματοδοτήσεις τους για την παιδική ηλικία. Ακόμα και αν δεν δήλωσαν ξεκάθαρα ότι αλλάζουν οπτική, ο τρόπος που αιτιολόγησαν την παράλειψή τους να αναφερθούν στα παιδιά που βιώνουν δύσκολες καταστάσεις, υποδηλώνει ότι το δέχονται σαν γεγονός και συνεπώς τροποποιούν, ο καθένας με τον δικό του τρόπο την αρχική τους πεποίθηση. Στο τρίτο φύλλο εργασίας, οι μετατοπίσεις των συμμετεχόντων από τις αρχικές τους πεποιθήσεις συσχετίστηκαν κυρίως με την αναγνώριση των δυνατοτήτων των παιδιών και της προοπτικές τους να εξελιχθούν και με την καθοδήγηση από κάποιον ενήλικα ωστόσο δεν αποσαφηνίστηκε η δράση τους

μέσα από ενέργειες που υποδηλώνουν ότι τα παιδιά μπορούν να έχουν ενεργό ρόλο. Τέλος, από τις αιτιολογήσεις των συμμετεχόντων προκύπτει ότι τόσο η αρχική τους περιγραφή, όσο και η διαμόρφωση των επόμενων περιγραφών, καθορίστηκε σε σημαντικό βαθμό από τις προσωπικές τους εμπειρίες και από την «εικόνα» διάφορων κοινωνικών δομών για την παιδική ηλικία.

5. Συμπεράσματα – Συζήτηση

Μελετώντας αναλυτικά και συγκριτικά με άλλες έρευνες τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, αναδεικνύονται ορισμένα συμπεράσματα που απαντούν στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στην αρχή. Ωστόσο, τα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας δεν μπορούν να γενικευθούν, καθώς πρόκειται για μία ποιοτική προσέγγιση με λίγους συμμετέχοντες. Επίσης, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν και οι παράγοντες που λειτουργούν ως περιορισμοί για τη συγκεκριμένη έρευνα. Πρώτον, τα δεδομένα που συλλέχθηκαν δεν αποτελούν την ολοκληρωμένη πορεία των συμμετεχόντων στο μάθημα της Προσχολικής Παιδαγωγικής, καθώς αντιπροσωπεύουν την πορεία τους σε συγκεκριμένα μαθήματα. Επίσης, το γεγονός ότι δεν τηρήθηκε ανωνυμία στα φύλλα εργασίας που παρέδωσαν, για πρακτικούς λόγους, πιθανότατα να λειτούργησε ανασταλτικά στον τρόπο που διαμορφώθηκαν οι απαντήσεις τους. Παρά τους περιορισμούς που υπήρξαν, από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτουν τα συμπεράσματα που παρουσιάζονται παρακάτω.

Αρχικά, από το σύνολο των πρώτων περιγραφών των συμμετεχόντων για την παιδική ηλικία προκύπτει μία ταξινόμηση των λόγων για την παιδική ηλικία, σε συνδυασμό με τη βιβλιογραφία που παρουσιάστηκε στο θεωρητικό μέρος. Κατ' επέκταση, αναδεικνύεται μία αντιστοίχιση των κατηγοριών αυτών με συγκεκριμένες τυπολογίες για την παιδική ηλικία. Πιο συγκεκριμένα αναφορικά με τη μειονεκτική παιδική ηλικία, όλα τα μοντέλα που σχετίζονται με αυτή παραπέμπουν σε μία ελλειμματική, παθητική εικόνα των παιδιών («the minor child», James et al, 1998), καθώς θεωρούν τα παιδιά ελλειμματικά σε διάφορους τομείς, αναδεικνύοντας την ανάγκη τους και την εξάρτησή τους από τους ενήλικες. Για παράδειγμα, οι περιγραφές που παρουσιάζουν την ανωριμότητα ως στοιχείο της παιδικής ηλικίας, εκτός από το ότι παραπέμπουν στην έλλειψη πειθαρχίας, αναδεικνύοντας και το ανώριμο παιδί («the immature child», Avgitidou et al, 2013), παραπέμπουν και στο κακό παιδί («the evil

child», James et al. 1998· Sorin, 2005) που δεν υπακούει σε κανόνες και αντιδρά σε αυτούς. Ωστόσο, εξετάζοντας τις κατηγορίες ειδικότερα προκύπτουν και άλλες εικόνες. Παρουσιάζοντάς τα ως ευαίσθητα ή ευάλωτα, οι συμμετέχοντες παραπέμπουν στο αθώο παιδί του Ρουσσώ («the innocent child», James et al, 1998· Sorin, 2005· Avgitidou et al. 2013), το οποίο εμφανίζει στοιχεία ευαισθησίας και ανάγκης για προστασία από τον πραγματικό κόσμο. Στη ρομαντική παιδική ηλικία τα συναισθήματα και οι ιδιότητες της συμπεριφοράς που περιγράφουν αναδεικνύουν κυρίως το ρομαντικό παιδί («the romantic child»), αφού κάνουν λόγο για ευαισθησία, χαρά και γλυκύτητα, το αθώο παιδί («the innocent child»), αφού αναφέρουν την αθωότητα της ηλικίας, καθώς επίσης και το ζωηρό και αυθόρμητο παιδί («the lively and spontaneous child», Avgitidou et al, 2013) διότι περιγράφουν τα παιδιά ως ζωηρά, αυθόρμητα και γεμάτα ενέργεια. Σε ό,τι αφορά τις αναφορές των συμμετεχόντων που ανήκουν στην κατηγορία του παιχνιδιού, στη ρομαντική παιδική ηλικία, παραπέμπουν στο χαρούμενο και στο παιχνιδιάρικο παιδί («the joyful and playful child» Avgitidou et al, 2013), καθώς περιγράφουν χαρούμενα και ξέγνοιαστα παιδιά που έχουν μοναδική έννοια, συνήθως, το παιχνίδι. Αυτές οι εικόνες για την παιδική ηλικία, με τη σειρά τους, παραπέμπουν και στο φυλετικό παιδί («tribal child», James et al, 1998), καθώς τα χαρακτηριστικά που προσδίδουν στα παιδιά είναι αρκετά απόμακρα από την ενήλικη ζωή. Επίσης, στην αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία οι κατηγορίες που προκύπτουν από την ταξινόμηση αναδεικνύουν και αυτές κάποιες εικόνες για την παιδική ηλικία. Για παράδειγμα η κατηγορία που αναφέρεται στην προετοιμασία για την ενήλικη ζωή αντικατοπτρίζει τον εν δυνάμει ενήλικα («the adult in training»), καθώς σε αυτές τις περιγραφές τα παιδιά παρουσιάζονται να περιμένουν την ενήλικη ζωή και να προετοιμάζονται σε γνωστικό και κοινωνικό επίπεδο για αυτή. Στην κατηγορία «Μαθαίνουν να αυτοεξυπηρετούνται και να ανεξαρτητοποιούνται» υπάρχει περιγραφή που παραπέμπει στο φυσικά αναπτυσσόμενο παιδί («the naturally developing child»), αφού χαρακτηρίζει τη συγκεκριμένη ηλικία ως «στάδιο συγκεκριμένων τυπικών ενεργειών», όπου το παιδί είναι σε θέση να αντιληφθεί συγκεκριμένες έννοιες και να κατακτήσει συγκεκριμένες ενέργειες. Συνεπώς, αντιλαμβάνεται την παιδική ηλικία ως ένα φυσικό φαινόμενο και όχι ως ένα κοινωνικό φαινόμενο. Τέλος, σε ό,τι αφορά τον λόγο που σχετίζεται με τη δράση των παιδιών, οι κατηγορίες που προκύπτουν αναδεικνύουν εν μέρει το παιδί ως δρών πρόσωπο («children as agents», Alanen, 2004· Sorin, 2005), διότι είναι σε θέση να αυτοεξυπηρετηθεί και παρουσιάζει έντονη επιθυμία

για εξερεύνηση. Σχετικά με την κατηγορία «Δυνατότητες» στον συγκεκριμένο λόγο για την παιδική ηλικία, οι περιγραφές των συμμετεχόντων αναφέρονται σε παιδιά παντογνώστες και με στοιχεία που οι ενήλικες πλέον δεν έχουν, όπως η φαντασία. Οι περιγραφές αυτές φαίνεται να παραπέμπουν και στο φυλετικό παιδί («the tribal child»), διότι περιγράφουν ένα παιδί που λειτουργεί σε έναν δικό του κόσμο, μέσω συγκεκριμένων δυνατοτήτων, όπως η φαντασία, και φέρει χαρακτηριστικά, που το διαφοροποιούν από τον κόσμο των ενηλίκων.

Επιπλέον, στις περιγραφές των υποψήφιων εκπαιδευτικών παρατηρείται μία γενικότερη τάση γενίκευσης και ομογενοποίησης της παιδικής ηλικίας, όπως φαίνεται στις οντολογικές και επιστημολογικές τους παραδοχές. Ωστόσο, εντοπίζονται μεμονωμένες περιπτώσεις που αποτελούν εξαίρεση. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν τρεις αναφορές που παραπέμπουν στο κοινωνικά κατασκευασμένο παιδί («the socially constructed child», James et al. 1998), καθώς οι περιγραφές γίνονται βάσει συγκεκριμένου πλαισίου. Ενώ, ταυτόχρονα υπάρχει άλλη μία μόνο περιγραφή που θέτει ένα διαφορετικό πλαίσιο και παραπέμπει στην εικόνα των παιδιών ως θύματα («the child as a victim», Sorin, 2005).

Η γενικευμένη και ομογενοποιημένη εικόνα για την παιδική ηλικία επιβεβαιώνεται και από τις κυρίαρχες οντολογικές και επιστημολογικές παραδοχές που παρουσιάζονται στα κοινά μοντέλα για την παιδική ηλικία. Από μοντέλο σε μοντέλο υπάρχουν στοιχεία αυτών των παραδοχών τα οποία επαναλαμβάνονται, κυρίως με βάση τους λόγους που το αποτελούν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί ο ρόλος της δομής καθώς εμφανίζεται σχεδόν σε όλα τα μοντέλα, που υπάρχει η μειονεκτική παιδική ηλικία. Αναδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο μία έλλειψη και μία αδυναμία από μέρους των παιδιών, η οποία σχετίζεται με τον παθητικό τους ρόλο, απέναντι στις κοινωνικές δομές (James et al, 1998). Αντιθέτως, στα μοντέλα που εντοπίζεται ο λόγος του δράντος προσώπου, αναγνωρίζεται κυρίως η έντονη επιθυμία των παιδιών για εξερεύνηση του κόσμου γύρω τους, αναδεικνύοντας το κίνητρο και την επιθυμία τους για τη γνώση. Ωστόσο, στα μοντέλα που αναδείχθηκαν επικρατεί έντονα ο μειονεκτικός λόγος για την παιδική ηλικία, καθώς εντοπίζεται σε όλα τα συνδυαστικά μοντέλα, εκτός από ένα. Γεγονός που υποδηλώνει ότι η γενικότερη αντίληψη των συμμετεχόντων για την παιδική ηλικία στρέφεται προς τον παθητικό ρόλο των παιδιών και την αδυναμία τους να αντιμετωπίσουν καταστάσεις χωρίς την υποστήριξη των

ενηλίκων ή των κοινωνικών δομών. Στις περισσότερες περιπτώσεις, μάλιστα, υπάρχει και μία συμφωνία ή καλύτερα αντιστοιχισή ορισμένων οντολογικών χαρακτηριστικών με κάποια επιστημολογικά, υποδηλώνοντας μία σχέση ανάμεσά τους.

Ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι τα δίπολα των οντολογικών χαρακτηριστικών που αναδείχθηκαν από τις περιγραφές των συμμετεχόντων, όσο και τα δίπολα των επιστημολογικών χαρακτηριστικών φαίνεται πως συνδέονται με συγκεκριμένους λόγους για την παιδική ηλικία. Για παράδειγμα, η μειονεκτική και η ρομαντική παιδική ηλικία κυριάρχησαν στις περιγραφές που γενίκευσαν και περιέγραψαν την παιδική ηλικία ως ομοιογενή (James et al, 1998· Avgitidou & Likomitrou, 2017), καθώς δεν υπήρξαν διαφοροποιήσεις στον λόγο τους. Καθοριστικό ρόλο είχαν και στον τρόπο που διαμορφώνεται ο παθητικός ρόλος των παιδιών εξαιτίας των κοινωνικών δομών, (Avgitidou et al, 2013· Avgitidou & Likomitrou, 2017), καθώς είναι αυτές που θα καθορίσουν και θα ενισχύσουν την πορεία και την εξέλιξη των παιδιών. Επιπλέον, στα οντολογικά και στα επιστημολογικά χαρακτηριστικά που ανέδειξαν τις προοπτικές εξέλιξης των παιδιών, κυρίαρχη θέση είχε η αναπτυσσόμενη παιδική ηλικία, καθώς η παιδική ηλικία αντιμετωπίζεται από αρκετούς συμμετέχοντες, ως προθάλαμος της ενήλικης ζωής. Ωστόσο, ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι συνδέθηκε και με τον ενεργό ρόλο των παιδιών, καθώς στο δίπολο «Φορέας – Δομή», παρουσιάζεται στις περιγραφές που αναγνωρίζουν τις δυνατότητες των παιδιών και πώς αυτές μπορούν να εξελιχθούν με τα κατάλληλα ερεθίσματα. Αξίζει να αναφερθεί ότι χάρη στα δομικά μοντέλα που προέκυψαν, αναδείχθηκαν αμφίδρομες σχέσεις ανάμεσα σε συγκεκριμένους λόγους για την παιδική ηλικία και στις οντολογικές και επιστημολογικές παραδοχές που τα συνοδεύουν, καθώς καταλήγουν σε κοινά ευρήματα.

Τέλος, σε ό,τι αφορά τις αλλαγές που προέκυψαν στις περιγραφές των συμμετεχόντων, ύστερα από τα δύο τελευταία φύλλα εργασίας, διαπιστώθηκε ότι οι αλλαγές αυτές συνοδεύονταν και από αλλαγές σε ορισμένες οντολογικές και επιστημολογικές παραδοχές από την αρχική τους περιγραφή. Ωστόσο, το αν και κατά πόσο οδηγήθηκαν σε αλλαγές της αρχικής περιγραφής, στηρίζεται κυρίως στους λόγους που την οδήγησαν σε αυτή, σε συνδυασμό με τα μαθήματα που παρακολούθησαν. Σε αυτό το σημείο, πρέπει να τονιστεί πόσο βαθιά ριζωμένες είναι οι προσωπικές τους εμπειρίες ως παιδιά, καθώς και το πλαίσιο στο οποίο έζησαν τα

παιδικά τους χρόνια, αφού με βάση αυτά διαμορφώθηκαν οι αρχικές τους πεποιθήσεις για την παιδική ηλικία. Ωστόσο, οι συμμετέχοντες, αρκετά προβληματισμένοι, συνειδητοποίησαν διαφορετικές καταστάσεις και τροποποίησαν τις αρχικές νοηματοδοτήσεις τους για την παιδική ηλικία. Στο τρίτο φύλλο εργασίας, όμως, οι συμμετέχοντες δεν μετατοπίζονται από τις αρχικές τους περιγραφές, με την ίδια ευκολία που μετατοπίστηκαν στο δεύτερο φύλλο εργασίας. Το γεγονός ότι δεν αποσαφηνίζεται η δράση των παιδιών στις απαντήσεις τους, υποδηλώνει το πόσο επηρεασμένοι είναι από τις προσωπικές τους εμπειρίες, κάτι το οποίο το δηλώνουν ξεκάθαρα ορισμένοι από αυτούς. Παρ' όλα αυτά, οι μετατοπίσεις των συμμετεχόντων από τις αρχικές τους πεποιθήσεις συσχετίστηκαν κυρίως με την αναγνώριση των δυνατοτήτων των παιδιών και τις προοπτικές τους να εξελιχθούν και με την καθοδήγηση από κάποιον ενήλικα, χωρίς να αναφερθούν σε συγκεκριμένες ενέργειες των παιδιών που αναδεικνύουν τον συμμετοχικό και ενεργό τους ρόλο. Συνεπώς, από τις οντολογικές και τις επιστημολογικές παραδοχές τους στο τελευταίο φύλλο εργασίας, προκύπτει ότι δυσκολεύονται και είναι πιο συγκρατημένοι σε αλλαγές που αφορούν τη δράση των παιδιών. Οι προσωπικές τους θεωρίες λειτουργούν ως εμπόδιο στην κατανόηση της δράσης των παιδιών, όπως φαίνεται και από την παράλειψή τους να τη νοηματοδοτήσουν (Avgitidou et al, 2013).

Εν κατακλείδι, καθώς η αποδόμηση των οντολογικών και επιστημολογικών πεποιθήσεων των συμμετεχόντων απαιτεί χρόνο, συστηματικές διαδικασίες, αλλά και την έκθεσή τους σε κατάλληλα διαμορφωμένα περιβάλλοντα, που προωθούν τον συνεχή αναστοχασμό των υποψηφίων εκπαιδευτικών πάνω στις προσωπικές τους θεωρίες, προτείνεται η επανάληψη της έρευνας σε έναν αριθμό συμμετεχόντων που θα παρακολουθείται για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Επίσης, θα είχε ενδιαφέρον να πραγματοποιηθεί μία έρευνα που θα παρακολουθεί ένα δείγμα συμμετεχόντων καθ' όλη τη διάρκεια των Παιδαγωγικών τους σπουδών, ώστε να μελετήσει τον τρόπο που αντιλαμβάνονται την παιδική ηλικία με την είσοδο τους στην Παιδαγωγική Σχολή, καθώς και με το πέρας των σπουδών τους. Η έρευνα αυτή θα μπορούσε να έχει ως σκοπό τη διερεύνηση της διαδικασίας αποδόμησης των οντολογικών και επιστημολογικών παραδοχών των υποψηφίων εκπαιδευτικών, που αναδεικνύουν μία ομοιογενή παιδική ηλικία, όπου οι δομές καθορίζουν τον ρόλο των παιδιών στο κοινωνικό πλαίσιο που βρίσκονται.

6. Βιβλιογραφικές αναφορές

Ξενόγλωσση

- Alanen, L. (2004). Theorizing children's welfare. *Paper presented at WELLCI Network Workshop 1: New perspectives of childhood. The Centre for Research on Family, Kinship and Childhood. University of Leeds, UK, 12 –13 November 2014*, pp. 1 - 14
- Avgitidou, S. & Likomitrou, S. (2017). Constructing Childhood in Educational Discourse, *Menon: online Journal of Educational Research*, 4, 67 - 75
- Avgitidou, S. & Stamou, A. (2011). Constructing Childhood: Discourses About School Violence in the Greek Daily Press. *Children & Society*, 27 (3), 174 - 183
- Avgitidou, S., Pnevmatikos, D. & Likomitrou, S. (2013). Preservice Teachers' Beliefs About Childhood: Challenges for a Participatory Early Childhood Education? *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 34, 390 - 404.
- Cobb, C. L., Danby, S. & Farrell, A. (2005). Governance of children's everyday spaces. *Australian Journal of Early Childhood* 30 (1), 14–20/ 1 – 10
- Cook, P., Blanchet –Cohen, N. & Hart, S. (2004). *Children As Partners: Child Participation Promoting Social Change*.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications
- Danby, S. & Farrell, A. (2004). Accounting for Young Children's Competence in Educational Research: New Perspectives on Research Ethics. *The Australian Educational Researcher*, 31 (3), 35 - 49
- Heisner, M. J. & Lederberg A. R. (2010). The impact of Child Development Associate training on the beliefs and practices of preschool teachers, *Early Childhood Research Quarterly*, 26, 227 - 236.
- James, A. (2007). Giving Voice to Children's Voices: Practices and Problems, Pitfalls and Potentials. *American Anthropologist*, 109 (2), 261 - 272
- James, A., Jenks, C., & Prout, A. (1998). *Theorizing Childhood*. Cambridge. England: Polity Press

- Lansdown, G. (2001). *Promoting children's participation in democratic decision - making*. Italy: Unicef
- Lowe, R. (2010). Children Deconstructing Childhood. *Children & Society*, 26, 269 - 279
- Mashford - Scott, A. & Church, A. (2011). Promoting children's agency in early childhood education. *Novitas - ROYAL (Research on Youth and Language)*, 5 (1), 15 - 38
- Morrow, V. (2011). Understanding children and childhood. *Centre for Children and Young People: Background Briefing Series* (1), 1 -27
- Moss, P., Dahlberg, G. & Pence, A. (2000). Getting Beyond the Problem with Quality. *European Early Childhood Education Research Journal*, 8, 103 - 115
- Pechtelidis, Y. & Stamou, A. (2015). Governing Early Childhood in Greek Pre-School Curricula: Synthesizing Foucauldian with Critical Discourse Analysis. *Children & Society*
- Qvortrup, J. (2005). Varieties of Childhood. In J. Qvortrup (ed.), *Studies in Modern Child-hood Society, Agency, Culture* (pp. 1 - 20). United Kingdom: Palgrave Macmillan
- Sherwood, F. (2001). Influence of perceptions: Listening to early childhood pre-service teachers. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 22, 215 – 220.
- Sorbring, E. (2009). *The Child as an Active Agent in Conflict Situations*. Sweden: University West
- Sorin, R. (2005). Changing images of childhood – Reconceptualising early childhood practice. *International Journal of Transitions in Childhood*, 1, 12 – 21
- Tarr, P. (2003). Reflections on the Image of the Child: Reproducer or Creator of Culture? *Art Education*, 56 (4), pp. 6 - 11
- Van Krieken, R. & Bühler – Niederberger, D. (2009). Rethinking the Sociology of Childhood: Competition, Conflict and Cooperation in Contemporary Children's Lives, *New Handbook of International Sociology*, pp. 185-200. London UK: Sage Publications

Vosniadou S., Ioannides C., Dimitracopoulou A., Papademitriou E. (2001). Designing Learning Environments to promote conceptual understanding, *LEARNING and INSTRUCTION*, 11 (2001). pp. 381 – 419

Woodrow, P. & Press, F. (2007). (Re)Positioning the Child in the Policy/ Politics of Early Childhood. *Educational Philosophy and Theory*, 39 (3), 312 – 325

Ελληνική

Αλεξίου, Β. & Αυγητίδου, Σ. (2014). Επαναπροσδιορίζοντας την παιδική ηλικία μέσα από πρακτικές ενίσχυσης της συμμετοχής των παιδιών στην προσχολική εκπαίδευση. *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή. Αναστοχασμοί για την παιδική ηλικία, 31/10-1/11 2014 (σ. 1374 - 1376)*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.

Αυγητίδου, Σ. (2002). Μεθοδολογικά ζητήματα στην έρευνα της παιδικής ηλικίας. *Το βήμα των κοινωνικών επιστημών, Τόμος Θ' (Τεύχος 34)*, 59 –82

Αυγητίδου, Σ. (2014). Η επανατοποθέτηση της παιδικής ηλικίας στις εκπαιδευτικές πρακτικές: Αναγκαιότητα και προτάσεις για δράση. Στο Μ. Τζεκάκη & Μ. Κανατσούλη (Επιμ.) *Πρακτικά του Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή. Ανα-στοχασμοί για την παιδική ηλικία, 31/10 – 1/11 2014 (σ. 54 - 61)*. Θεσσαλονίκη: ΤΕΠΑΕ ΑΠΘ

Αυγητίδου, Σ. (2014). *Οι εκπαιδευτικοί ως ερευνητές και ως στοχαζόμενοι επαγγελματίες. Υποστηρίζοντας την επαγγελματική μάθηση για μια συμμετοχική και συνεργατική εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg

Αυγητίδου, Σ. (επιμ.) (2008). *Συνεργατική Μάθηση στην Προσχολική Εκπαίδευση: Έρευνα και Εφαρμογές*. Αθήνα: Gutenberg.

Αυγητίδου, Σ., Γεωργοπούλου, Α. & Μουταφίδου, Α. (2013). Θεωρίες για την παιδική ηλικία στο κείμενο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. *PEDAGOGY theory & praxis*, 6, 56 -70 Διαθέσιμο στο: <http://www.pedagogy.gr/images/tefxoi/teuxos6.pdf>

- Βοσνιάδου Σ., Βαμβακούση Ξ., Σκοπελίτη Ε. (2008). Το πρόβλημα της εννοιολογικής αλλαγής στην ψυχολογία, *Νόησις*, 3 (2008). σ. 137-180
- Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). *Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία; Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική ΑΕ
- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5826>
- Μακρυνιώτη, Δ. (1997). *Παιδική Ηλικία*, Αθήνα: Εκδόσεις Νήσος
- Πεχτελίδης, Γ. (2014). Παιδική ηλικία και λόγοι του κινδύνου σε κρίσιμους καιρούς. Στο Μ. Τζεκάκη & Μ. Κατσανούλη (Επιμ.) *Πρακτικά του Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή. Αναστοχασμοί για την παιδική ηλικία. 31/10 - 1/11 2014* (σ.68-76). Θεσσαλονίκη: ΤΕΠΑΕ ΑΠΘ
- Τανακίδου, Μ. & Αυγητίδου, Σ. (2016). Υποστηρίζοντας τις οπτικές των παιδιών στο ελεύθερο παιχνίδι: μια εκπαιδευτική παρέμβαση. *Διάλογοι! Θεωρία και Πράξη στις Επιστήμες της Αγωγής και Εκπαίδευσης* , 2, σ.52 – 77, doi: <http://dx.doi.org/10.12681/dial.10542>

7. Παράρτημα

7.1. Ανάλυση αρχικής περιγραφής των συμμετεχόντων για την παιδική ηλικία

Α/Α	Χαρακτηριστικά	Εικόνες	Λόγοι για την παιδική ηλικία	Οντολογικά χαρακτηριστικά			Επιστημολογικά χαρακτηριστικά		
				Ο-Δ	Φ-Ε-Π	β-Β	Γ-Π	Σ-Δ	Β-Κ
1.	✓ Ευάλωτη περίοδος ✓ Ευαίσθητη ηλικία ✓ Ανάγκη για ιδιαίτερη προσοχή ✓ Προστασία «...βρίσκονται σε μία πολύ ευαίσθητη ηλικία η προσοχή που πρέπει να του δοθεί είναι ιδιαίτερη,	“the minor child”	Μειονεκτική Παθητικός Δέκτης	Ο1, Ο2, Ο3	Π3	b1	Γ1, Γ2	Σ	B2

	διότι για πρώτη φορά μαθαίνει να λειτουργεί με πολλά άτομα μαζί,...να δημιουργεί σχέσεις,...να υπακούει σε κανόνες» ΔΙΝΕΙ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗ ΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΛΛΑΓΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ								
2.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.	✓ Ανώριμα ✓ «δεν ακούνε πάντα τους	“the immature child” &	Μειονεκτική	Ο1, Ο3, Δ2	ΦΠ	b1, b2	Γ1	Σ	B1

	γονείς» ΑΝΥΠΙΑΚΟΑ ✓ Γκρινιάρικα για την απόκτηση παιχνιδιού ή φαγητού «τα περισσότερα» ✓ Άσκηση σωματικής και λεκτικής βίας απέναντι σε άλλα παιδιά ή στους γονείς τους «πολλά από αυτά»	“the evil child”	ΕΛΛΕΙΨΗ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑΣ, ΣΕΒΑΣΜΟΥ						
4.	✓ Διαμόρφωση χαρακτήρα ✓ Αύξηση συναισθήματος συνεργασίας	“the adult in training”	Developing child Παθητικός δέκτης	O1, O2, O3	Φ4, Π3	B3	Γ1	Δ2	B1

	✓ «Εκπαιδεύονται ώστε να αποκτήσουν τις κατάλληλες γνώσεις για τη ζωή τους» ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙ Α ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΗΛΙΚΗ ΖΩΗ ✓ «Για αυτό πρέπει να έχουν μία αξιοπρεπή εκπαίδευση από αυτή την ηλικία»							

5.	✓ Ενεργητικότητα ✓ «γεμάτα ερωτήσεις» ΠΕΡΙΕΡΓΕΙΑ ✓ «έτοιμα να δεχθούν καινούριες πληροφορίες και να γνωρίσουν καινούρια παιδιά» ✓ Φοβισμένα λόγω αλλαγής περιβάλλοντος ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ ✓ Λύπη/Χαρά αποχωρισμού από τους γονείς ΜΕΡΙΚΑ ΠΑΙΔΙΑ: ΑΝΑΓΚΗ ΟΙΚ.ΠΕΡΙΒ.	“Children as agents” “the minor child” “romantic childhood”	Ενεργητικότητα Μειονεκτική	Ο1, Ο3, Δ2	Φ1	B1	Γ1, Π2	Δ1	B2

6.	Ανάγκη για: ✓ Προσοχή ✓ Καθοδήγηση ✓ Συμβουλές ✓ Βοήθεια προσαρμογής «κάποια από τα παιδιά» ✓ Τρυφερή ηλικία ✓ Ευαίσθητα → Διαμόρφωση χαρακτήρα ΕΞΕΛΙΞΗ	“the minor child” & “the innocent child”	Μειονεκτική Παθητικός δέκτης Developing child & Ρομαντική	O1, O3, Δ2	ΦΠ, Π3	B2	Γ1	Δ2	B2
7.	✓ Πεισματάρικα ✓ Παιχνίδι ✓ Καλά ✓ Αθώα	“The joyful and playful child”	Ρομαντική	O1, O2, O3	Π3	b2	Γ1, Γ2	Σ	B1, B2

	✓ Ευαίσθητα ✓ Παντογνώστες ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ✓ «τους τραβάνε πολύ τα κινητά...θα πρέπει να βρεις και έναν τρόπο ώστε να τους τα απαγορεύσεις...ν α τα ελαττώσεις» ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ	“the innocent child” “the minor child”	Μειονεκτική						
8.	✓ Παιχνίδι (πολύ σημαντικό) ✓ Γλυκούλια	“The joyful and playful child”		O1, O2, O3	Π3	b2	Γ1, Γ2	Σ	B1, B2

	✓ Αξιαγάπητα ✓ Δημιουργούν εύκολα φιλίες ΑΥΘΟΡΜΗΤΙΣΜΟΣ, ΑΦΕΛΕΙΑ ✓ «Μόλις που έχουν αρχίσει να συνεννοούνται με μεγαλύτερους... να φτιάχνουν προτάσεις» ΕΛΛΕΙΨΗ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ, ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΕΝΗΛΙΚΕΣ	“romantic childhood” “the minor child”	Ρομαντική Μειονεκτική						

9.	✓ Διαμόρφωση χαρακτήρα ✓ Εξελικτική κατάσταση ✓ Ευαίσθητα ✓ Αθώα →Ερεθίσματα από φορείς κοινωνικοποίησης: σημαντικά ΑΝΑΓΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	“romantic childhood” & “the minor child”	Developing child Ρομαντική & Μειονεκτική	O2, O3, Δ1	Π3	B1, B2	Γ1, Π1	Δ1, Δ2	B1, K
10.	✓ Διαμόρφωση χαρακτήρα «Τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας ζουν μία αρκετά περίεργη		Developing child	O1, O2, O3	Π3	B2	Γ1, Γ2	Δ2	B2

	περίοδο της ζωής τους καθώς διαμορφώνον ✓ Ανάγκη για βοήθεια από το οικ.+σχολ. Περιβάλλον ✓ Τρέλες ✓ Ζαβολιές, Ανάγκη για προσεκτική μεταχείριση από ενήλικα «τα παιδιά αυτής της ηλικίας...» ✓ Ζητούν αγάπη	“the minor child” & “romantic childhood”	Μειονεκτική & Ρομαντική						
11.	✓ Εγωισμός «σε αυτή την ηλικία» ✓ Ανάγκη υπακοής και περιορισμού	“the minor child”	Μειονεκτική	O1, O2, O3	ΦΠ, Π2, Π3	b2, B2	Γ1, Γ2	Δ2	B1, B2

	του «εγώ» μεγαλώνοντας ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΕΝΗΛΙΚΑ ✓ Ανυπόμονα ✓ Μίμηση ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ✓ Γκρινιάρικα, απαιτητικά ✓ Ζητούν την προσοχή ✓ Παιχνίδι ✓ Λιγότερες υποχρεώσεις ΞΕΓΝΟΙΑΣΙΑ ✓ Ανάγκη για αγάπη	“the evil child” “the joyful and playful child”	Ρομαντική + Μειονεκτική						

	✓ Παιχνίδι ✓ Διασκέδαση ✓ Χαρά	“the joyful and playful child”							
14.	✓ Άσπρο φύλλο χαρτί ✓ Εύπλαστα ✓ Υπό διαμόρφωση ✓ Αυθόρμητα ✓ Εξερευνούν τον κόσμο ΠΕΡΙΕΡΓΕΙΑ ✓ Παιχνίδι ✓ Αγαπούν οτιδήποτε ενεργητικό ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΤ	“the minor child” “the lively and spontaneous child”	Μειονεκτική, Παθητικός δέκτης, Developing child Ρομαντική + Ενεργητικότητα	O1, O2, O3	Φ1, Π1	B2	Γ1, Γ2	Δ2	B1, B2

	ΗΤΑ, ΖΩΝΤΑΝΙΑ								
15.	✓ Ευαίσθητη ηλικία ✓ Καθορίζονται τα χαρακτηριστικά και συμπεριφορές για την υπόλοιπη ζωή τους ✓ Ανάγκη σωστής διαχείρισης από τον παιδαγωγό	“the minor child”	Μειονεκτική	Ο1, Ο2, Ο3	Π3	Β3	Γ1, Γ2	Σ	Κ
16.	✓ Ευαίσθητα ✓ Ανάγκη προσοχής ✓ Δημιουργούν εύκολα φίλους, ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ	“the minor child” “children as agents”	Μειονεκτική Ενεργητικότητα	Ο3, Δ2	Φ2, Π3	β1, β2	Γ1, Π1, Π2	Σ	Β2, Κ

	✓ Εξερεύνηση, ΠΕΡΙΕΡΓΕΙΑ ✓ Συναισθήματα ανάλογα με τον χώρο και τους ανθρώπους που συναναστρέφονται (αγάπη, χαρά, ενθουσιασμό, λύπη, θυμό) ΒΑΣΕΙ ΠΛΑΙΣΙΟΥ	“The socially constructed child”							
17.	✓ Φόβος αποχωρισμού από την οικογένεια ✓ Ανάγκη φροντίδας, θαλπωρής	“the minor child”	Μειονεκτική + Ρομαντική	Δ1, Δ3	ΦΠ, Α, Π3	b1, b2	Γ1, Π2	Σ	B1

	✓ Κατασκευές και δραστηριότητες με τη βοήθεια της νηπιαγωγού, ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΥΠΟ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ, ΑΝΑΓΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΕΝΗΛΙΚΟΥ ✓ Χαρά, λόγω νέων γνωριμιών	“romantic childhood”							
18.	✓ Χαρούμενα ✓ Ζαβολιάρικα ✓ Αθωότητα ✓ Τρυφερότητα	“romantic childhood” και “the innocent child”	Ρομαντική	O1, O2, O3	Π2, Π3	b1, b2	Γ1, Γ2	Σ	B1, B2

	✓ Δυσκολίες αποχωρισμού από την οικογένεια ✓ Δεν καταλαβαίνουν πολλά, ΕΛΛΕΙΨΗ	“the minor child”	Μειονεκτική						
19.	✓ Χρειάζονται βοήθεια από ενήλικα για να δημιουργήσουν φίλιες ✓ Χρειάζονται βοήθεια για να φύγουν από την οικογένεια ✓ Ανάγκη από ήρεμους χειρισμούς στην περίπτωση	“the minor child”	Μειονεκτική Παθητικός δέκτης	Ο1, Ο2, Ο3	ΦΠ, Π3	b1, b2	Γ1, Γ2	Σ	B1, B2

21.	✓ Περιέργεια →Επιθυμία να ανακαλύπτουν τον κόσμο ✓ Άγνοια κινδύνου ✓ «Δεν γνωρίζει ποιος είναι» ✓ «Δεν αναγνωρίζει βασικές καθημερινές ασχολίες» ✓ Δεν γνωρίζει γραφή/ανάγνωση ✓ Δεν έχει κρίση ✓ Μίμηση ✓ Ευαίσθητα ✓ Παιχνίδι	“children as agents” “the minor child”	Ενεργητικότητα Μειονεκτική & Παθητικός δέκτης	O1, O2, O3	Φ1, Π1, Π2, Π3	b1, b2	Γ1, Γ2	Σ	B1

		“romantic childhood”	Ρομαντική						
22.	✓ Διαμόρφωση προσωπικότητας ✓ Ένταξη στο νηπιαγωγείο → Πιθανότητες αλλαγής συμπεριφοράς ✓ Ευάλωτη περίοδος ψυχολογικά ✓ Ανάγκη για όρια ✓ Τρομερή αντίληψη ✓ Γρήγοροι ρυθμοί μάθησης	“the minor child” “romantic childhood”	Developing child Μειονεκτική Ρομαντική	O1, O2, O3	Φ4, Π3	B2	Γ1, Γ2	Δ2	B2

	✓ Φιλικά, δεν περιμένουν αντάλλαγμα ✓ Ειλικρίνεια								
23.	✓ Μικροσκοπικοί χαρούμενοι άνθρωποι ✓ Αθωότητα ✓ Τρυφερότητα ✓ Άμαθοι ✓ Ευαίσθητα ✓ Δεν μπορούν να αυτοεξυπηρετηθούν ✓ Εξάρτηση από ενήλικες ✓ Ανάγκη για προστασία και αγάπη → «Για να ωριμάσουν στον	“the innocent child” & “the minor child”	Μειονεκτική Ρομαντική Παθητικός δέκτης	O1, O2, O3	Π1, Π2, Π3	b1, b2	Γ1, Γ2	Σ	B1, B2

	κόσμο που μεγαλώνουν» ✓ Γεμάτα ζωντάνια ✓ Παιχνίδι ✓ Θυμίζουν τα παιδικά μας χρόνια ✓ Ξεγνοιασιά ✓ Αγάπη ✓ Αφέλεια	“the joyful and playful child”							
24.	✓ Αθωότητα ✓ Χαρά ✓ Δίνουν αγάπη ✓ Ειλικρίνεια ✓ Ενέργεια ✓ Ζωηρά ✓ Αυθόρμητα	“romantic childhood”	Ρομαντική	O1, O2, O3	Φ2, Φ4, Π3	b1, b2	Γ1, Γ2	Σ	B1

	✓ «Μπορείς να συζητήσεις ό,τι σε απασχολεί μαζί τους και εκείνα μπορούν να σου βρουν τις πιο πολλές και απίστευτες λύσεις» ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΕΙ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ✓ Φαντασία «...και ο νους τους φθάνει πέρα από το νου κάθε ενήλικα» ✓ Ευαίσθητα «...και ό,τι συμβαίνει σε οποιονδήποτε είναι πάντα δίπλα	“the lively and spontaneous child” “children as agents” & “the tribal child”	Ενεργός ρόλος						

	του και θα τον παρηγορήσουν»	“the minor child”	Μειονεκτική						
25.	✓ Γλυκά, λόγω μικρής ηλικίας ✓ Παιχνιδιάρικα ✓ Νηπιαγωγείο: Χώρος κοινωνικοποίησης χωρίς την	“the joyful and playful child”	Ρομαντική Ενεργητικότητα +	Ο2, Δ3	Φ1, ΦΠ, Π3	b1, b2	Γ1, Π2	Σ	B1, B2

	ερωτήσεις τους» ΠΕΡΙΕΡΓΕΙΑ, ΑΦΕΛΕΙΑ ✓ Νηπιαγωγείο → Κουβαλούν ιώσεις ✓ Δημιουργούν φασαρίες (αν δεν είναι τα πρώτα παιδιά της οικογένειας) + Ενοχλούν τα μεγαλύτερα παιδιά	“the minor child” “the evil child”	Μειονεκτική						
29.	Ένταξη στο νηπιαγωγείο : ✓ Μαθαίνουν να κοινωνικοποιούντ αι	“the minor child”	Μειονεκτική Παθητικός δέκτης	Ο2, Ο3, Δ1	Π1, Π3	b1, b2	Γ1, Γ2,	Σ	B1, B2

	✓ Μαθαίνουν να τηρούν κανόνες, εκτός οικ. Περιβ. ΔΙΑΦ.ΕΡΕΘΙΣΜΑ ✓ Μαθαίνουν τη γλώσσα τους ΕΛΛΕΙΨΕΙΣ, ΑΝΑΓΚΗ ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ								
30.	✓ Αντιδραστικά →Σκοπός: Επίκεντρο, αναζητούν την προσοχή ✓ Αγνές και αυθόρμητες προθέσεις ✓ Άδολα	“the minor child” “the innocent child”	Μειονεκτική + Ενεργητικότητα Ρομαντική	Δ1, Δ3	Π3	b1, b2	Π1, Π2	Σ	B1, K

	✓ Διαφοροποίηση ανάλογα με την παιδεία από το οικογενειακό περιβάλλον ✓ Εντονότερες και ηπιότερες αντιδράσεις, ανάλογα το οικ. περιβάλλον	«the socially constructed child”	<i>Τοπικό-Διαφοροποίηση</i> Παθητικός δέκτης						
31.	✓ Διαμορφώνουν προσωπικότητα, χαρακτήρα ✓ Ρωτάνε συνέχεια + μαθαίνουν καινούρια πράγματα ΠΕΡΙΕΡΓΕΙΑ, ΔΡΑΣΗ	“children as agents”	Developing child Ενεργητικότητα	O1, O2, Δ3	Φ1, Φ4	B2	Γ1, Π2	Δ2	B2

	✓ Δεν ντρέπονται ΑΥΘΟΡΜΗΤΑ ✓ Γλυκούλικά ✓ Όλοι τα αγαπάνε, εκτός από τις στιγμές που κλαίνε και τσιρίζουν ✓ Διαβολάκια ✓ Ζαβολιάρικα ✓ «Καλά αλλά για λίγο»	“romantic childhood” “the minor child”	Ρομαντική Μειονεκτική						
32.	✓ Χαρά ✓ Ξεγνοιασιά ✓ Μοναδική ενασχόληση να παίζουν + να μαθαίνουν τον κόσμο	“the joyful and playful child”	Ρομαντική Παθητικός δέκτης	O1, O2, O3	Π1	b1, b2	Γ1, Γ2	Σ	B1, B2

	✓ Άτακτα ΕΛΛΕΙΨΗ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑΣ ✓ Αποχωρισμός από τους γονείς → Αμηχανία, μελαγχολία ✓ Νηπιαγωγός: Μεταδίδει γνώσεις								
35.	✓ Στάδιο συγκεκριμένων τυπικών ενεργειών Μαθαίνουν να: ✓ Κατηγοριοποιούν αντικείμενα Αντιλαμβάνονται:	“the naturally developing child”	Developing child	O1, O2, Δ3	Φ2, Φ4, Π3	B1	Γ1, Π2	Δ1	B1

	✓ Την έννοια του παιχνιδιού, καλύτερα ✓ Έννοια ομαδικότητας ✓ Έννοια φύλου ✓ Τι ζητά η νηπιαγωγός ✓ Έννοια φιλίας και αγάπης ✓ Αυτοεξυπηρετούνται (λεπτή + αδρή κινητικότητα) ✓ Φαντασία: Δημιουργούν παιχνίδια	“children as agents”	Ενεργητικότητα						

	✓ Παριστάνουν ρόλους, μιμούνται ✓ Δεμένα με τους γονείς, κυρίως μητέρα ✓ Δεν έχουν εγωισμό ✓ Θυμώνουν και τους περνά → Επιζητούν ευτυχία	“the minor child” “romantic childhood”	Μειονεκτική + Παθητικός δέκτης Ρομαντική							
36.	✓ Γλυκά ✓ Παιχνίδι ✓ Αυθόρμητα ✓ Δεν σκέφτονται ό,τι και αν κάνουν ΕΛΛΕΙΨΗ	“the joyful and playful child”	Ρομαντική Μειονεκτική Παθητικός δέκτης	O2, O3, Δ1	Π3	b1, b2	Γ2, Π1	Σ	B1, B2, K	

		“the socially constructed child”							
37.	✓ Ευαίσθητα ✓ Αγαθά ✓ «ζυμαράκι», θέλουν καθοδήγηση → Να μάθουν να φέρονται και να ανεξαρτητοποιούνται «να καταφέρνει να φύγει μακριά από τους γονείς» ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΕΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ	“the innocent child” & “the minor child”	Ρομαντική Μειονεκτική Developing child Παθητικός δέκτης	Ο1, Ο2, Δ3	Φ4, ΦΠ, Π3	Β1	Π1, Π2	Δ1	Β1, Β2, Κ

	✓ Ανάγκη για αγάπη και φροντίδα ✓ Ιδιαιτερότητες βάσει χαρακτήρα και βιωμάτων ✓ Παιχνίδι ✓ Αναζήτηση φίλων ✓ Ζεστασιά ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ✓ Πρότυπα από το σχολ.περιβ.								
38.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
39.	✓ Ευαίσθητη ηλικία ✓ Χαρακτήρας υπό διαμόρφωση ✓ Δύσκολη προσαρμογή στο νηπιαγωγείο στην αρχή,	“the minor child”	Μειονεκτική Developing child	O2, O3	Π3	B2	Γ1, Π2	Δ2	B1

	πρωτόγνωρα + ανάμεικτα συναισθήματα → Έχουν ανάγκη το οικ. Περιβ.								
40.	✓ «...σαν σφουγγάρια, διότι είναι η ηλικία στην οποία αρχίζουν να ανακαλύπτουν και να αντιλαμβάνονται τα πράγματα γύρω τους» ✓ Δέχονται πολλά ερεθίσματα στο νηπιαγωγείο → Ανάδειξη καλλιτεχνικών	“romantic childhood”	Παθητικός δέκτης Developing child Ρομαντική	O2, O3, Δ1	Φ4, Π3	B1	Γ1, Γ2,	Δ1	B1, B2

	ανησυχιών + κοινωνικοποίηση ✓ Παντογνώστες «μικρές ιδιοφυίες...τα ξέρουν όλα σε αυτή την τρυφερή ηλικία» ✓ Τρυφερή ηλικία ✓ Ξεγνοιασιά								
41.	✓ Βάσεις για τη διαμόρφωση χαρακτήρα ✓ Αναζητούν ερεθίσματα ✓ Ανώριμα συναισθήματα ✓ Εύπλαστα ✓ Ανάγκη καθοδήγησης για	“children as agents” “the immature child”	Developing child Ενεργητικότητα Μειονεκτική	O1, O2, O3	Φ1, ΦΠ, Π3	B2	Γ1, Γ2	Δ2	B1, B2

	να ενταχθούν σε ένα κοινωνικό σύνολο και να κάνουν φίλιες	“the minor child”	Παθητικός δέκτης						
42.	✓ Άγνοια ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΜΕ ΝΑ ✓ Παιχνίδι ✓ Τραγούδια ✓ Αγάπη ✓ Ευαισθησία	“the innocent child” “romantic childhood” “the minor child”	Ρομαντική Παθητικός δέκτης Μειονεκτική	O1, O2, O3	Π1	b2	Γ1, Γ2	Σ	B2
43.	✓ Προσοχή → Χαρακτήρας υπό διαμόρφωση		Developing child Παθητικός δέκτης	O2, O3, Δ1	Φ1, Π3	B2	Γ2	Δ2	B1, B2

44.	✓ Ευαίσθητη ηλικία ✓ Διαμορφώνουν προσωπικότητα ✓ Μόλις άρχισαν να σκέφτονται ✓ Προσοχή στη διαπαιδαγώγηση → Δημιουργικές + Διασκεδαστικές μεθόδους ✓ Προσοχή στην ψυχosύνθεσή τους ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ	“the minor child”	Μειονεκτική Developing child Παθητικός δέκτης	O1, O2, O3	Φ4, Π3	B2	Γ1, Γ2	Δ2	B1, B2
45.	✓ Ευαισθησία ✓ Χαρά ✓ Κοινωνικοποίηση στο νηπιαγωγείο (αρχικό στάδιο πορείας τους)	“the minor child” “romantic childhood”	Μειονεκτική Ρομαντική	O2, O3, Δ1	Π3	B1	Γ1, Γ2	Δ1	B1, B2

	✓ Ανεμελιά, δεν έχουν τις υποχρεώσεις του ενήλικα								

7.2. Κατηγορίες οντολογικών και επιστημολογικών χαρακτηριστικών που προκύπτουν από την πρώτη περιγραφή για την παιδική ηλικία

ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Ομοιογένεια	O1: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις ανάλογα με το πλαίσιο.	«Τα παιδιά 4-6 χρονών είναι παιδιά τα οποία είναι πολύ μικρής ηλικίας και βρίσκονται σε μία περίοδο ευάλωτη για αυτά»
	O2: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στην ίδια ηλικιακή ομάδα.	«Τα παιδιά από 4 – 6 ετών επειδή είναι σε μικρή ηλικία ακόμα, πρέπει να διαθέτουμε υπομονή»
	O3: Δεν αναφέρει διαφοροποιήσεις στο άτομο.	«Εκφράζουν ελεύθερα όλα τα συναισθήματά τους και αγαπάνε πολύ εύκολα τον κάθε άνθρωπο που θα συναντήσουν»
Διαφοροποίηση	Δ1: Αναφέρει διαφοροποιήσεις με βάση τα ερεθίσματα που δέχονται τα παιδιά.	«...παρ' όλα τα κοινά χαρακτηριστικά που έχουν τα παιδιά αυτής της ηλικίας, διαφέρουν ανάλογα με την παιδεία που έχουν πάρει από την οικογένειά τους...»
	Δ2: Χρησιμοποιεί σχετικούς όρους όπως: κάποια παιδιά, τα περισσότερα κ.α.	«Πολλά παιδιά στενοχωριούνται γιατί πρέπει να αφήσουν τους γονείς τους για κάποιες ώρες, αλλά όμως μπορεί να χαίρονται»
	Δ3: Αναφέρει διαφοροποιήσεις στο άτομο.	«...είναι πρόσχαρα τις περισσότερες μέρες εκτός και αν τους έχει συμβεί κάτι...»
Φορέας	Φ1: Εκδηλώνουν επιθυμίες και κίνητρα για γνώση.	«...γεμάτα ερωτήσεις...»

	Φ2: Αναλαμβάνουν δράσεις π.χ. εξερεύνησης.	«...αρχίζουν να εξερευνούν τα πάντα, θέλοντας να γνωρίσουν έτσι τον χώρο στον οποίο ζουν.»
	Φ3: Εκδηλώνουν επιθυμίες και κίνητρα για γνώση και αναλαμβάνουν δράσεις.	«...ανακαλύπτουν τον κόσμο και έτσι θέλουν έντονα να τον εξερευνήσουν. Ακόμα λατρεύουν το παιχνίδι, εκδρομές και οτιδήποτε είναι ενεργητικό»
	Φ4: Αναγνωρίζονται οι δυνατότητες.	«...σε αυτή την ηλικία μαθαίνει να διαχωρίζει τα αντικείμενα και τα κατηγοριοποιεί ανάλογα με το χρώμα και το σχήμα»
Φορέας υπό προϋποθέσεις	ΦΠ: Αναφέρεται η δράση με την καθοδήγηση/βοήθεια από ενήλικα.	«...καθώς με τη βοήθεια της νηπιαγωγού κάνουν κατασκευές, ζωγραφιές και διάφορες άλλες δραστηριότητες.»
Αδιευκρίνιστο	Α: Οι δράσεις που αναφέρονται δεν παραπέμπουν απαραίτητα σε ενεργή συμμετοχή των παιδιών.	«...κάνουν κατασκευές, ζωγραφιές και διάφορες άλλες δραστηριότητες»
Δομή	Π1: Δεν ξέρει τίποτα, άγραφος πίνακας.	«Τα παιδιά ηλικίας 4-6 ετών μπορούμε να τα παρομοιάσουμε με ένα άσπρο φύλλο χαρτί.»
	Π2: Τα μειονεκτικά χαρακτηριστικά, λόγω ηλικίας, δεν τους επιτρέπουν να έχουν ενεργό συμμετοχή.	«...αν και επειδή τα περισσότερα παιδιά αυτής της ηλικίας δεν έχουν αποκτήσει ακόμα τη νοητική ικανότητα, ώστε να καταλαβαίνουν σοβαρότερα προβλήματα...»

	Π3: Η δομή καθορίζει τη δράση.	«Επειδή βρίσκονται σε μία πολύ ευαίσθητη ηλικία η προσοχή που πρέπει να του δοθεί είναι ιδιαίτερη, διότι για πρώτη φορά μαθαίνει να λειτουργεί με πολλά άτομα μαζί, μαθαίνει να δημιουργεί σχέσεις, να μοιράζεται, να συμβιβάζεται και να υπακούει στους κανόνες»
<i>Είμαι</i>	b1: Η παιδική ηλικία γενικεύεται ως προς τα χαρακτηριστικά της και δε διαφοροποιείται στο χρόνο.	«Τα παιδιά που βρίσκονται στις ηλικίες 4 – 6 χρονών πιστεύω είναι τα πιο χαρούμενα και ξέγνοιαστα, διότι σε τόσο μικρή ηλικία δεν υπάρχουν έννοιες και η μόνη ενασχόληση που έχουν είναι να παίζουν...»
	b2: Αναφέρονται σε μία κατάσταση με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και χρονικό διάστημα.	«Τα παιδάκια αυτής της ηλικίας έχουν μόνη τους έννοια το παιχνίδι, για αυτό κάποια θεωρούν το φαγητό και τον ύπνο χάσιμο χρόνου.»
<i>Γίνομαι</i>	B1: Αναγνωρίζουν την εξέλιξη κάποιων ικανοτήτων ή δεξιοτήτων.	«Βρίσκονται σε μία εξελικτική κατάσταση...»
	B2: Αναφέρονται στην παιδική ηλικία ως μία εξελικτική διαδικασία ανάπτυξης.	«...βρίσκονται στο στάδιο που διαμορφώνουν τα πρώτα στοιχεία του χαρακτήρα τους...Είναι ευαίσθητα και αθώα και για αυτό ακριβώς τον λόγο τα ερεθίσματα που παίρνουν από την οικογένεια αλλά και από τους άλλους φορείς κοινωνικοποίησης είναι σημαντικά»

B3: Αντιμετωπίζουν την παιδική ηλικία ως «προετοιμασία για την ενήλικη ζωή».	«...τότε (4 - 6 ετών) ξεκινούν να εκπαιδεύονται έτσι ώστε να αποκτήσουν τις κατάλληλες γνώσεις για τη ζωή τους.»

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Γενικευμένη	Γ1: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως κοινωνικών ομάδων.	«Τα παιδιά 4 - 6 χρονών είναι παιδιά τα οποία είναι πολύ μικρής ηλικίας και βρίσκονται σε μία περίοδο ευάλωτη για αυτά...»
	Γ2: Αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από ένα άτομο κατά την παιδική ηλικία του.	«...κατά τη φοίτησή του στο νηπιαγωγείο μαθαίνει πράγματα, κοινωνικοποιείται και βρίσκεται σε επαφή με άλλα παιδιά της ηλικίας του»
Πλαισιωμένη	Π1: Θέτει διαφοροποιήσεις ανάλογα με το κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο και τα ερεθίσματα που δέχονται τα παιδιά.	«Δέχονται πολλή αγάπη καθημερινά από πολλούς ανθρώπους. Βέβαια μπορεί να υπάρχει και μια άλλη συμπεριφορά, όπως να τα χτυπάνε και να τα φοβίζουν»
	Π2: Θέτει διαφοροποιήσεις ανάλογα με την συναισθηματικές καταστάσεις που μπορεί να βιώνουν τα παιδιά.	«Αρχικά η ψυχολογία τους θα περιλαμβάνει ανάμικτα συναισθήματα όπως φόβος, διότι αποχωρίζονται...την οικογενειακή θαλπωρή...Από την άλλη πλευρά αισθάνονται χαρά γιατί προσδοκούν τη δημιουργία φίλων» «...τα παιδιά από 4-6 ετών έχουν διάφορα συναισθήματα ανάλογα με το χώρο και τους ανθρώπους που συναναστρέφονται...»

Στατική	Σ: Δεν αναμένεται κάποια εξέλιξη στα χαρακτηριστικά και στις δυνατότητες των παιδιών.	«Τα παιδιά σε ηλικία 4 – 6 ετών προβαίνουν σε νηπιαγωγεία. Είναι ευαίσθητα, άτακτα»
Υπό διαμόρφωση	Δ1: Αναμένεται σταδιακά τα παιδιά να αποκτήσουν περισσότερες ικανότητες.	«Βρίσκονται σε μία εξελικτική κατάσταση»
	Δ2: Αναμένονται αλλαγές στον χαρακτήρα.	«Αυτή η ηλικία είναι πολύ τρυφερή και ευαίσθητη καθώς τα παιδιά διαμορφώνουν το χαρακτήρα τους»
Βιολογική	B1: Δεν αναμένονται τα ίδια χαρακτηριστικά από έναν ενήλικα.	«Μόλις που έχουν αρχίσει να συνεννοούνται με μεγαλύτερους...να φτιάχνουν προτάσεις»
	B2: Συνδέονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά με την ηλικιακή ομάδα της παιδικής ηλικίας.	«Τα παιδιά σε αυτή την ηλικία έχουν μεγάλο εγωισμό...»
Κοινωνική	Κ: Πρόκειται για κοινωνική κατασκευή, καθώς επηρεάζεται από το κοινωνικό – πολιτισμικό πλαίσιο	«...τα παιδιά αυτής της ηλικίας διαφέρουν ανάλογα με την παιδεία που έχουν πάρει από την οικογένειά τους...»

7.3. Κυρίαρχα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά που διατρέχουν κοινούς λόγους για την παιδική ηλικία

Α/Α	Λόγοι για την παιδική ηλικία	Οντολογικά χαρακτηριστικά			Επιστημολογικά χαρακτηριστικά		
		Ο-Λ	Φ-Ε-Π	b-B	Γ-Π	Σ-Δ	B-K
1	Μειονεκτική, Παθητικός Δέκτης	O1, O2, O3	Π3	b1	Γ1, Γ2	Σ	B2
3	Μειονεκτική ΕΛΛΕΙΨΗ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑΣ, ΣΕΒΑΣΜΟΥ	O1, O3, Δ2	ΦΠ	b1, b2	Γ1	Σ	B1
15	Μειονεκτική	O1, O2, O3	Π3	B3	Γ1, Γ2	Σ	K
19	Μειονεκτική Παθητικός δέκτης	O1, O2, O3	ΦΠ, Π3	b1, b2	Γ1, Γ2	Σ	B1, B2
29	Μειονεκτική Παθητικός δέκτης	O2, O3, Δ1	Π1, Π3	b1, b2	Γ1, Γ2	Σ	B1, B2

34	Μειονεκτική Παθητικός δέκτης	O1, O2, O3	Π1, Π3	b1, b2	Γ1, Γ2	Σ	B2
21	Ενεργητικότητα Μειονεκτική Παθητικός δέκτης Ρομαντική	O1, O2, O3	Φ1, Π1, Π2, Π3	b1, b2	Γ1, Γ2	Σ	B1
24	Ρομαντική Ενεργός ρόλος Μειονεκτική	O1, O2, O3	Φ2, Φ4, Π3	b1, b2	Γ1, Γ2	Σ	B1
25	Ρομαντική Ενεργητικότητα Παθητικός δέκτης Μειονεκτική	O2, Δ3	Φ1, ΦΠ, Π3	b1, b2	Γ1, Π2	Σ	B1, B2

30	Μειονεκτική + Ενεργητικότητα Ρομαντική <i>Τοπικό-Διαφοροποίηση</i> Παθητικός δέκτης	Δ1, Δ3	Π3, Α	b1, b2	Π1, Π2	Σ	B1, Κ
6	Μειονεκτική Παθητικός δέκτης Developing child & Ρομαντική	Ο1, Ο3, Δ2	ΦΠ, Π3	B2	Γ1	Δ2	B2
9	Developing child Ρομαντική & Μειονεκτική	Ο2, Ο3, Δ1	Π3	B1, B2	Γ1, Π1	Δ1, Δ2	B1, Κ
10	Developing child Μειονεκτική & Ρομαντική	Ο1, Ο2, Ο3	Π3	B2	Γ1, Γ2	Δ2	B2
13	Μειονεκτική Developing child Ρομαντική	Ο1, Ο3, Δ2	Π2	B2	Γ1	Δ2	B1, B2

22	Developing child Μειονεκτική Ρομαντική	O1, O2, O3	Φ4, Π3	B2	Γ1, Γ2	Δ2	B2
37	Ρομαντική Μειονεκτική Developing child Παθητικός δέκτης	O1, O2, Δ3	Φ4, ΦΠ, Π3	B1	Π1, Π2	Δ1	B1, B2, K
7	Ρομαντική Μειονεκτική	O1, O2, O3	Π3	b2	Γ1, Γ2	Σ	B1, B2
8	Ρομαντική Μειονεκτική	O1, O2, O3	Π3	b2	Γ1, Γ2	Σ	B1, B2
11	Μειονεκτική Ρομαντική + Μειονεκτική	O1, O2, O3	ΦΠ, Π2, Π3	b2, B2	Γ1, Γ2	Δ2	B1, B2

17	Μειονεκτική Ρομαντική	Δ1, Δ3	ΦΠ, Α, Π3	b1, b2	Γ1, Π2	Σ	B1
18	Ρομαντική Μειονεκτική	Ο1, Ο2, Ο3	Π2, Π3	b1, b2	Γ1, Γ2	Σ	B1, B2
20	Ρομαντική Μειονεκτική Παθητικός δέκτης	Ο1, Ο2, Ο3	Π3	b1	Γ1, Γ2	Σ	B1
23	Μειονεκτική Ρομαντική Παθητικός δέκτης	Ο1, Ο2, Ο3	Π1, Π2, Π3	b1, b2	Γ1, Γ2	Σ	B1, B2
33	Ρομαντική Μειονεκτική Παθητικός δέκτης	Ο2, Ο3, Δ1	Π1, Π3	b2	Γ1, Γ2, Π1	Σ	B2, Κ

36	Ρομαντική Μειονεκτική Παθητικός δέκτης	O2, O3, Δ1	Π3	b1, b2	Γ2, Π1	Σ	B1, B2, K
42	Ρομαντική Παθητικός δέκτης Μειονεκτική	O1, O2, O3	Π1	b2	Γ1, Γ2	Σ	B2
45	Μειονεκτική Ρομαντική	O2, O3, Δ1	Π3	B1	Γ1, Γ2	Δ1	B1, B2
14	Μειονεκτική, Παθητικός δέκτης, Developing child Ρομαντική Ενεργητικότητα	O1, O2, O3	Φ1, Π1	B2	Γ1, Γ2	Δ2	B1, B2
31	Developing child Ενεργητικότητα	O1, O2, Δ3	Φ1, Φ4	B2	Γ1, Π2	Δ2	B2

	Ρομαντική Μειονεκτική						
35	Developing child Ενεργητικότητα Μειονεκτική Παθητικός δέκτης Ρομαντική	O1, O2, Δ3	Φ2, Φ4, Π3	B1	Γ1, Π2	Δ1	B1
5	Ενεργητικότητα Μειονεκτική	O1, O3, Δ2	Φ1	B1	Γ1, Π2	Δ1	B2
16	Μειονεκτική Ενεργητικότητα	O3, Δ2	Φ2, Π3	b1, b2	Γ1, Π1, Π2	Σ	B2, K
28	Ενεργητικότητα Μειονεκτική	O1, O3, Δ2	Φ1, Π3	b1, b2	Γ2	Σ	B1, B2

27	Μειονεκτική Παθητικός δέκτης Developing child	O2, O3, Δ1	ΦΠ, Π3	B3	Γ1, Γ2, Π1	Δ2	B2
44	Μειονεκτική Developing child Παθητικός δέκτης	O1, O2, O3	Φ4, Π3	B2	Γ1, Γ2	Δ2	B1, B2
32	Ρομαντική Παθητικός δέκτης	O1, O2, O3	Π1	b1, b2	Γ1, Γ2	Σ	B1, B2
40	Παθητικός δέκτης Developing child Ρομαντική	O2, O3, Δ1	Φ4, Π3	B1,	Γ1, Γ2	Δ1	B1, B2
41	Developing child Ενεργητικότητα Μειονεκτική	O1, O2, O3	Φ1, ΦΠ, Π3	B2	Γ1, Γ2	Δ2	B1, B2

	Παθητικός δέκτης						
43	Developing child Παθητικός δέκτης Μειονεκτική Ενεργητικότητα	O2, O3, Δ1	Φ1, Π3	B2	Γ2	Δ2	B1, B2
45	Developing child Παθητικός δέκτης	O1, O2, O3	Φ4, Π3	B3	Γ1	Δ2	B1

7.4. Αντληση πληροφοριών των συμμετεχόντων για την αρχική περιγραφή της παιδικής ηλικίας

Α/Α	ΑΝΤΛΗΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ							
	ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΒΙΩΜΑΤΑ	ΟΙΚ. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	ΣΧΟΛ. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	ΓΟΝΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ	ΒΙΒΛΙΑ ΑΡΘΡΑ	ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΓΝΩΣΗ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Δ/Α
1.	X						X	
2.								X
3.								X
4.	X							
5.	X	X						
6.	X	X						
7.		X						
8.		X						
9.	X							
10.		X					X	
11.		X						
12.								X
13.	X		X					
14.	X			X			X	

15.	X							
16.		X					X	
17.	X		X					
18.		X						
19.	X	X						
20.		X					X	
21.	X	X					X	
22.		X					X	
23.				X	X			
24.				X			X	
25.		X						
26.								X
27.	X		X					
28.				X				
29.	X							
30.		X					X	
31.	X						X	
32.	X	X						
33.	X	X+						

		Γενικές γνώσεις						
34.	X							
35.						X		
36.	X						X	
37.			X					
38.								
39.		X						
40.	X							
41.							X	
42.	X	X						
43.	X							
44.	X				X			
45.	X	X						

7.5. Μετατοπίσεις στα οντολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά στο 2^ο φύλλο εργασίας

(Με μπλε υπογράμμιση είναι τα οντολογικά και τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά που προκύπτουν από τη μετατόπιση των συμμετεχόντων στο 2^ο φύλλο εργασίας)

Α/Α	1 ^ο φύλλο εργασίας	Λόγοι για την παιδική ηλικία	2 ^ο φύλλο εργασίας		Οντολογικά χαρακτηριστικά			Επιστημολογικά χαρακτηριστικά		
			2α) Γιατί δεν αναφερθήκατε σε άλλες εμπειρίες παιδιών 4-6 χρονών (παιδιά πολέμου, της κρίσης κ.α.);	2β) Έμαθα κάτι καινούριο ή ξανασκέφτηκα κάτι μετά το μάθημα;	Ο-Δ	Φ-Ε-Π	b-B	Γ-Π	Σ-Δ	B-K
7.	✓ Πεισματάρικα ✓ Παιχνίδι ✓ Καλά ✓ Αθώα ✓ Ευαίσθητα ✓ Παντογνώστες ΕΛΛΕΙΨΗ	Ρομαντική Μειονεκτική	✓ Δεν ανήκει και δεν συναναστρέφεται με αυτά τα παιδιά ✓ Επιθυμεί μία καλύτερη εικόνα για όλα τα παιδιά-ΙΔΑΝΙΚΗ	✓ Διαφορετικότητα των παιδιών - Διαφορετικός χαρακτήρας – Διαφορετικός τρόπος προσέγγισης	<u>Δ1,</u> <u>Δ2,</u> <u>Δ3</u>	Π3	b2	<u>Π1,</u> <u>Π2</u>	Σ	B1, B2

	ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ✓ «τους τραβάνε πολύ τα κινητά...θα πρέπει να βρεις και έναν τρόπο ώστε να τους τα απαγορεύσεις...να τα ελαττώσεις» ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ		ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	✓ Ανήκουμε στα παιδιά της κρίσης ✓ Υπάρχουν και άλλα παιδιά που βιώνουν άσχημες καταστάσεις ✓ ΜΕΤΑΤΟΠΙΣΗ						
8.	✓ Παιχνίδι (πολύ σημαντικό) ✓ Γλυκούλια ✓ Αξιαγάπητα ✓ Δημιουργούν εύκολα φίλιες ΑΥΘΟΡΜΗΤΙΣΜΟ Σ, ΑΦΕΛΕΙΑ	Ρομαντική Μειονεκτική	✓ Αγνοούμε καταστάσεις ως κοινωνία – ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΑΣΗ, βάζει και τον εαυτό της ✓ Η περιγραφή της είναι η	✓ Υπάρχουν και άλλα παιδιά που βιώνουν άσχημες καταστάσεις (υποφέρουν, κακοποιούνται κ.α.) ✓ ΜΕΤΑΤΟΠΙΣΗ	Ο3, Δ1 Δ2	Π3	b2	Γ2, Π1	Σ	B1, B2

	✓ «Μόλις που έχουν αρχίσει να συνεννοούνται με μεγαλύτερους...να φτιάχνουν προτάσεις» ΕΛΛΕΙΨΗ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ, ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΕΝΗΛΙΚΕΣ		«συνηθισμένη, καθημερινή συμπεριφορά των παιδιών αυτής της ηλικίας» ✓ ΑΙΤΙΟΛΟΓΕΙ ✓ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΕΧΕΙ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΕ ΜΙΑ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΘΕΣΗ/ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΑΓΝΟΕΙ ΚΑΘΕΤΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ							

9.	✓ Διαμόρφωση χαρακτήρα ✓ Εξελικτική κατάσταση ✓ Ευαίσθητα ✓ Αθώα → Ερεθίσματα από φορείς κοινωνικοποίησης: σημαντικά ΑΝΑΓΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	Developing child Ρομαντική & Μειονεκτική	✓ Έλλειψη χρόνου για ένα περίπλοκο θέμα ✓ Προτίμηση μία πιο ρομαντικής εκδοχής – ΙΔΑΝΙΚΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	✓ Ως νηπιαγωγός θα αντιμετωπίσει δύσκολες καταστάσεις (παιδιά προσφύγων, κακοποιημένα κλπ) → Πρόκληση επαγγέλματος ✓ ΔΕΝ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΖΕΙ ΑΝ ΑΛΛΑΖΕΙ ΚΑΤΙ ΣΤΗ ΣΚΕΨΗ ΤΗΣ, ΚΥΡΙΩΣ ΦΑΙΝΕΤΑΙ ΝΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΕΙ ΚΑΠΟΙΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ	O3, Δ1, Δ2	Π3	B1, B2	Π1	Δ1, Δ2	B1, K

10.	✓ Διαμόρφωση χαρακτήρα «Τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας ζουν μία αρκετά περίεργη περίοδο της ζωής της καθώς διαμορφώνον ✓ Ανάγκη για βοήθεια από το οικ.+σχολ. Περιβάλλον ✓ Τρέλες ✓ Ζαβολιές, Ανάγκη για προσεκτική μεταχείριση από ενήλικα «τα παιδιά της ηλικίας...» ✓ Ζητούν αγάπη	Developing child Μειονεκτική & Ρομαντική	✓ Αυτά τα παιδιά αποτελούν τη μειοψηφία ✓ «Κακώς που δεν έκανα προσωπικά αναφορά σε αυτά τα παιδιά, γιατί αυτά τα παιδιά χρήςουν τη βοήθειά μας περισσότερο από τα άλλα...συναισθηματικά πληγωμένα» - ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΑΣΗ/ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ	✓ Έμφαση στο ρόλο του παιδαγωγού-σεβασμός στη γνώμη των παιδιών-ανάλογη διαμόρφωση μαθήματος ✓ Έμφαση στον τρόπο που χειρίζεται τα συναισθήματα των παιδιών-κατανόηση συναισθημάτων και κατάλληλος χειρισμός	O1, Δ2 O3	Π3	B2	Γ2, Π2	Δ2	B2

11.	✓ Εγωισμός «σε αυτή την ηλικία» ✓ Ανάγκη υπακοής και περιορισμού του «εγώ» μεγαλώνοντας ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΕΝΗΛΙΚΑ ✓ Ανυπόμονα ✓ Μίμηση ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ✓ Γκρινιάρικα, απαιτητικά ✓ Ζητούν την προσοχή ✓ Παιχνίδι	Μειονεκτική Ρομαντική + Μειονεκτική	-	-	O1, O2, O3	ΦΠ, Π2, Π3	b2, B2	Γ1, Γ2	Δ2	B1, B2

	✓ Λιγότερες υποχρεώσεις ΞΕΓΝΟΙΑΣΙΑ ✓ Ανάγκη για αγάπη									
14.	✓ Άσπρο φύλλο χαρτί ✓ Εύπλαστα ✓ Υπό διαμόρφωση ✓ Αυθόρμητα ✓ Εξερευνούν τον κόσμο ΠΕΡΙΠΡΩΓΕΙΑ ✓ Παιχνίδι ✓ Αγαπούν οτιδήποτε ενεργητικό ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΤΗΤΑ Α, ΖΩΝΤΑΝΙΑ	Μειονεκτική, Παθητικός δέκτης, Developing child Ρομαντική + Ενεργητικότητα	✓ Λόγω διαφορετικών προσωπικών εμπειριών - ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ ✓ Λόγω της εσωστρέφειας αυτών των παιδιών, δε θα μιλήσουν για την κατάσταση που βιώνουν, άρα δε θα το γνωρίζουμε - ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ	✓ Τι θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη ένας εκπαιδευτικός: ✓ Διαφορετικότητα παιδιών, κάθε παιδί μοναδική προσωπικότητα με διαφορετικές δυνατότητες και δυσκολίες. ✓ Ανάγκη για ευελιξία μαθήματος	Δ1, Δ2, Δ3	Φ1, Π1	B2	Π1	Δ2	B1, B2

			✓ Σχολείο: Ουτοπική εικόνα παιδιών, η οποία δεν ισχύει– ΚΥΡΙΑΡΧΗ ΔΟΜΗ ΤΟΠΟΘΕΤΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΕ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΘΕΣΗ ✓ Γενική διατύπωση ερώτησης, με σκοπό να μην προϊδεαστούμε	✓ ΜΕΤΑΤΟΠΙΣΗ						
15.	✓ Ευαίσθητη ηλικία ✓ Καθορίζονται τα χαρακτηριστικά και συμπεριφορές για την υπόλοιπη ζωή τους	Μειονεκτική	✓ Λόγω διαφορετικών προσωπικών εμπειριών - ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ	✓ Αλλαγή συγκεκριμένων αντιλήψεων, έλλειψη ολιστικής	O3, Δ1, Δ2	Π3	B3	Π1, Γ2	Σ	Κ

	✓ Ανάγκη σωστής διαχείρισης από τον παιδαγωγό		✓ Δεν έχει έρθει σε επαφή με αυτά τα παιδιά - ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ	άποψης – ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΑΣΗ ✓ Καλύτερα προσωπικά βιώματα από άλλα παιδιά του τότε και του σήμερα – ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ, ΘΕΤΕΙ ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ						
18.	✓ Χαρούμενα ✓ Ζαβολιάρικα ✓ Αθωότητα ✓ Τρυφερότητα ✓ Δυσκολίες αποχωρισμού από την οικογένεια	Ρομαντική Μειονεκτική	✓ Δεν ανέφερε παιδιά με διαφορετικές εμπειρίες, περιορίστηκε σε συγκεκριμένο κοινωνικό σύνολο, αν και ζει σε μία εποχή οικονομικής	✓ Προβληματισμός σε προσωπικό επίπεδο για την προσωπική άγνοια σε τέτοια κοινωνικά φαινόμενα – ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΑΣΗ	Ο3, ΔΙ	Π2, Π3	b1, b2	Γ2, ΠΙ	Σ	B1, B2

	✓ Δεν καταλαβαίνουν πολλά ΕΛΛΕΙΨΗ		και ηθικής κρίσης- ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΑΣΗ ✓ Λόγω αδιαφορίας κοινωνικού περιγυρου, ενδιαφέρον μόνο για τα δικά του προβλήματα	✓ Δημιουργία ερωτημάτων προβληματισμού – ΠΟΙΑ ΘΑ ΕΙΝΑΙ Η ΛΥΣΗ;						
22.	✓ Διαμόρφωση προσωπικότητας ✓ Ένταξη στο νηπιαγωγείο → Πιθανότητες αλλαγής συμπεριφοράς ✓ Ευάλωτη περίοδος ψυχολογικά	Developing child Μειονεκτική Ρομαντική	✓ Ζούμε σε αποστειρωμένο περιβάλλον ✓ Ενδιαφέρον για τον εαυτό-Αδιαφορία για τον περίγυρο ✓ ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΑΣΗ	✓ Προβληματισμός σχετικά με τον τρόπο που έχει διαχειριστεί καταστάσεις με παιδιά (μεθόδους, τρόπους συμπεριφοράς) – ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΑΣΗ	Ο1, Ο2, Ο3	Φ4, Π3	Β2	Γ1, Γ2	Δ2	Β2

	✓ Ανάγκη για όρια ✓ Τρομερή αντίληψη ✓ Γρήγοροι ρυθμοί μάθησης ✓ Φιλικά, δεν περιμένουν αντάλλαγμα ✓ Ειλικρίνεια			✓ Προβληματισμός σχετικά με την χειραφέτηση και την καθοδήγηση των παιδιών-ΘΕΤΕΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ						
31.	✓ Διαμορφώνουν προσωπικότητα, χαρακτήρα ✓ Ρωτάνε συνέχεια + μαθαίνουν καινούρια πράγματα ΠΕΡΙΕΡΓΕΙΑ, ΔΡΑΣΗ	Developing child Ενεργητικότητα	✓ Λόγω διαφορετικών βιωμάτων ✓ Αυτά τα παιδιά αποτελούν τη μειοψηφία ✓ ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ	✓ «Έμαθα ότι τα παιδιά δεν είναι όπως τα σκεφτόμουν» ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΑΣΗ ✓ Υπάρχουν παιδιά που βιώνουν διαφορετικές και δύσκολες	Δ1, Δ2, Δ3	Φ1, Φ4	B2	Π1, Π2	Δ2	B2

	✓ Δεν ντρέπονται ΑΥΘΟΡΜΗΤΑ ✓ Γλυκούλικά ✓ Όλοι τα αγαπάνε, εκτός από τις στιγμές που κλαίνε και τσιρίζουν ✓ Διαβολάκια ✓ Ζαβολιάρικα «Καλά αλλά για λίγο»	Ρομαντική Μειονεκτική		καταστάσεις (φτώχεια, έλλειψη φαγητού, στέγης κ.α.) ✓ Δεν είναι όλο ξέγνοιαστα και χαρούμενα όπως φανταζόταν ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΕΙ						
38.	-	-	-	-						
43.	✓ Προσοχή → Χαρακτήρας υπό διαμόρφωση ✓ Μίμηση προτύπων ✓ Γονείς + Εκπ/κοι πρέπει να αποτελούν	Developing child Παθητικός δέκτης	✓ Αυτά τα παιδιά αποτελούν τη μειοψηφία («σπάνια περιστατικά») ✓ Απέχουν από τα βιώματά μας	✓ ΤΡΟΠΟΠΟΙΕΙ ΤΗΝ ΣΚΕΨΗ ΤΟΥ: ✓ Τελικά είναι περισσότερα αυτά τα παιδιά από ότι νόμιζε	Ο3, Δ1, Δ2	Φ1, Π3	Β2	Γ2, Π1	Δ2	Β1, Β2

	κατάλληλα πρότυπα και να βοηθούν στην ομαλή ένταξη στην κοινωνία ✓ Ενέργεια Ερωτήσεις φέρνουν σε δύσκολη θέση ενήλικες ΠΕΡΙΕΡΓΕΙΑ + ΑΥΘΟΡΜΗΤΙΣΜΟΣ	Μειονεκτική Ενεργητικότητα	✓ Είναι περιθωριοποιημένα διότι «δεν έχουν κανονική παιδική ζωή» ✓ ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ	✓ Θυμήθηκε συγκεκριμένο παιδί που βιώνει παρόμοιες καταστάσεις						
45.	✓ Ευαισθησία ✓ Χαρά ✓ Κοινωνικοποίηση στο νηπιαγωγείο (αρχικό στάδιο πορείας τους) ✓ Ανεμελιά, δεν έχουν τις υποχρεώσεις του ενήλικα	Μειονεκτική Ρομαντική	✓ Προτίμησε να αναφερθεί σε ιδανικές συνθήκες και «φυσιολογικές οικογένειες»- ΙΔΑΝΙΚΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	✓ Υπάρχουν και άλλα παιδιά (ψυχολογικός και σωματικός εκφοβισμός, μετανάστες, παιδιά πολέμου)	Δ1, Ο3	Π3	B1	Γ2, Π1	Δ1	B1, B2

				✓ ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΕΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ						

7.6. Μετατοπίσεις στα οντολογικά και στα επιστημολογικά χαρακτηριστικά στο 3^ο φύλλο εργασίας

(Με μπλε υπογράμμιση είναι τα οντολογικά και τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά που προκύπτουν από τη μετατόπιση των συμμετεχόντων στο 2^ο φύλλο εργασίας και με πράσινη αντίστοιχα από τη μετατόπιση στο 3^ο φύλλο εργασίας)

Α/Α	1 ^ο φύλλο εργασίας	Λόγοι για την παιδική ηλικία	3 ^ο φύλλο εργασίας		Οντολογικά χαρακτηριστικά			Επιστημολογικά χαρακτηριστικά		
			3α) Γιατί δεν αναφερθήκατε στην ενεργή δράση των παιδιών (ικανά, ενεργά);	3β) Έχει αλλάξει η αρχική σου εικόνα για τα παιδιά;	Ο-Δ	Φ-Ε-Π	β-Β	Γ-Π	Σ-Δ	Β-Κ
7.	✓ Πεισματάρικα ✓ Παιχνίδι ✓ Καλά ✓ Αθώα	Ρομαντική Μειονεκτική	✓ Συμπεριέλαβε θετικά στοιχεία, όσοι δεν	✓ Δεν θα άλλαζε κάτι, διότι βασίζεται στην	<u>Δ1,</u> <u>Δ2,</u> <u>Δ3</u>	Π3	b2	<u>Π1,</u> <u>Π2</u>	Σ	B1, B2

	✓ Ευαίσθητα ✓ Παντογνώστες ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ✓ «τους τραβάνε πολύ τα κινητά...θα πρέπει να βρεις και έναν τρόπο ώστε να τους τα απαγορεύσεις...να τα ελαττώσεις» ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ		συμπεριέλαβαν ίσως τα υποτιμούν ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΑΕΙ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΚΗ ΤΗΣ ΟΠΤΙΚΗ	προσωπική της εμπειρία με παιδιά ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ						
8.	✓ Παιχνίδι (πολύ σημαντικό) ✓ Γλυκούλια ✓ Αξιαγάπητα ✓ Δημιουργούν εύκολα φίλιες	Ρομαντική Μειονεκτική	✓ Απάντησε με βάση τον τρόπο που συμπεριφέρονται οι ενήλικες στα παιδιά, από προσωπικά	Θα συμπεριλάμβανε ικανότητες όπως: ✓ Παιχνίδι (στην 1^η περιγραφή υπήρχε	Ο3, Δ1 Δ2	Φ4, Α	b2	Γ2, Π1	Σ	B1, B2

	ΑΥΘΟΡΜΗΤΙΣΜΟΣ, ΑΦΕΛΕΙΑ ✓ «Μόλις που έχουν αρχίσει να συνεννοούνται με μεγαλύτερους...να φτιάχνουν προτάσεις» ΕΛΛΕΙΨΗ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ, ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΕΝΗΛΙΚΕΣ		βιώματα και παρατήρηση ✓ Χρησιμοποίησε φράσεις που έχει ακούσει να χαρακτηρίζουν τα μικρά παιδιά ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΒΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΡΡΟΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΕΡΙΓΥΡΟ	ως χαρακτηρισμός) ✓ Δημιουργικότητα ✓ Εφευρετικότητα κυρίως σε παιχνίδια και τις δραστηριότητες που ανακαλύπτουν Επαναλαμβάνεται στην πρώτη περιγραφή: ✓ Αυθορμητισμός ✓ Δημιουργούν εύκολα φιλίες ΑΛΛΑΖΕΙ ΣΤΑΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ						

				ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ, ΩΣΤΟΣΟ ΠΩΣ ΤΙΣ ΝΟΗΜΑΤΟΔΟΤΕ Ι; ΚΑΠΟΙΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ 1^Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΟΥ Ν ΝΑ ΥΠΑΡΧΟΥΝ						
9.	✓ Διαμόρφωση χαρακτήρα ✓ Εξελικτική κατάσταση ✓ Ευαίσθητα ✓ Αθώα	Developing child	✓ Ρομαντική εκδοχή ✓ Επιρροές από την προσωπική παιδική ηλικία	✓ Άλλαξε ο τρόπος που βλέπει τα παιδιά ✓ Όχι μόνο αθώα και αγνά, αλλά και	O3, Δ1, Δ2	Π3	B1, B2	Π1	Δ1, Δ2	B1, Κ

	→Ερεθίσματα από φορείς κοινωνικοποίησης: σημαντικά ΑΝΑΓΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	Ρομαντική & Μειονεκτική		πολύπλοκες, διαφορετικές προσωπικότητες ✓ Δυσκολία επεξήγησης του τρόπου συμπεριφοράς, επειδή είναι ξεχωριστά ΕΜΠΛΟΥΤΙΖΕΙ ΤΙΣ ΑΡΧΙΚΕΣ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΕΙ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΣΚΕΨΗΣ, ΑΛΛΑ ΔΕΝ ΝΟΗΜΑΤΟΔΟΤΕ						

				Ι ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ						
10.	✓ Διαμόρφωση χαρακτήρα «Τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας ζουν μία αρκετά περίεργη περίοδο της ζωής της καθώς διαμορφώνον ✓ Ανάγκη για βοήθεια από το οικ.+σχολ. Περιβάλλον ✓ Τρέλες ✓ Ζαβολιές, Ανάγκη για προσεκτική μεταχείριση από	Developing child Μειονεκτική & Ρομαντική	✓ Παιδιά παθητικοί δέκτες, ό,τι ακούν το κάνουν πράξη ✓ Διαμόρφωση χαρακτήρα βάσει ερεθισμάτων ✓ Απορροφούν τα ερεθίσματα και τα επεξεργάζονται ✓ Ενεργά όντα με την ολοκλήρωση της διαδικασίας ✓ Περιγραφή βάσει προσωπικών εμπειριών	Δεν έδωσε απάντηση	O1, Δ2 O3	Π2, Π3	B1, B2	Γ2, Π2	Δ1, Δ2	B2

	ενήλικα «τα παιδιά της ηλικίας...» ✓ Ζητούν αγάπη		ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΠΑΘΗΤΙΚΟΙ ΔΕΚΤΕΣ → ΕΝΕΡΓΑ ΟΝΤΑ ΕΝ ΔΥΝΑΜΕΙ ΕΝΕΡΓΑ ΟΝΤΑ							
11.	✓ Εγωισμός «σε αυτή την ηλικία» ✓ Ανάγκη υπακοής και περιορισμού του «εγώ» μεγαλώνοντας ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΕΝΗΛΙΚΑ ✓ Ανυπόμονα	Μειονεκτική Ρομαντική + Μειονεκτική	Αιτιολόγηση: ✓ Παθητική στάση παιδιών λόγω τεχνολογικών μέσων ✓ (+) Αναπτύσσουν δεξιότητες και μαθαίνουν τη χρήση τους	✓ Φαντασία ✓ Δημιουργικότητα ✓ Ενεργοποιούνται με κατάλληλα ερεθίσματα ΑΛΛΑΓΗ-ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΣΤΗΝ 1^Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	Ο1, Ο2, Ο3	ΦΠ, Φ4, Π2, Π3	b2, B2	Γ1, Γ2	Δ2	B1, B2

	✓ Μίμηση ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ✓ Γκρινιάρικα, απαιτητικά ✓ Ζητούν την προσοχή ✓ Παιχνίδι ✓ Λιγότερες υποχρεώσεις ΞΕΓΝΟΙΑΣΙΑ ✓ Ανάγκη για αγάπη		✓ (-) Περιορισμός φαντασίας και δημιουργικότητας	ΔΕΝ ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΖΕΤΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ						
14.	✓ Άσπρο φύλλο χαρτί ✓ Εύπλαστα ✓ Υπό διαμόρφωση ✓ Αυθόρμητα ✓ Εξερευνούν τον κόσμο ΠΕΡΙΕΡΓΕΙΑ ✓ Παιχνίδι	Μειονεκτική, Παθητικός δέκτης, Developing child	-	-	Δ1, Δ2, Δ3	Φ1, Π1	B2	Π1	Δ2	B1, B2

	✓ Αγαπούν οτιδήποτε ενεργητικό ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΖΩΝΤΑΝΙΑ	Ρομαντική + Ενεργητικότητα								
15.	✓ Ευαίσθητη ηλικία ✓ Καθορίζονται τα χαρακτηριστικά και συμπεριφορές για την υπόλοιπη ζωή τους ✓ Ανάγκη σωστής διαχείρισης από τον παιδαγωγό	Μειονεκτική	Γενικά: ✓ Ο δάσκαλος τα θεωρεί άβουλα και μη ικανά να πάρουν πρωτοβουλίες ✓ Συνεπώς παίρνει ο ίδιος πρωτοβουλίες Σε προσωπικό επίπεδο: ✓ «Δεν είχα την κατάλληλη γνώση και δεν είχα	✓ Θα άλλαζε την απάντηση ύστερα από συζητήσεις με συμφοιτητές ΦΑΙΝΕΤΑΙ ΝΑ ΑΛΛΑΖΕΙ ΟΠΤΙΚΗ, ΑΛΛΑ ΔΕΝ ΤΗΝ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΕΙ	O3, Δ1, Δ2	Π3	B3	Π1, Γ2	Σ	Κ

			συνδιαλεχθεί με άλλους συναδέλφους, από τους οποίους πήρα αρκετές πληροφορίες...»							
18.	✓ Χαρούμενα ✓ Ζαβολιάρικα ✓ Αθωότητα ✓ Τρυφερότητα ✓ Δυσκολίες αποχωρισμού από την οικογένεια ✓ Δεν καταλαβαίνουν πολλά	Ρομαντική Μειονεκτική	✓ Παιδιά παθητικοί δέκτες ✓ Διαμόρφωση χαρακτήρα βάσει ερεθισμάτων ✓ Απορροφούν τα ερεθίσματα και τα επεξεργάζονται ✓ Ενεργά όντα με την ολοκλήρωση της διαδικασίας	✓ Ενδεχόμενο λανθασμένης περιγραφής (γίνεται αναφορά στο 3^α) Δεν δίνει απάντηση ΑΦΗΝΕΙ ΑΝΟΙΚΤΟ ΤΟ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟ ΛΑΘΟΥΣ ΑΛΛΑ ΔΕΝ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ	O3, Δ1	Π2, Π3	b2, B1	Γ2, Π1	Δ1	B1, B2

	ΕΛΛΕΙΨΗ		✓ 1^η περιγραφή από την οπτική ενήλικα ✓ Υπό διαμόρφωση: Μειονεκτήματα → Πλεονεκτήματα ΕΝ ΔΥΝΑΜΕΙ ΕΝΕΡΓΑ ΟΝΤΑ	ΠΙΘΑΝΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ							
22.	✓ Διαμόρφωση προσωπικότητας ✓ Ένταξη στο νηπιαγωγείο → Πιθανότητες αλλαγής συμπεριφοράς	Developing child Μειονεκτική Ρομαντική	Κυρίαρχη αντίληψη γενικά: ✓ Ανάγκη θέσπισης ορίων και ελέγχου στα παιδιά ✓ Ανικανότητα λήψης αποφάσεων ✓ Αντίδραση παιδιού = Ανυπακοή και	✓ 1^η περιγραφή: Επιφανειακή απάντηση ✓ Χρειαζόταν εις βάθος ανάλυση της παιδικής προσωπικότητας ΑΝΑΘΕΩΡΕΙ ΑΛΛΑ ΔΕΝ	O1, O2, O3	Φ4, Π3	B2	Γ1, Γ2	Δ2	B2	

	✓ Ευάλωτη περίοδος ψυχολογικά ✓ Ανάγκη για όρια ✓ Τρομερή αντίληψη ✓ Γρήγοροι ρυθμοί μάθησης ✓ Φιλικά, δεν περιμένουν αντάλλαγμα ✓ Ειλικρίνεια		όχι ελεύθερη βούληση	ΔΙΝΕΙ ΜΙΑ ΝΕΑ ΟΠΤΙΚΗ						
31.	✓ Διαμορφώνουν προσωπικότητα, χαρακτήρα	Developing child	-	-	Δ1, Δ2,	Φ1, Φ4	B2	Π1, Π2	Δ2	B2

	✓ Ρωτάνε συνέχεια + μαθαίνουν καινούρια πράγματα ΠΕΡΙΕΡΓΕΙΑ, ΔΡΑΣΗ ✓ Δεν ντρέπονται ΑΥΘΟΡΜΗΤΑ ✓ Γλυκούλικά ✓ Όλοι τα αγαπάνε, εκτός από τις στιγμές που κλαίνε και τσιρίζουν ✓ Διαβολάκια ✓ Ζαβολιάρικα «Καλά αλλά για λίγο»	Ενεργητικότη τα Ρομαντική Μειονεκτική			Δ3					
38.	-	-	✓ «Σφουγγάρια», απορροφούν πληροφορίες και ερεθίσματα	Δεν δίνει απάντηση, δεν είχε δώσει αρχική περιγραφή	Ο1, Ο2, Ο3	Φ4, Π1	Β1, Β2, Β3	Γ1, Γ2	Δ1, Δ2	Β1

			✓ Παθητικοί δέκτες, μίμηση προτύπων και συμπεριφορών. Λανθασμένη καθιέρωση από την κοινωνία ✓ Απορρόφηση=Καλλιέργεια σκέψης ✓ Δυνατότητα αντίληψης ✓ Κριτική σκέψη ✓ Επιλογή ενεργειών ✓ Παιδιά μέλη της κοινωνίας όπως όλοι							

43.	✓ Προσοχή → Χαρακτήρας υπό διαμόρφωση ✓ Μίμηση προτύπων ✓ Γονείς + Εκπ/κοι πρέπει να αποτελούν κατάλληλα πρότυπα και να βοηθούν στην ομαλή ένταξη στην κοινωνία ✓ Ενέργεια Ερωτήσεις φέρνουν σε δύσκολη θέση ενήλικες ΠΕΡΙΕΡΓΕΙΑ + ΑΥΘΟΡΜΗΤΙΣΜΟΣ	Developing child Παθητικός δέκτης Μειονεκτική Ενεργητικότητα	Γενικά: ✓ Δάσκαλοι περιορίζουν τη σκέψη των παιδιών, με σκοπό να τα προστατέψουν ✓ Ωστόσο, «δεν δημιουργούν κριτική σκέψη στα παιδιά» Προσωπικό επίπεδο: Τα παιδιά ✓ Διαμορφώνουν προσωπικότητα μετά από κάποια χρόνια	✓ Δεν θα άλλαζε κάτι, πιστεύει το ίδιο	O3, Δ1, Δ2	Φ1, Π3	B2	Γ2, Π1	Δ2	B1, B2

			✓ Δέχονται επιρροές από ενήλικες							
45.	✓ Ευαισθησία ✓ Χαρά ✓ Κοινωνικοποίηση στο νηπιαγωγείο (αρχικό στάδιο πορείας τους) ✓ Ανεμελιά, δεν έχουν τις υποχρεώσεις του ενήλικα	Μειονεκτική Ρομαντική	✓ Ανάγκη βοήθειας από εκπαιδευτικό, ώστε να προσαρμοστούν όσα είναι φοβισμένα και όσα δεν έχουν δημιουργήσει φιλίες, μέχρι να βρουν τον εαυτό τους ✓ Υπάρχουν και παιδιά με φαντασία και μπορούν να	✓ Αλλαγή τρόπου προσέγγισης, πιο ανοικτός στις προτάσεις των παιδιών για παιχνίδι	Δ1, Ο3	Φ4, ΦΠ, Π3	Β1	Γ2, Π1	Δ1	Β1, Β2

			δράσουν με την σωστή καθοδήγηση του εκπαιδευτικού. ΔΡΩΝΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΥΠΟ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ							